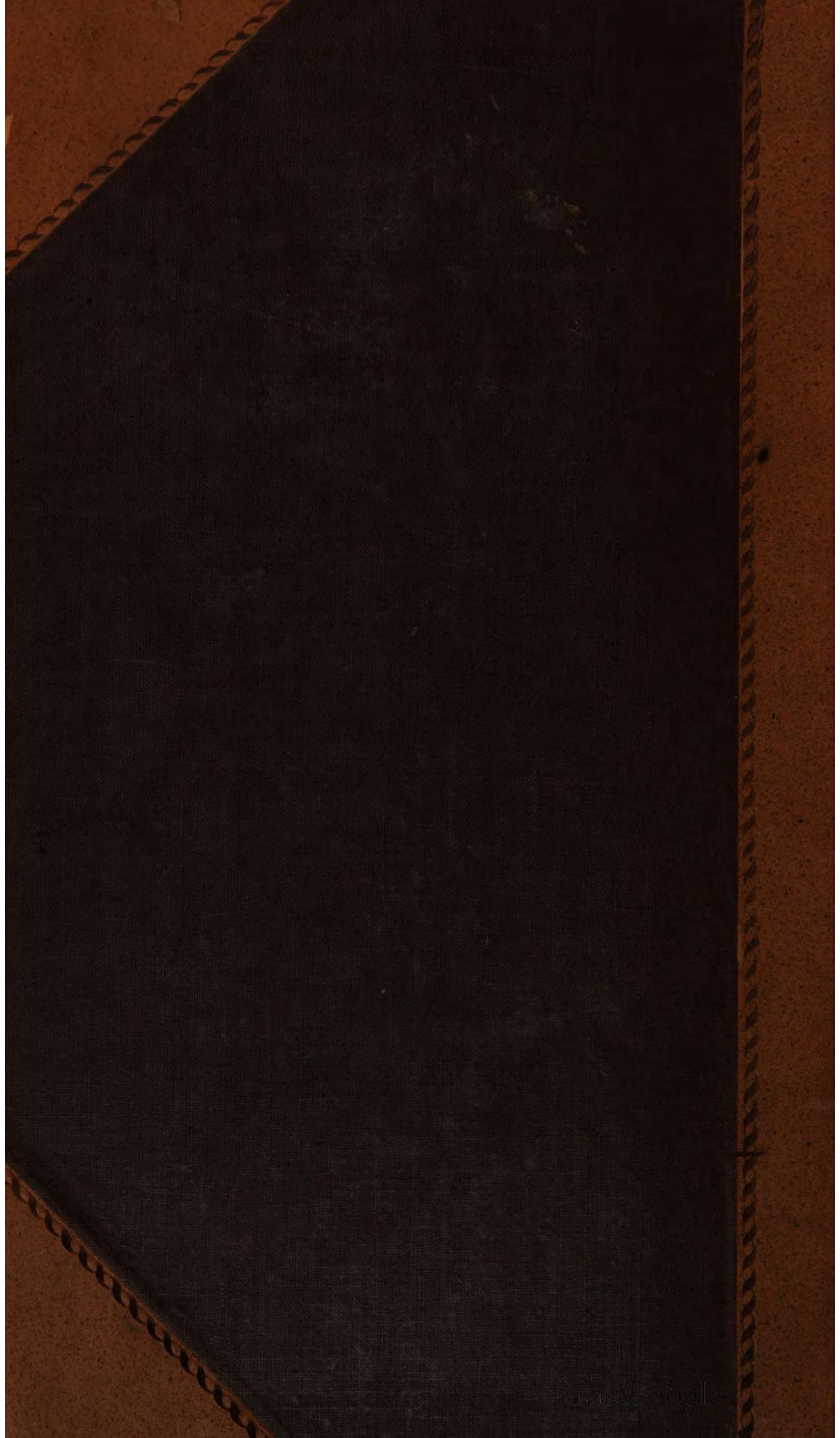
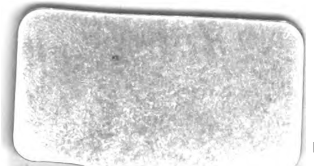

كتاب ارسطوطالس

المسمّى قاطيغوريا اى المقولات

كتاب ارسطوطالس المسمى قاطيغوريا اى المقولات

المتّفقة اسمآؤها يقال انّها التى الاسم فقط عامّ لها فامّا قول الجوهر الذى بحسب الاسم فمخالف ومثال ذلك الانسان والمصوّر حيوان فانّ هذين الاسم فقط عامّ لها فامّا قول الجوهر الذى بحسب الاسم فمخالف وذلك انّ موفّيا ان وفّى فى كلّ واحد منهما ما معنى انّه حيوان كان القول الذى يوفّى فى كلّ واحد منهما خاصّا له والمتواطئة اسمآؤها يقال انّها التى الاسم عامّ لها وقول الجوهر الذى بحسب الاسم واحد بعينه ايضا ومثال ذلك الانسان والثور حيوان فانّ هذين اعنى الانسان والثور يلقيان باسم عامّ اعنى حيوان وقول الجوهر واحد بعينه ايضا وذلك انّ موفّيا ان وفّى فى كل واحد منهما ما معنى انّه حيوان كان القول الذى يوفّى واحدا بعينه والمشتقة اسمآؤها يقال انها التى لها لقب شىء بحسب اسمه غير انها مخالفة فى التصريف ومثال ذلك الفصيح من الفصاحة والشجاع من الشجاعة

التى تقال منها ما تقال بتأليف ومنها ما تقال بغير تأليف فالتى تقال بتأليف كقولك الانسان يحضر الثور يغلب والتى تقال بغير تأليف كقولك الانسان الثور يحضر يغلب الموجودات منها ما تقال على موضوع ما وليست البتّة فى موضوع ما كقولك الانسان فقد يقال على انسان ما وليس هو البتّة فى موضوع ما ومنها ما هى فى موضوع وليست تقال اصلا على موضوع ما واعنى بقولى فى موضوع الموجود فى شىء لا كجزؤ منه وليس يمكن ان يكون قوامه من غير الذى هو فيه ومثال ذلك نحوٌما فانّه فى موضوع اى فى النفس [وليس] يقال اصلا على موضوع ما وبياض ما هو فى موضوع اى فى الجسم اذ كان كل لون فى جسم وليس يقال البتّة على موضوع ما ومنها ما تقال على موضوع وهى ايضا فى موضوع ومثال ذلك العلم فانّه فى موضوع اى فى النفس ويقال على موضوع اى على الكتابة ومنها ما ليست هى فى موضوع ولا تقال على موضوع ومثال ذلك انسان ما او فرس ما فانّه ليس شىً من ذلك وما جرى مجراه لا فى موضوع ولا يقال على موضوع وبالجملة الاشخاص والواحد بالعدد لا يقال على موضوع اصلا فامّا فى موضوع فليس مانع يمنع ان يكون بعضها موجودا فيه فانّ كِتابة هى من التى فى موضوع اى فى النفس وليست تقال على موضوع اصلا *

متى حمل شىء على شىء حمل المحمول على الموضوع قيل كلّ ما يقال على المحمول على الموضوع ايضا مثال ذلك انّ الانسان يحمل على انسان ما ويحمل على الانسان الحيوان

فيجب ان يكون الحيوان على انسان ما ايضا محمولا فانّ انسانا ما هو انسان وهو حيوان الاجناس المختلفة التى ليس بعضها مرتبا تحت بعض فانّ فصولها ايضا فى النوع مختلفة من ذلك ان فصول الحيوان كقولك المشاء والطير وذو الرجلين والسابح وفصول العلم ليست اشياء من هذه فانه ليس مخالف علم علما بانه ذو رجلين فامّا الاجناس التى بعضها تحت بعض فليس مانع يمنع من ان يكون فصول بعضها فصول بعض باعيانها فانّ الفصول التى هى اعلى تحمل على الاجناس التى تحتها حتى يكون جميع فصول الجنس المحمول هى باعيانها فصول الجنس الموضوع *

كل واحد من التى تقال بغير تأليف اصلا فقد يدلّ امّا على جوهر وامّا على كمّ وامّا على كيف وامّا على اضافة وامّا على اين وامّا على متى وامّا على موضوع وامّا على ان يكون له وامّا على يفعل وامّا على ينفعل فالجوهر على طريق المثال كقولك انسان فرس والكمّ كقولك ذو ذراعين ذو ثلث اذرع والكيف كقولك ابيض كاتب والاضافة كقولك ضعف نصف واين كقولك فى لوقين فى السوق ومتّى كقولك امس عامّا اوّل وموضوع كقولك متّكى جالسا وان يكون له كقولك متّنعل مسلّح ويفعل كقولك يقطع يحرق وينفعل ينقطع يحترق وكلّ واحد من هذه التى ذكرت اذا قيل مفردا على حياله فلم تقل بايجاب ولا بسلب اصلا لكنّ بتأليف بعض هذه الى بعض تحدث الموجبة والسالبة وانّ كل موجبة او سالبة تظنّ انّها امّا صادقة وامّا كاذبة

والتى تقال بغير تأليف اصلا فليس منها شىء لا صادقا
ولا كاذبا ومثال ذلك ابيض يحضر يظفر *

فى الجوهر

فامّا الجوهر الموصوف بانّه اوّل بالتحقيق والتقديم والتفضيل فهو الذى لا يقال على موضوع ما ولا هو فى موضوع ما ومثال ذلك انسان ما وفرس ما فامّا الموصوفة بانّها جواهر ثوان فهى الانواع التى فيها توجد الجواهر الموصوفة بانّها أُوَل ومع هذه الاجناس هذه الانوع ايضا ومثال ذلك انّ انسانا ما هو فى نوع اى فى الانسان وجنس هذا النوع الحىّ فهذه الجواهر توصف بانّها ثوان كالانسان والحىّ وظاهر ممّا قيل ان التى تقال على موضوع فقد يجب ضرورة ان يحمل اسمها وقولها يقال على ذلك الموضوع ومثال ذلك ان الانسان يقال على موضوع اى على انسان ما فاسمه يحمل عليه فانّك تحمل الانسان على انسان ما وقول الانسان يحمل على انسان ما فانّ انسانا ما هو انسان وهو حىّ فيكون الاسم والقول يحملان على الموضوع فامّا التى فى موضوع ففى اكثرها لا يحمل على الموضوع لا اسمها ولا حدّها وفى بعضها ليس مانع يمنع من ان يحمل اسمها على الموضوع فامّا قولها فلا يمكن مثال ذلك انّ الابيض هو فى موضوع اى فى الجسم وهو يحمل على الموضوع وذلك ان الجسم قد يوصف بانّه ابيض

فامّا قول الابيض فليس يحمل فى حال من الاحوال على الجسم وكل ما سواها فامّا ان يكون على موضوعات اى يقال على الجواهر الأُوَل وامّا ان يكون فى موضوعات اى يقال فيها وذلك ظاهر من قبل التصفح للجزويات مثال ذلك ان الحىّ يحمل على الانسان فهو ايضا على انسان ما فانّه ان لم يكن ولا على واحد من اشخاص الناس فليس هو ولا على انسان اصلا وايضا ان اللون فى الجسم فهو ايضا فى جسم ما فانه ان لم يكن فى واحد من الجزوية فليس هو ولا فى الجسم اصلا فيجب ان يكون كل ما سواها امّا ان يكون على موضوعات اى يقال على الجواهر الاول وامّا ان يكون فى موضوعات اى يقال فيها فيجب اذا ان لم يكن الجواهر الاول الّا يكون سبيل الى ان يوجد شىء من تلك الاخر وذلك ان كل ما سواها فامّا ان يكون على موضوعات اى يقال عليها وامّا فى موضوعات اى فيها والنوع من الجواهر الثانية اولى بان يوصف جوهرا من الجنس لانّه اقرب من الجوهر الاول وذلك ان موفّيا ان وفى الجوهر الاول ما هو كان اعطاؤه النوع اشدّ ملآمة وابين فى الدلالة عليه من اعطائه الجنس مثال ذلك انه ان وفّى انسانا ما ما هو كان اعطاؤه انه انسان ابين فى الدلالة عليه من اعطائه انه حىّ فانّ ذلك اخصّ بانسان ما وهذا اعمّ وان وفى شجرة ما ما هى كان اعطاؤه انها شجرة ابين فى الدلالة عليها من اعطائه انها نبت وايضا فانّ الجواهر الاول لمّا كانت موضوعة لسائر الامور كلّها وسائر الامور كلّها محمولة عليها

او موجودة فيها فلذلك صارت اوّلى واحقّ بان توصف جواهر وقياس الجواهر الاول عند سائر الامور كلّها هو قياس النوع عند الجنس اذ كان النوع موضوعا للجنس لانّ الاجناس تحمل على الانواع وليس ينعكس الانواع على الاجناس فيجب من ذلك ايضا ان النوع اولى واحقّ بان يوصف جوهرا من الجنس. واما ما كان من الانواع ليس هو جنسا فليس الواحد منها اولى من الاخر بان يوصف جوهرا اذ كان ليس توفيتك فى انسان ما انه انسان اشدّ ملأمة من توفيتك فى فرس ما انه فرس وكذلك ليس الواحد من الجواهر الاول اولى من الاخر بان يوصف جوهرا اذ كان ليس انسان ما اولى بان يوصف جوهرا من فرس ما وبالواجب صارت الانواع والاجناس وحدها دون غيرها تقال بعد الجواهر الاول جواهر ثوانى لانّها وحدها تدلّ على الجواهر الاول من بين ما يحمل عليه فانّ موفّيا ان وفّى انسانا ما ما هو فوفّاه بنوعه او بجنسه كانت توفيته له ملايمة واذا وفّاه بانه انسان كان ذلك ابين فى الدلالة عليه من توفيته له بانه حيّ وان وفاه شىء مما سوى ذلك اىّ شىء كان كانت توفيته له غريبة مستنكرة كما اذا وفى بانه ابيض او انه يحضر او شىء من اشباه ذلك اىّ شىء كان [فالواجب كان] فبالواجب قيلت هذه دون غيرها جواهر وايضا لان الجواهر الاول موضوعة لسائر الامور كلّها وسائر الامور كلّها محمولة عليها او موجودة فيها لذلك صارت اولى واحقّ بان توصف جواهر وقياس الجواهر الاول عند

سايرُ الامور هو قياس انواع الجواهر الاول واجناسها عند سايرُ الامور الاخر كلها وذلك ان سايرَ الامور كلّها على هذه تحمل فانك تقول فى انسان ما انه نحوى فانت اذًا تقول نحويا على الانسان وعلى الحىّ وكذلك يجرى الامور فى سايرُ ما اشبهه وقد يعمّ كل جوهر انه ليس فى موضوع . فانّ الجوهر الاوّل ليس يقال على موضوع ولا هو فى موضوع والجواهر الثوانى قد يظهر بهذا الوجه انّه ليس شىء منها فى موضوع فانّ الانسان يقال على موضوع اى على انسان ما وليس .هو فى موضوع اى فيه وذلك ان الانسان ليس هو فى انسان ما وكذلك ايضا الحىّ يقال على الموضوع اى على انسان ما وليس الحىّ فى انسان ما وايضا التى فى موضوع فليس مانع يمنع من ان يكون اسمها فى حال من الاحوال يحمل على موضوع وامّا قولها فلا سبيل الى ان يحمل عليه فاما الجواهر الثوانى فانه يحمل على الموضوع قولها واسمها فانك تحمل على انسان ما قول الانسان وقول الحىّ فيجب من ذلك ان الجوهر ليس هو ممّا فى موضوع الا ان هذا ليس بخاصّة للجوهر لكن الفصل ايضا هو ممّا ليس فى موضوع فان الماشى وذا الرجلين يقالان على موضوع اى على الانسان وليسا فى موضوع وذلك ان ذا الرجلين ليس هو فى الانسان ولا الماشى وقول الفصل ايضا محمول على الذى يقال عليه الفصل مثال ذلك ان المشّاء ان كان يقال على الانسان فان قول المشّاء محمول على الانسان وذلك ان الانسان مشّاء *

ولا تُغلطنا اجزاء الجواهر فوهمنا انّها موجودة فى موضوعات اى فى كلياتها حتى يضطرّنا الامر الا ان نقول انّها ليست جواهر لانّه لم يكن قول ما يقال فى موضوع على هذا الطريق على انّه فى شىء كجزء منه *

ومما يوجد للجواهر وللفصول ان جميع ما يقال منهما انّما يقال على طريق المتواطئة اسماؤها فانّ كلّ حمل يكون منهما فهو امّا ان يحمل على الاشخاص واما على الانواع فانّه ليس من الجواهر الأُوَل حمل اصلا اذ كان ليس يقال على موضوع ما البتّة فامّا الجواهر الثوانى فالنوع يحمل على الشخص والجنس على النوع وعلى الشخص وكذلك الفصول تحمل على الانواع وعلى الاشخاص والجواهر الأُوَل تقبل قول انواعها واجناسها والنوع يقبل قول جنسه اذ كان كل ما قيل على المحمول فانه يقال ايضا على الموضوع وكذلك يقبل الانواع والاشخاص قول فصولها ايضا وقد كانت المتواطئة اسماؤها هى التى الاسم عامّ لها والقول واحد بعينه ايضا فيجب ان يكون جميع ما يقال من الجواهر ومن الفصول فانما يقال على طريق المتواطئة اسماؤها *

وقد يظنّ بكل جوهر انه يدلّ على مقصود اليه بالاشارة فامّا الجواهر الاول فبالحقّ الذى لا مرية فيه انّها تدلّ على مقصود اليه بالاشارة لانّ ما يستدلّ عليه منها شخص وواحد بالعدد وامّا الجواهر الثوانى فقد يوهم اشتباه شكل اللقب منها انها تدلّ على مقصود اليه بالاشارة كقولك الانسان الحيوان وليس ذلك حقّا بل

الاولى انّها تدلّ على ایّ شیء لانّ الموضوع لیس بواحد کالجوهر الاوّل لکن الانسان یقال علی کثیر والحیوان الّا انّها لیست تدلّ علی ایّ شیء علی الاطلاق بمنزلة الابیض فانّ الابیض لیس یدلّ علی غیر ایّ شیء فامّا النوع والجنس فانّهما یقرران ایّ شیء فی الجوهر وذلك انهما انما یدلّان علی جوهر ثانی ما الا ان الاقرار بالجنس یکون اکثر حصرا من الاقرار بالنوع فانّ القایل حیوان قد جمع بقوله اکثر مما یجمع القایل انسان *

وممّا للجواهر ایضا انه لا مضادّ لها فما ذا اتّضاد الجوهر الاوّل کانسان ما فانه لا مضادّ له ولا للانسان ایضا ولا للحیوان مضادّ الا ان ذلك لیس خاصّا بالجوهر لکنّه فی اشیا ایضا کثیرة غیره مثال ذلك فی الکم فانه لیس لذی الذراعین مضادّ ولا للعشرة ولا لشیء ممّا یجری هذا المجری الّا ان یقول قایل ان القلیل ضدّ الکثیر او الکبیر ضدّ الصغیر لکنّ للکمّ المنفصل لا مضادّ له وقد یظنّ بالجوهر انه لا یقبل الاکثر والاقلّ ولست اقول انه لیس جوهر باکثر من جوهر فی انه جوهر فان ذلك شیء قد قلنا به لکنّی اقول ان ما هو فی جوهر جوهر لیس یقال اکثر ولا اقلّ مثال ذلك انّ هذا الجوهر ان کان انسانا فلیس یکون انسانا اکثر ولا اقلّ ولا اذا قیس بنفسه ولا اذا قیس بغیره فانه لیس احد من الناس انسانا باکثر من انسان غیره کما ان الابیض ابیض باکثر ممّا غیره ابیض والخیّر خیّر باکثر ممّا غیره خیّر وکما ان الشی اذا قیس بنفسه ایضا قیل انه اکثر واقلّ مثال ذلك انّ الجسم

اذا كان ابيض فقد يقال انه فى هذا الوقت ابيض باكثر ممّا كان قبل واذا كان حارّا فقد يقال انّه حارّ باكثر ممّا كان او اقلّ. فامّا الجوهر فليس يقال اكثر ولا اقلّ فانه ليس يقال فى الإنسان انه فى هذا الوقت انسان باكثر ممّا كان فيما تقدّم ولا فى غيره من سائر الجواهر فيكون الجوهر لا يقبل الاكثر والاقلّ وقد يظنّ ان اولى الخواص بالجوهر ان الواحد منه بالعدد هو بعينه قابل للمتضادات والدليل على ذلك انه لن يقدر احد ان ياتى بشى مما ليس هو جوهر الواحد منه بالعدد قابل للمتضادات مثال ذلك ان اللون الواحد بالعدد هو بعينه لن يكون ابيض واسود والفعل الواحد بالعدد هو بعينه يكون مذموما او محمودا وكذلك نحو الامر فى سائر الاشيا مما ليس بجوهر فاما الجوهر فانّ الواحد منه بالعدد هو بعينه قابل للمتضادات مثال ذلك انسان ما فانّ هذا الواحد هو بعينه يكون ابيض حينا واسود حينا وحارا وباردا وطالحا وصالحا ولن يوجد ما يجرى هذا المجرى فى شىء ممّا سوى الجوهر اصلا اللهم الّا ان يردّ ذلك رادّ بان يقول ان القول والظنّ ممّا يجرى هذا المجرى لانّ القول بعينه مظنون صدقا وكذبا مثال ذلك ان القول ان صدق فى جلوس جالس فانه بعينه يكذب اذا قام وكذلك القول فى الظنّ فان الظانّ ان صدق فى جلوس جالس كذب اذا قام متى كان ظنّه به ذلك الظنّ بعينه فنقول ان الانسان وان اعترف بذلك فانّ من الجنسين اختلافا وذلك ان الاشياء فى

الجواهر انّما هى قابلة للمتضادات بان تتغيّر انفسها لان الشىء اذا كان حارّا فصار باردا فقد تغيّر واذا كان ابيض فصار اسود واذا كان مذموما فصار محمودا وكذلك فى ساير الاشياء كل واحد منها قابل للمتضادات بان تقبل بنفسه التغير فاما القول والظنّ فانهما ثابتان غير زايلين لا بنحو من الانحا ولا بوجه من الوجوه وانما يحدث المضاد فيهما بزوال الامر فانّ القول فى جلوس جالس ثابت بحاله وانما يصير صادقا حينا وكاذبا حينا بزوال الامر وكذلك القول فى الظنّ ايضا فيكن الجهة التى تخصّ الجوهر انه قابل للمتضادات بتغيره نفسه هذا ان اعترف الانسان بذلك اعنى ان الظنّ والقول قابلان للمتضادات الا ان ذلك ليس بحقّ لان القول والظنّ ليس انّما يقال فيهما انهما قابلان للاضداد من طريق انهما فى انفسهما يقبلان شياء [لكن] من طريق ان حادثا يحدث فى شئ غيرهما وذلك ان القول انما يقال فيه انه صادق او انه كاذب من طريق ان الامر موجود او غير موجود لا من طريق انه نفسه قابل للاضداد فان القول بالجملة لا يقبل الزوال من شىء اصلا ولا الظنّ فيجب الّا يكونا قابلين للاضداد اذ كان ليس يحدث فيهما ضدّ اصلا فامّا الجوهر فيقال فيه انه قابل للاضداد من طريق انه نفسه قابل للاضداد وذلك انه يقبل المرض والصحّة والبياض والسواد وانما يقال فيه انه قابل الاضداد من طريق انه هو نفسه يقبل كل واحد من هذه وما يجرى مجراها فيجب من ذلك ان يكون خاصة الجوهر ان الواحد منه

بالعدد هو بعينه قابل للمتضادات بتغيّره فى نفسه فهذا فليكن مبلغ ما نقوله فى الجوهر وقد ينبغى الآن ان يتبع ذلك بالقول فى الكمّ ❋

فى الكم

واما الكم فمنه منفصل ومنه متّصل وايضا منه ما هو قائم من اجزا فيه لها وضع بعضها عند بعض ومنه من اجزا ليس لها وضع فالمنفصل مثلا هو العدد والقول والمتّصل الخط والبسيط والجسم وايضا مما يطيف بهذه الزمان والمكان فان اجزا العدد لا يوجد لها حدّ مشترك اصلا يلتأم عنده بعض اجرايه ببعض مثال ذلك ان الخمسة اذ هى جزء من العشرة فليس يتّصل بحدّ مشترك الخمسة منها بالخمسة لكنها منفصلة والثلثة والسبعة ايضا ليس يتصلا بحدّ مشترك وبالجملة لنست تقدر فى الاعداد على اخذ حدّ مشترك بين اجزائها لكنها دايما منفصلة فيكون العدد من المنفصلة وكذلك ايضا القول هو من المنفصلة فاما ان القول كم فظاهر لانه يقدر بمقطع ممدود او مقصور وانما اعنى ذلك القول الذى يخرج بالصوت واجزاؤه ليست تتّصل بحدّ مشترك وذلك انه لا يوجد حدّ مشترك تتّصل به المقاطع لكن كل مقطع منفصل على حياله فاما الخط فمتّصل لانه قد يتهيّا ان يوخذ حدّ مشترك تتّصل به اجزاؤه كالنقطة وفى البسيط الخط فان اجزا السطح قد تتّصل بحدّ ما

مشترك وكذلك ايضا فى الجسم قد تقدر ان تاخذ حدّا مشتركا وهو الخط او البسيط يتّصل به اجزا الجسم ومما يجرى هذا المجرى ايضا الزمان والمكان فان العرض من الزمان يصل ما بين الماضى منه وبين المستأنف والمكان ايضا من المتصلة لان اجزا الجسم تشغل مكانا وهى تتّصل بحدّ ما مشترك فتكون اجزا المكان ايضا التى تشغلها واحد واحد من اجزا الجسم تتّصل بالحد بعينه الذى به تتصل اجزا الجسم فيجب ان يكون المكان ايضا متّصلا اذ كانت اجزاؤه تتّصل بحدّ واحد مشترك وايضا منه ما هو قايم من اجزا فيه لها وضع بعضها عند بعض ومنه من اجزا ليس لها وضع مثال ذلك ان اجزا الخط لها وضع بعضها عند بعض لان كل واحد منها موضوع بحيث هو وقد يمكنك ان تدلّ وترشد اين كل واحد منها موضوع فى السطح وباى جزء من سائر الاجزا يتصل وكذلك ايضا اجزا السطح لها وضع ما وذلك انه قد يمكن على هذا المثال فى كل واحد منها ان تدل عليه اين هو موضوع واى الاجزا يصل ما بينها وكذلك اجزا المصمت واجزا المكان فاما العدد فلن يقدر احد ان يرى فيه ان اجزاءه لها وضع ما بعضها عند بعض ولا انها موضوعة بحيث ما ولا ان اجزا ما من اجزائه تصل بعضها ببعض ولا اجزا الزمان فانه لا ثبات لشى من اجزا الزمان وما لم يكن ثابتا فلا سبيل الى ان يكون له وضع ما بل الاولى ان يقال ان لها ترتيبا ما لان بعض الزمان متقدم وبعضه متاخر وكذلك العدد

لان الواحد فى العدّ قبل الاثنين والاثنين قبل الثلثة فيكون بذلك ترتيب ما فاما وضعا فيكاد الا تقدر ان تاخذ لها والقول ايضا كذلك لانه لا ثبات لشى من اجزايه فانه اذا نطق به مضا فلم يكن الى اخذه فيما بعد سبيل فيجب الا يكون لاجزايه وضع اذ كان لا ثبات لشىء منها فمنه اذًا ما يقوم من اجزا لها وضع ومنه من اجزا ليس لها وضع فهذه فقط التى ذكرت يقال لها بالتحقيق كم واما كل ما سواها فبالعرض يقال ذلك فيها فانا انما نقول فيما سوى هذه انها كم ونحن نقصد تصد هذه مثال ذلك انا نقول فى البياض انه مادّ كثير وانما نشير الى ان البسيط كثير ونقول فى العمل انه طويل وانما نشير الى ان زمانه طويل ونقول ايضا فى الحركة انها كثيرة فان كل واحد من هذه ليس يقال له كم بذاته والمثال فى ذلك ان موفيا ان وفّى كم هذا العمل فانما يحدّه بالزمان فيقول عمل سنة او ما اشبه ذلك وان وفّى كم هذا الابيض فانما يحدّه بالبسيط فانه انما يقول فى مبلغ الياض بمبلغ البسيط فتكون هذه فقط التى ذكرت يقال لها بالتحقيق وبذاتها كم فاما ما سواها فليس منها شى هو بذاته كم بل ان كان ولا بد فبالعرض والكم ايضا لا مضاد له اصلا فاما فى المنفصلة فظاهر انه ليس له مضاد اصلا كانك قلت لذى الذراعين او لذى الثلث الاذرع او للسطح او لشىء مما اشبه ذلك فانه ليس لها ضدّ اصلا الا ان يقول قايل ان الكثير مضاد للقليل او الكبير للصغير وليس شىء من هذه

البتة كمّا لكنها من المضاف وذلك انه ليس يقال فى شىء
من الاشيا البتة بنفسه انه كبير او صغير بل بقياسه الى
غيره مثال ذلك ان الجبل قد يوصف صغير او السمسمة
كبيرة بان هذه اكبر مما هو من جنسها وذاك اصغر
مما هو من جنسه فيكون القياس انما هو الى شى غيره
فانه لو وصف شى صغيرا او كبيرا بنفسه لما وصف الجبل
فى حال من الاحوال صغير او السمسمة كبيرة وايضا قد
نقول ان فى القرية اناسا كثيرا وفى مدينة اثينيه اناسا قليلا
على انهم اضعاف هوليك فنقول ان فى البيت اناسا كثيرا وفى
الملعب اناسا قليلا على انهم اكثر منهم كثيرا وايضا على
ذو الذراعين وذو الثلث الاذرع وكل واحد مما اشبههما
يدل على كم فاما الكبير والصغير فليس يدلان على كم بل
على مضاف فانّ الكبير والصغير انما يعقلان بالقياس الى
شى اخر فيكون من البيّن ان هذين من المضاف وايضا ان
وضعت انهما كم او وضعت انهما ليس بكم فليس لهما مضاد
البتة وذلك ان الشى الذى لا يمكن اخذه بنفسه وانما يمكن
اخذه بقياسه الى غيره كيف يمكن ان يكون لهذا المضاد
وايضا ان يكن الكبير والصغير متضادين وجد الشى
بعينه قابلا للمتضادات معا وان كل واحد منهما ايضا
مضاد لذاته لان الشى بعينه قد يوجد كبيرا وصغيرا
حتى معا اذ كان عند هذا صغير او هو بعينه عند غيره كبير
فيكون قد يوجد الشى بعينه كبيرا وصغيرا فى زمان بعينه
يكون قد يقبل الضدّين معا لانه من المتفق عليه انه
ليس يمكن ان يقبل شى واحد الضدين معا مثال ذلك

فى الجوهر فان الجوهر من المتفق عليه انه قابل المتضادات
الا انه لن يصح ويسقم معا ولا يكون ابيض واسود معا
ولا شى من سائر الاشيا البتة يقبل الضدين معا ويوجد
ايضا كل واحد منهما مضاد لذاته وذلك انه ان كان
الكبير مضادا للصغير وكان الشى الواحد بعينه كبيرا
وصغيرا معا فالشى يكون مضادًا لذاته الا انه من المحال
ان يكون شى مضادا لذاته فليس الكبير اذًا مضادا
للصغير ولا الكثير للقليل فيكون هذه وان قال الانسان
انها ليست من المضاف بل من الكم ليس فيها مضاد
واكثر ما ظنت المضادة فى الكم موجودة فى المكان لان
المكان الاعلى يضعون انه مضاد للمكان الاسفل ويعبرن
بالمكان الاسفل المكان الذى يلقى الوسط وانما ذهبوا الى
ذلك لأن البعد بين الوسط وبين اطراف العالم ابعد
البعد ويشبه ان يكونوا انما اجتلبوا الحد لسائر
المتضادات من هذه لانهم انما يحدون المتضادات بانها
التى بعدها بعضها من بعض غاية البعد و يجمعها جنس
واحد وليس بمظنون بالكم انه قابل الاكثر والاقل
مثال ذلك ذو الذراعين فانه ليس هذا ذا ذراعين
باكثر من هذا وكذلك فى العدد مثال ذلك الثلثة والخمسة
فانه ليس يقال ان هذه خمسة باكثر مما هذه ثلثة او ان
هذه ثلثة باكثر مما هذه ثلثة ولا يقال ايضا فى زمان
انه زمان باكثر من غيره ولا يقال بالجملة فى شى مما
ذكر الاكثر ولا الاقل فيكون اذًا الكم غير قابل الاكثر
والاقل واخص الخواص الكم انه يقال مساويا وغير

مساو ومثال ذلك الجثة تقال مساوية وغير مساوية وكل
واحد من سائر ما ذكر على هذا المثال يقال مساوٍ وغير
مساو واما سائر ما لم يكن كما فليس يكاد يظن به انه
يقال مساويا وغير مساو مثال ذلك الحال ليس يكاد ان
تقال مساوية ولا غير مساوية بل الاخرى ان تقال شبيهة
والابيض ليس يكاد ان يقال مساويا وغير مساو بل شبيه
فيكون اخص خواص الكم انه يقال مساويا وغير مساو *

في التي من المضاف

يقال في الاشيا انها من المضاف متى كانت ماهياتها
انما تقال بالقياس الى غيرها او على نحو اخر من انحا
النسبة الى غيرها اى نحو كان مثال ذلك ان الاكبر
ماهيته انما تقال بالقياس الى غيره وذلك انه انما يقال
اكبر من شيء والضعف ماهيته بالقياس الى غيره وذلك انه
انما يقال ضعفا لشي وكذلك كل ما يجرى هذا المجرى ومن
المضاف ايضا هذه الاشيا مثال ذلك الملكة والحال والحس
والعلم والوضع فان جميع ما ذكر من ذلك فماهيته
انما تقال بالقياس الى غيره لا غير وذلك ان الملكة انما
تقال ملكة لشي والعلم علم بشيء والوضع وضع لشي
والحس حس بشي وسائر ما ذكرنا يجرى هذا المجرى
والاشيا اذا التي من المضاف هي كل ما كانت ماهياتها
انما تقال بالقياس الى غيرها او على نحو اخر من انحا
النسبة الى غيرها اى نحو كان لا غير مثال ذلك الجبل
يقال كبيرا بالقياس الى غيره فانه انما يقال جبل كبير

بالاضافة الى شي والشبيه انما يقال شبيها بشي وسائر ما يجرى هذا المجرى على هذا المثال يقال بالاضافة والاضطجاع والقيام والجلوس هى من الوضع والوضع من المضاف فاما يضطجع او يقوم او يجلس فليست من الوضع بل من الاشيا المشتق لها الاسم من الوضع الذى ذكر وقد يوجد ايضا المضادة فى المضاف مثال ذلك الفضيلة والخسيسة كل واحد مضاد لصاحبه وهو من المضاف والعلم والجهل الا ان المضادة ليست موجودة فى كل المضاف فانه ليس للضعفين ضدّ ولا للثلاثة الاضعاف ولا لشي مما كان مثله وقد يظن المضاف انه ايضا يقبل الاكثر والاقل لان الشبيه يقال اكثر شبها واقل شبها وغير المساوى يقال اكثر واقل وكل واحد منهما من المضاف فان الشبيه انما يقال شبيها لشي وغير المساوى غير مساو لشي ولكن ليس كله يقبل الاكثر والاقل فان الضعف ليس يقال ضعفا اكثر ولا اقل ولا شيا مما كان مثله والمضافات كلها ترجع بالتكافوء بعضها على بعض فى القول مثال ذلك العبد يقال عبد للمولى والمولى يقال مولى للعبد والضعف ضعف للنصف والنصف نصف للضعف والاكبر اكبر من الاصغر والاصغر اصغر من الاكبر وكذلك ايضا فى سايرها ما خلا انها فى مخرج اللفظ ربما اختلف تصريفهما مثال ذلك العلم يقال علم بمعلوم والمعلوم معلوم للعلم والحس حس بمحسوس والمحسوس محسوس للحس لكن ربما ظننا غير متكافيين متى لم يضف الى الشي الذى اليه يضاف اضافة معادلة بل

فرط المضيف مثال ذلك الجناح ان اضيف الى ذى الريش
لم يرجع بالتكافوء ذو الريش على الجناح لان الاول لم
تكن اضافته معادلة اعنى الجناح الى ذى الريش وذلك
انه ليس من طريق ان ذا الريش ذو الريش اضيف
اليه فى القول الجناح لكن من طريق انه ذو جناح اذ
كان كثير غيره من ذوى الاجنحة لا ريش له فان جعلت
الاضافة معادلة رجع ايضا بالتكافوء مثال ذلك الجناح
جناح لذى الجناح وذو الجناح بالجناح هو ذو جناح
وخليق ان يكون ربما نضطرّ الى اختراع الاسم متى لم
نجد اسما موضوعا اليه تقع الاضافة معادلة مثال ذلك
ان السكان ان اضيف الى الزورق لم تكن اضافته
معادلة لانه ليس من طريق ان الزورق زورق اضيف اليه
فى القول السكان اذ كان قد يوجد زواريق لا سكان لها
ولذلك لا يرجع بالتكافوء لانه ليس يقال ان الزورق
زورق بالسكان لكن خليق ان يكون الاضافة اعدل اذ
اقبلت على هذا النحو السكان سكان لذى السكان او على
نحو ذلك اذ ليس يوجد اسم موضوع فيرجع حينئذ
متكافيا اذا كانت الاضافة معادلة فان ذا السكان انما هو
ذو سكان بالسكان وكذلك ايضا فى سايرها مثال ذلك
ان الراس يكون اضافته الى ذى الراس اعدل من
اضافته الى الحىّ فانه ليس الحىّ من طريق ما هو حى
له راس اذ كان كثير من الحيوان لا راس له وهكذا
اسهل ما لعله يتهيا لك به احذ الاسمآ فيما لم يكن
لها اسما موضوعة ان تضع الاسمآ من الاول للتى عليها

ترجع بالتكافوء على مثال ما فعل فى التى ذكرت انفا من الجناح ذو الجناح ومن السكان ذو السكان فكل الاضافات اذا اضيفت على المعادلة قيل انها ترجع بعضها على بعض بالتكافوء فان الاضافة ان وقعت جزا ولم تقع الى الشى الذى اليه يقال النسبة لم ترجع بالتكافؤ اعنى انه لا يرجع بالتكافوء شئ البتة من المتفق فيها انها مما يقال انه يرجع بالتكافوء ولها اسما موضوعة فضلا عن غيرها متى وقعت الاضافة الى شى من اللوازم لا الى الشى الذى اليه تقع النسبة فى القول مثال ذلك ان العبد ان لم يضف الى المولى لكن الى الانسان او الى ذى الرجلين او الى شيء مما يشبه ذلك لم يرجع بالتكافوء لان الاضافة لم تكن معادلة وايضا متى اضيف شى الى شى الذى اليه ينسبه بالقول اضافة معادلة فانه ان ارتفع ساير الاشيا العارضة كلها لذلك بعد ان يبقى ذلك الشى وحده الذى اليه الاضافة فانه ينسب اليه بالقول ابدا نسبة معادلة مثال ذلك العبد انما يقال بالاضافة الى المولى فان ارتفعت ساير الاشيا اللاحقة للمولى مثال ذلك انه ذو رجلين انه قبول للعلم انه انسان وبقى انه مولى فقط قيل ابدا العبد بالاضافة اليه فانه يقال ان العبد عبد المولى ومتى اضيف شى الى الشى التى ينسب اليه بالقول على غير معادلة ثم ارتفع سائر الاشيا وبقى ذلك الشى وحده الذى اليه وقعت الاضافة لم ينسب اليه بالقول فلينزل ان العبد اضيف الى الانسان والجناح الى ذى الريش وليرفع من الانسان

انه مولى فانه ليس يقال حينئذ العبد بالقياس الى الانسان وذلك انه اذا لم يكن المولى لم يكن ولا العبد وكذلك فليرفع ايضا من ذى الريش انه ذو جناح فانه لا يكون حينئذ الجناح من المضاف وذلك انه اذا لم يكن ذو الجناح لم يكن الجناح لشى. فقد يجب ان يكون الاضافة الى الشى الذى اليه يقال معادلة وان كان يوجد اسم موضوعا فان الاضافة تكون سهلة وان لم يوجد فخليق ان يكون يضطرّ الى اختراع اسم واذا وقعت الاضافة على هذا النحو فمن البين ان المضاف كلها يرجع بعضها على بعض فى القول بالتكافوء وقد يظن كل مضافين فهما معا فى الطبع وذلك حقّ فى اكثرها فان الضعف موجوده النصف معا وان كان النصف موجودا والضعف موجود وان كان العبد موجودا فالمولى موجود وكذلك يجرى الامر فى سايرها وقد يفقد كل واحد منهما الاخر مع فقده وذلك انه اذا لم يوجد الضعف لم يوجد النصف واذا لم يوجد النصف لم يوجد الضعف وعلى هذا المثال يجرى الامر فيما اشبهها وقد يظن انه ليس يصح فى كل مضافين انهما معا فى الطبع وذلك ان المعلوم مظنون بانه اقدم من العلم لان اكثرتنا ولنا العلم الاشيا من بعد وجودها واقل ذاك او لا شى البتة يوجد من العلم والمعلوم جاريتين معا وايضا المعلوم ان فقد فقد معه العلم به فاما العلم فليس يفقد معه المعلوم وذلك ان المعلوم ان لم يوجد لم يوجد العلم لانه لا يكون حينئذ علم بشى البتة

فاما ان لم يوجد العلم فلا شى مانع من ان يكون المعلوم مثال ذلك تربيع الدايرة ان يكون معلوما فعلمه لم يوجد بعد فاما هذا المعلوم نفسه فاتيته قايمة وايضا الحىّ اذا فقد لم يوجد العلم. فاما المعلوم فقد يمكن ان يكون كثير منه موجودا وكذلك يجرى الامر فى باب الحس ايضاوذلك انه قد يظن ان المحسوس اقدم من الحس به لان المحسوس اذا فقد فقد معه الحس به فاما الحس فليس يفقد معه المحسوس وذلك ان الحواس انما وجودها بالجسم وفى الجسم واذا فقد المحسوس فقد الجسم ايضا اذ كان الجسم شيا من المحسوسات واذ لم يوجد الجسم فقد الحس ايضا فيكون المحسوس يفقد معه الحس فاما الحس فليس يفقد معه المحسوس فان الحى اذا فقد فقد الحس وكان المحسوس موجودا مثل الجسم والحار والحلو والمر وسائر المحسوسات الاخر كلها وايضا فان الحس انما يكون مع الحاس وذلك ان معا يكون الحى والحس فاما المحسوس فموجود من قبل وجود الحىّ والحس فان النار والمآء وما يجرى مجراهما مخاصة قوام الحيوان موجوده من قبل ان يوجد الحيوان بالجملة او الحس فلذلك قد يظن ان المحسوس اقدم وجودا من الحس ومما فيه موضع شك هل الجواهر ليس جوهر منها يقال من باب المضاف على حسب ما يظن او ذلك ممكن فى جواهر ما من الجواهر الثوانى فاما فى الجواهر الاول فان ذلك حق وذلك انه ليس يقال من المضاف لا كلياتها ولا اجزاؤها فانه ليس يقال فى انسان ما انه

انسان ما لشي ولا فى ثور ما انه ثور ما لشي وكذلك اجزاؤها ايضا فانه ليس يقال فى يد ما انها يد ما لانسان لكن انها يد لانسان ولا يقال فى راس ما انه راس ما لشي بل راس لشي وكذلك فى الجواهر الثانية فى اكثرها فانه ليس يقال ان الانسان انسان لشي ولا ان الثور ثور لشي ولا ان الخشبة خشبة لشي بل يقال انها ملك لشي فاما فى هذه فان الامر ظاهر انها ليست من المضاف واما فى بعض الجواهر الثوانى فقد يدخل فى امرها الشك مثال ذلك ان الراس يقال انه راس لشي واليد يقال انها يد لشيء وكل واحد مما اشبه ذلك فيكون قد يظن ان هذه من المضاف فان كان تحديد التى من المضاف قد وفى على الكفاية فحلّ الشك الواقع فى انه ليس جوهر من الجواهر يقال من المضاف اما مما يصعب جدا واما مما لا يمكن وان لم يكن على الكفاية لكن كانت الاشيا التى من المضاف الوجود لها هو انها مضافة على نحو من الانحا فلعله يتهيا ان يقال شى فى فسخ ذلك فاما التحديد المتقدم فانه يلحق كلما كان من المضاف الا انه ليس معنى القول ان الوجود لها هو انها مضافة هو معنى القول ان ماهياتها تقال بالقياس الى غيرها وبين من ذلك ان من عرف احد المضافين محصلا عرف ايضا ذلك الذى اليه يضاف محصلا وذلك ظاهر من هذا فان الانسان متى علم ان هذا الشيء من المضاف وكان الوجود للمضاف هو مضاف على نحو من الانحا فقد علم ايضا ذلك الشى الذى هذا عنده

بحال من الاحوال فانه ان لم يعلم اصلا ذلك الشى الذى هذا عنده بحال من الاحوال لم يعلم ولا انه عند شى بحال من الاحوال وذلك بين ايضا فى الجزويات مثال ذلك الضعف فان من علم الضعف على التحصيل فانه على المكان يعلم ايضا ذلك الشى الذى هذا ضعفه محصلا فانه ان لم يعلمه ضعفا لشى واحد محصلا فليس يعلمه ضعفا اصلا وكذلك ايضا ان كان يعلم ان هذا المشار اليه احسن فقد يجب لذلك ضرورة ان يكون يعلم ايضا ذلك الشى الذى هذا احسن منه محصلا فانه ليس يجوز ان يكون انما يعلم ان هذا احسن مما دونه فى الحسن فان ذلك انما يكون توهما إلا علما وذلك انه ليس يعلم يقينا انه احسن مما هو دونه فانه ربما اتفق الا يكون شىء دونه فيكون ظاهر انه واجب ضرورة متى علم الانسان احد المضافين محصلا ان يكون يعلم ايضا ذلك الاخر الذى اليه اضيف محصلا فاما الراس واليد وكل واحد مما يجرى مجراهما مما هى جواهر فان ماهياتها انفسها قد تعرف محصلة فاما ما يضاف اليه فليس واجبا ان يعرف وذلك انه لا سبيل الى ان يعلم على التحصيل راس من هذا ويد من هذه فيجب من ذلك ان هذه ليست من المضاف وان لم يكن هذه من المضاف فقد يصح القول انه ليس جوهر من الجواهر من المضاف الا انه خليق ان يكون قد يصعب التفخيم على اتباع الحكم على امثال هذه الامور ما لم تتدبّر مرارا كثيرة فاما الشك فيها فليس مما لا درك فيه ❋

فى الكيف والكيفية

واسمى بالكيفية تلك التى لها يقال فى الاشخاص كيف هى والكيفية مما يقال على انحا. شتى فليسم نوع واحد من الكيفية ملكة وحالا وتخالف الملكة الحال فى انها ابقى و اطول زمانا وما يجرى هذا المجرى العلوم والفضائل فان العلم مظنون به انه من الاشياء الباقية التى تعسر حركتها وان كان الانسان انما شدا من العلم ما لم تحدث عليه تغير فادح عن مرض او غيره مما اشبهه وكذلك ايضا الفضيلة مثل العدل والعفة وكل واحد مما اشبه ذلك قد يظن بها انها ليست بسهلة الحركة ولا سهلة التغير واما الحالات فتسمى بها الاشيا السهلة الحركة السريعة التغيير مثل الحرارة والبرودة والمرض والصحة وساير ما اشبه ذلك فان الانسان قد قبل بهذه حالا على ضرب من الضروب الا انه قد تغير بسرعة فيصير باردا بعد ان كان حارا وينتقل من الصحة الى المرض وكذلك الامر فى سايرها الا ان يكون الانسان قد صارت هذه الاشياء ايضا له لطول المدة حالا طبيعية لا شفاء لها او عسرت حركتها جدا فلعله ان يكون الانسان ان يسمى هذه حينئذ ملكة ومن البين انه انما يقتضى اسم المكلة الاشيا التى هى اطول زمانا واعسر حركة فانهم لا يقولون فيمن كان غير متمسك بالعلوم تمسكا يعتد به لكنه سريع التنقل ان له ملكة

على ان لمن كان بهذه الصفة حالا ما فى العلم اما احسن واما افضل فيكون الفرق بين الملكة وبين الحال ان هذه سهلة الحركة وتلك اطول زمانا واعسر تحركا والملكات هى ايضا حالات وليست الحالات ضرورة ملكات فان من كانت له ملكة فهو بها بحال ما ايضا من الاحوال واما من كان بحال من الاحوال فليست له لا محالة ملكة وجنس اخر من الكيفية هو الذى به نقول ملاكزيين او محاضريين او مصححين او ممراضين او بالجملة ما قيل بقوة طبيعية او لا قوة وذلك انه ليس يقال كل واحد من اشباه هذه لان له حالا ما لكن من قيل ان له قوة طبيعية او لا قوة فى ان يفعل شيا ما بسهولة او لا ينفعل شيا مثال ذلك انه يقال ملاكزيون او محاضريون ليس من قيل ان لهم حالا ما لكن من قيل ان لهم قوة على ان يفعلوا شيا بسهولة ويقال مصححون من قيل ان لهم قوة طبيعية على الا ينفعلوا شيا بسهولة من الافات العارضة ويقال ممراضون من قيل انه لا قوة لهم طبيعية على الا ينفعلوا شيا بسهولة وكذلك ايضا الامر فى الصلب و فى اللين فانه يقال صلب من قيل ان له قوة على الا ينقطع بسهولة ويقال لين من قيل انه لا قوة له على هذا المعنى نفسه وجنس ثالث من الكيفية كيفيات انفعالية وانفعالات ومثالات ذلك هذه الحلاوة والمرارة وكل ما كان مجانسا لهذين وايضا الحرارة والبرودة والبياض والسواد وظاهر ان هذه كيفيات لان ما قبلها قيل فيه بها كيف هو مثال ذلك العسل يقال

حلو لانه قبل الحلاوة والجسم يقال ابيض لانه قبل البياض وكذلك يجرى الامر فى سائرها ويقال كيفيات انفعالية ليس من قبل ان تلك الاشيا انفسها التى قبلت هذه الكيفيات انفعلت شيا فان العسل ليس يقال حلوا من قبل انه انفعل شيا ولا واحد من سائر ما اشبهه وعلى مثال هذه ايضا الحرارة والبرودة تقالان كيفيتين انفعالتين ليس من قبل ان تلك الاشيا انفسها التى قبلتها انفعلت شيا بل انما يقال لكل واحدة من هذه الكيفيات التى ذكرناها كيفيات انفعالية من قبل انها تحدث فى الحواس انفعالا فان الحلاوة تحدث انفعالا ما فى المذاق والحرارة فى اللمس وعلى هذا المثال سائرها ايضا فاما البياض والسواد وسائر الالوان فليس انما يقال كيفيات انفعالية بهذه الجهة التى بها قيلت هذه التى تقدم ذكرها لكن من قبل انها انفسها انما تولدت عن انفعال ومن البيّن انه قد يحدث عن الانفعال تغايير كثيرة فى الالوان من ذلك ان المرء اذا خجل احمر واذا فزع اصفر وكل واحد مما اشبه ذلك فيجب من ذلك ان كان ايضا انسان قد ناله بالطبع بعض هذه الانفعالات من عوارض ما طبيعية فلازم ان يكون لونه مثل ذلك اللون وذلك انه ان حدثت الان عند الخجل حال ما لشىء مما للبدن فقد يمكن ايضا ان تحدث تلك الحال بعينها فى الجبلة الطبيعية فيكون اللون ايضا بالطبع مثله فما كان من هذه العوارض كان ابتداؤه عن انفعالات ما عسره حركتها ذات ثبات فانه يقال لها كيفيات فان الصفرة

والسواد ان كان تكونه فى الجبلة الطبيعية فانّه يدعى
كيفيّة ان كنّا قد يقال فينا به كيف نحن او كان انما
عرضت الصفرة او السواد من مرض مزمن او من احراق
شمس فلم يسهل عودته الى الصلاح او بقى ببقائنا قيلت
هذه ايضا كيفيات وذلك انه قد يقال فينا بها على ذلك
المثال كيف نحن فاما ما كان حدوثه عمّا يسهل انحلاله
ووشيك عودته الى الصلاح قيل انفعالات وذلك انه لا يقال
به فى احد كيف هو فانه ليس يقال لمن احمر لخجل احمرى
ولا من اصفر للفزع مصفر لكن انه انفعل شياء فيجب
ان تقال هذه وما اشبهها انفعالات ولا تقال كيفيات وعلى
هذا المثال يقال فى النفس ايضا كيفيات انفعالية
وانفعالات فان ما كان تولده فيها منذ اوّل التكوّن عن
انفعالات ما فانها ايضا تقال كيفيات ومثال ذلك تيه
العقل والغضب وما يجرى مجراهما فانهم به يقال فيهم
بها كيف هم فيقال غضوب وتايه العقل وكذلك ايضا
سائر اصناف تيه العقل اذا لم يكن طبيعية لكن كان
تولدها عن عوارض ما اخر يعسر التخلّص منها اوهى
غير زايلة اصلا يقال كيفيات وذلك انه يقال فيهم بها
كيف هم وما كان حدوثه فيها عن اشياء سهلة وشيكة
العودة الى الصلاح فانهم تقال انفعالات مثل ذلك الانسان
ان غمّ فاسرع غضبه فانه ليس يقال غضوبا من اسرع
غضبه بمثل هذا الانفعال بل احرى ان يقال انه انفعل
شيا فيكون هذه انما تقال انفعالات لا كيفيات وجنس
رابع من الكيفية الشكل والخلقة الموجودة فى واحد واحد

ومع هذين ايضا الاستقامة والانحناء وشيء ان كان يشبه
هذه وبكل واحد من هذه يقال كيف الشيء فانه قد
يقال فى الشيء بانه مثلّث او مربّع كيف هو وبانه مستقيم
او منحنى ويقال ايضا كل واحد بالخلقة كيف هو فاما
المتخلخل والمتكاثف الخشن والاملس فقد يظنّ انها تدلّ
على كيف ما الا انه قد يشبه ان يكون هذه وما اشبهها
مباينة للقسمة التى فى الكيف وذلك انه قد يظهر ان كل
واحد منها اخرى بان يكون انما يدلّ على وضع ما
للاجزاء فانه انما يقال كثيف بان اجزاءه متقارب بعضها
من بعض ويقال متخلخل بان اجزاءه متباعدة بعضها
عن بعض ويقال املس بان اجزاءه موضوعة على استقامة
ما ويقال خشن بان بعضها يفضل وبعضها يُقَصّ ولعله
قد يظهر للكيفية ضرب ما اخر الا ان يذكر خاصة من
ضروبها فهذا مبلغه فالكيفيات هى هذه التى ذكرت
وذوات الكيفية هى التى يقال بها على طريق المشتقة
اسماؤها او على طريق اخر منها كيف كان فاما فى اكثرها
وفى جميعها الالشاذ منها فانما يقال على طريق المشتقة
اسمأوها مثال ذلك من البياض ابيض ومن البلاغة بليغ
ومن العدالة عدل وكذلك فى سائرها واما فى الشاذّ
منها فلانه لم يوضع للكيفيات اسما فليس يمكن ان
يكون ان يقال منها على طريق المشتقة اسماؤها مثال
ذلك المحاضرى او الملاكزى الذى يقال بقوة طبيعية
فليس يقال فى اللسان اليونانى من كيفية من الكيفيات
على طريق المشتقة اسماؤها وذلك انه لم يوضع للقوى فى

اللسان اليونانى اسم فيقال بها هؤلآء كيف هم كما وضع
للعلوم وهى التى بها يقال ملاكزين او مناضليين من
طريق الحال فانه يقال علم ملاكزى اى علم الملاكزة
وعلم مناضلى اى علم النماضلة ويقال فى حالهم من هذه
على طريق المشتقة اسماؤها كيف هم وربما كان لها اسم
موضوع ولا يقال المكيف بها على طريق المشتقة
اسماؤها مثال ذلك من الفضيلة مجتهد فان الذى له
فضيلة انما يقال مجتهد ولا يقال فى اللسان اليونانى
من الفضيلة على طريق المشتقة اسماؤها وليس ذلك فى
الكثير فذوات الكيفية تقال التى تدعى من الكيفيات
التى ذكرت على طريق المشتقة اسماؤها او على طريق
اخر منها كيف كان وقد يوجد ايضا فى الكيف مضادة
مثال ذلك ان العدل ضدّ الجور وكذلك البياض والسواد
وسائر ما اشبه ذلك وايضا ذوات الكيفية بها مثال ذلك
الجاير للعادل والابيض للاسود آلا ان ذلك ليس فيها
كلّها فانه ليس للاشقر ولا للاصفر ولا لما اشبه ذلك من
الالوان ضدّ اصلا وهى ذوات كيفية وايضا ان كان احد
المتضادين ايهما كان كيفا فان الاخر ايضا يكون كيفا
ذلك بين لمن تصفح سائر النعوت مثال ذلك ان كان
العدل ضدّ الجور وكان العدل كيفا وان الجور ايضا كيف
فانه لا يطابق الجور ولا واحدًا من سائر النعوت لا الكم
مثلا ولا المضاف ولا اين ولا واحدا من سائر ما يجرى
مجراها بتة ماخلا الكيف وكذلك فى سائر المتضادات التى
فى الكيف وقد يقبل ايضا الكيف الاكثر والاقلّ فانه يقال

ان هذا ابيض باكثر من غيره او باقل وهذا عادل باكثر من غيره او باقل وهى انفسها تحتمل الزيادة فان الشى الابيض قد يمكن ان يزيد بياضه فيصير اشد بياضا وليس كلها ولكن اكثرها فانه مما يشك فيه هل يقال عدالة اكثر او اقلّ من عدالة وكذلك فى سائر الحالات فان قوما يمادّون فى اشباه هذه فيقولون انه لا يكاد ان يقال عدالة اكثر ولا اقلّ من عدالة ولا صحّة اكثر ولا اقلّ من صحّة ولكنهم يقولون ان لهذا صحّة اقل مما لغيره ولهذا عدالة اقلّ مما لغيره وعلى هذا المثال لهذا كتابة اقل من كتابة غيره وسائر الحالات فاما ما يسمّى بها فانها تقبل الاكثر والاقلّ بلا شكّ فانه يقال ان هذا ابلغ من غيره واعدل واصحّ وكذلك الامر فى سائرها واما المثلث والمربّع فلن يظنّ انهما يقبلان الاكثر والاقلّ ولا شىء من سائر الاشكال البتّة فان ما قبل قول المثلّث او قول الدائرة فكله على مثال واحد مثلثات ودوائر وما لم يقبله فليس يقال ان هذا اكثر من غيره فيه فانه ليس المربّع فى انه دائرة اكبر من المستطيل اذ كان ليس يقبل ولا واحد منهما قول الدايرة وبالجملة انما يوجد احد الشيين اكثر من الاخر اذا كانا جميعا يقبلان قول الشىء الذى يفصل له فليس كل الكيف اذًا يقبل الاكثر والاقل وهذه التى ذكرت ليس منها شىء هو خاصّة الكيفية فاما الشبيه وغير الشبيه فانما يقالان فى الكيفيات وحدها فانه ليس يكون هذا شبيها بغيره بشى غير ما هو به كيف فيكون خاصّة الكيفية ان بها يقال

شبيه. وغير شبيه وليس ينبغى ان يتداخلك الشكّ فتقول انّا قصدنا للكلام فى الكيفية فعددنا كثير من المضاف اذ الملكات والحالات من المضاف فانه يكاد ان يكون اجناس هذه كلها وما اشبهها انما تقال من المضاف واما الجزويات فلا شى منها البتة فان العلم وهو جنس ماهيته انما تقال بالقياس الى غيره وذالك انه انما يقال علم بشى فاما الجزويات فليس شىء منها ماهيته تقال بالقياس الى غيره مثال ذلك النحو ليس يقال نحوا بشى ولا الموسيقى هو موسيقى بشىء اللهم الا ان يكون هذه ايضا قد يقال من المضاف من طريق الجنس مثال ذلك النحو يقال علما بشى لا نحوا بشى والموسيقى علم بشى لا موسيقى بشى فيجب ان يكون الجزويات ليست من المضاف ويقال لنا ذوى كيفية بالجزويات وذلك انّه انما لنا هذه فانا انما يقال لنا علما بان لنا من العلوم الجزوية فيجب من ذلك ان يكون هذه ايضا اعنى الجزويات كيفيات وهى التى بها ندعى ذوى كيفية وليس هذه من المضاف وايضا ان القى شى واحد بعينه كيفا ومضافا فليس بمنكر ان يعد فى الجنسين جميعا ❋

فى يفعل وينفعل

وقد يقبل يفعل وينفعل مضادّة والاكثر والاقل فان يُسخِن مضادّ ليُبرِد ويَسخُن مضادّ ليَبرُد ويلذّ مضاد ليتأذى فيكونان قد يقبلان المضادّة وقد يقبلان ايضا

الاكثر والاقلّ فان يُستحَن قد يكون اكثر واقل ويَستحُن اكثر واقلّ ويتاذى اكثر واقلّ فقد يقبل اذًا يفعل وينفعل الاكثر والاقلّ فهذا مبلغ ما نقوله فى هذه وقد قيل فى الموضوع ايضا فى باب المضاف انه انما يقال من الوضع على طريق المشتقة اسماؤها فاما فى الباقية اعنى فى متى وفى اين وفى له فانها اذ كانت واضحة لم نقل فيها شيا سوى ما قلناه بديا من انه يدلّ امّا على له فمنتعل متسلّح وامّا على اين فمثل قولك فى لوقين وسائر ما قلناه فيها فهذا اما يكتفى به من القول فى الاجناس التى اياها قصدنا *

فى المتقابلات .

فقد ينبغى ان نقول فى المتقابلات على كم جهة من شأنها ان تتقابل فنقول ان الشى يقال انه تقابل غيره اربعة اوجه اما على طريق المضاف واما على طريق المضادة واما على طريق العدم والملكة واما على طريق الموجبة والسالبة فتقابل واحد واحد من هذه اذا قيل على طريق الرسم اما على طريق المضاف فمثل الضعف للنصف واما على طريق المتضادة فمثل الشرير للخير واما على طريق العدم والملكة فمثل العمى والبصر واما على طريق الموجبة والسالبة فمثل جالس ليس بجالس فما كان يقابل على طريق المضاف فان ماهيته انما تقال بالقياس الى الذى اياه تقابل او على نحو اخر من انحا النسبة اليه

مثال ذلك الضعف عند النصف فان ماهيته انما تقال بالقياس الى غيره وذلك انه انما هو ضعف لشيء والعلم ايضا يقابل المعلوم على طريق المضاف وماهية العلم انما تقال بالقياس الى المعلوم والمعلوم ايضا فماهيته انما تقال بالنسبة الى مقابله اى الى العلم فان المعلوم انما يقال انه معلوم عند شيء اى عند العلم فما كان اذًا يقابل على طريق المضاف فان ماهيته انما تقال بالقياس الى غيره او يقال بعضها عند بعض على نحو اخر فاما على طريق المتضادة فان ماهيتها لا تقال اصلا بعضها عند بعض بل انما يقال ان بعضها مضادّة لبعض فانّه ليس يقال ان الخير هو خير للشرير بل مضادّ له ولا الابيض ابيض للاسود بل مضادّ له فيكون هاتان المقابلتان مختلفين وما كان من المتضادة هذه حالها اعنى ان الاشيا التى من شأنها ان يكون وجودها فيها او الاشيا التى تنعت بها يجب ضرورة ان يكون احد المتضادين موجودا فيها فليس فيما بينها متوسط اصلا وما كان ليس واجبا ان يكون احدهما موجودا فيها فتلك فيما بينهما متوسّط ما لا محالة مثال ذلك الصحة والمرض من شأنهما ان يكون ما فى بدن الحيوان ويجب ضرورة ان يكون احدهما ايهما كان موجودا فى بدن الحيوان اما المرض واما الصحة والفرد والزوج ينعت بهما العدد ويجب ضرورة ان يوجد احدهما ايّهما كان فى العدد اما الفرد واما الزوج وليس فيما بين هذه متوسّط البتّة لا بين الصحّة والمرض ولا بين الفرد والزوج فاما ما بل

يكون واجبا ان يوجد فيها احدهما فتلك فيما بينها متوسّط مثال ذلك السواد والبياض من شأنهما ان يكونا فى الجسم وليس واجبا ان يكون احدهما موجودا فى الجسم فانه ليس كل جسم فهو اما ابيض واما اسود والمحمود والمذموم قد ينعت بهما الانسان وتنعت بهما ايضا اشيا كثيرة غيره الا انه ليس بواجب ضرورة ان يكون احدهما موجودا فى تلك الاشياء التى تنعت بهما وذلك انه ليس كل شىء فهو اما محمود واما مذموم فبين هذه متوسطات ما مثال ذلك ان بين الابيض وبين الاسود الادكن والاصفر وسائر الالوان وبين المحمود والمذموم ما ليس بمحمود ولا مذموم فان فى بعض الامور قد وضعت اسماء للاوساط مثال ذلك ان بين ابيض وبين الاسود الادكن والاصفر وفى بعضها الا تمكن العبارة عن الاوسط باسم بل انما يحدّ الاوسط بسلب الطرفين مثال ذلك لا جيّد ولا ردىّ ولا عدل ولا جور فاما العدم والملكة فانهما يقالان فى شىء واحد بعينه مثال ذلك البصر والعما فى العين وعلى جملة من القول كلّ ما كان من شان الملكة ان يكون فيه ففيه يقال كل واحد منهما وعند ذلك نقول فى كل واحد مما هو قابل للملكة انه عادم عند ما لا يكون موجودة للشىء الذى من شانها ان يكون موجودة له وفى الحين الذى من شأنها ان يكون له فيه فانّا انّما نقول ادرد لا لمن لم يكن له اسنان ويقال اعمى لا لمن لم يكن له بصر بل انما نقول ذلك فيما لم يكونا له فى الوقت الذى من

شأنهما ان يكونا له فيه فان البعض ليس له حين يولد لا بصر ولا اسنان ولا يقال فيه انّه ادرد ولا انه اعمى وليس ان يعدم الملكة وان يوجد الملكة هما العدم والملكة من ذلك ان البصر ملكة والعما عدم وليس ان يوجد البصر هو البصر ولا ان يوجد العمى هو العمى فان العمى هو عدم ما فاما ان يكون الحيوان اعمى فهو ان يعدم البصر وليس هو العدم فانه لو كان العمى وان يوجد العمى شيا واحدا بعينه لقد كانا جميعا ينعت بهما شيء واحد بعينه غير انا نجدّ الانسان يقال له اعمى ولا يقال له عمىً على وجه من الوجوه ومظنون ان هذين ايضا يقابلان اعنى ان يعدم الملكة وان يوجد الملكة كيقابل العدم والملكة وذلك ان جهة المضادة واحدة بعينها فانه كما العمى يقابل البصر كذلك الاعمى يقابل البصير وليس ايضا ما يقع عليه الموجبة والسالبة موجبة ولا سالبة فان الموجبة قول موجب ويقال فى هذه ايضا انها تقابل بعضها بعضا مثل الموجبة والسالبة فان فى هذه ايضا جهة المقابلة واحدة بعينها وذلك انه كما الموجبة تقابل السالبة مثال ذلك قولك انه جالس لقولك انه ليس بجالس كذلك يتقابل ايضا الامر ان اللذ ان يقع عليهما كل واحد من القولين اعنى الجلوس لغير الجلوس فاما ان العدم والملكة ليس متقابلين تقابل المضاف فذلك ظاهر فانه ليس ماهيته تقال بالقياس الى مقابله وذلك ان البصر ليس هو بصرا بالقياس الى العمى ولا ينسب اليه على جهة اخرى اصلا وكذلك ايضا

ليس يقال العمى عمى للبصر بل انما يقال العمى عدم للبصر فاما عمى للبصر فلا يقال وايضا فان كل مضافين فكل واحد منهما يرجع على صاحبه فى القول بالتكافوء فقد كان يجب فى العمى ايضا لو كان من المضاف ان يرجع بالتكافوء على ذلك الشىء الذى اليه يضاف بالقول لكنّه ليس يرجع بالتكافوء وذلك انه ليس يقال ان البصر هو بصر للعمى ومن هذه الاشياء يتبين ايضا ان التى تقال على طريق العدم والملكة ليست متقابلة تقابل المضادة فان المتضادين الذين ليس منهما متوسّط اصلا قد يجب ضرورة ان يكون احدهما موجودا دايما فى الشىء الذى فيه من شأنها ان يكون او فى الاشياء التى تنعت بها فان الاشياء التى ليس بينها متوسّط اصلا كانت الاشياء التى تجب ضرورة ان يكون احد الشيئين منها موجودا فى القابل مثال ذلك فى المرض والصحّة والفرد والزوج فاما اللذان بينهما متوسّط فليس واجبا ضرورة فى حين من الزمان ان يكون احدهما موجودا فى كل شىء فانه ليس كل شىء قابل فواجب ضرورة ان يكون اما ابيض واما اسود واما حارّا واما باردا وذلك انه ليس مانع من ان يكون انما يوجد فيه شىء مما فى الوسط وايضا فانه قد كانت الاشياء التى بينها متوسّط ما هى الاشياء التى ليس واجيا ضرورة ان يكون احد الشيئين موجودا فى القابل ما لم يكن احدهما موجودا بالطبع مثل ان للنار انها حارّة وللثلج انه ابيض وفى هذه وجود احد الشيئين محصلا واجبا لا ايّهما اتفق فانه ليس يمكن ان

تكون النار باردة ولا الثلج اسود فيكون ليس يجب وجود
احد الشيين ايهما كان فى كل قابل لكن وجود الواحد
فيما هو لا بالطبع دون غيره ووجود الواحد فى هذه
محصلا لا ايهما اتّفق فاما فى العدم والملكة فليس يصح
ولا واحد من الامرين اللذين ذكرا وذلك انه ليس يجب
ضرورة ان يوجد دايما فى القابل احدهما ايهما كان فان
ما لم يبلغ بعد الى ان يكون من شأنه ان يبصر فليس
يقال فيه لا انه اعمى ولا انه بصير فيكون هذا ان ليسا
من المتضادات التى ليس بينها متوسّط اصلا ولا هما
ايضا من المتضادات التى بينها متوسّط ما فان احدهما
موجود فى كل قابل ضرورة اعنى انه اصار فى احد ما من
شأنه ان يكون له بصر فحينيذ يقال له اعمى او بصير
وليس يقال فيه احدهما محصلا لكن ايهما اتفق فانه
ليس يجب فيه الا العمى ولا البصر بل ايهما اتّفق فاما
المتضادات التى بينها متوسط فلم يكن يلزم ضرورة فى
وقت من الاوقات ان يكون احدهما موجودا فى الكل لكن
فى البعض وفى هذه ايضا احدهما محصل فيكون قد تبين
من ذلك ان التى تقابل على طريق العدم والملكة ليست
تتقابل ولا كواحدة من جهتى تقابل المتضادات وايضا
فان المتضادات ان كان القابل موجودا فقد يمكن ان
يكون تغير من كل واحد من الامرين الى الاخر ما لم
يكن الواحد موجودا لشىء بالطبع مثل ما للنار الحرارة
فان الصحيح قد يمكن ان يمرض والابيض قد يمكن ان
يصير اسود والبارد قد يمكن ان يصير حارّا والصالح

قد يمكن ان يصير طالحا والطالح قد يمكن ان يصير صالحا فان الطالح اذا نقل الى معاشرة من هو على مذاهب واقاويل اجمل فانه قد ياخذ فى طريق الفضيلة ولو يسيرا وان هو اخذ فى هذه الطريق مرة واحدة فمن البين انه اما ان ينتقل عمّا كان عليه على التمام واما ان يمعن فى ذلك امعانا كثيرا وذلك انه كلما مرّ ازدادت سهولة الحركة عليه الى الفضيلة واذا اخذ فى هذا الطريق ولو اخذ اليسير منذ اول الامر حتى يكون وشيكا بان يمعن فيه ثم تمادى فى ذلك ودام عليه انتقل على التمام الى الملكة المضادّة لها ان لم يقصر به الزمان فاما العدم والملكة فليس يمكن ان يكون فيهما التغيّر من البعض الى البعض فان التغيّر من الملكة الى العدم قد يقع واما من العدم الى الملكة فلا يمكن ان يقع فانه لا من صار اعمى يعود فيبصر ولا من صار اصلع يعود ذا جمة ولا من كان اجرد تنبت له الاسنان ومن البين ان التى تتقابل على طريق الموجبة والسالبة فليس تقابلها ولا على واحد من هذه الانحا التى ذكرت فان فى هذه وحدها يجب ضرورة ان يكون ابدا احدهما صادقا والاخر كاذبا وذلك انه لا فى المضادات يجب ضرورة ان يكن ابدا احدهما صادقا والاخر كاذبا ولا فى المضاف ولا فى العدم والملكة مثال ذلك الصحّة والمرض متضادان وليس واحدة منهما لا صادقا ولا كاذبا وكذلك الضعف والنصف يتقابلان على طريق المضاف وليس واحد منهما لا صادقا ولا كاذبا ولا ايضا التى على جهة العدم والملكة

مثل البصر والعمى وبالجملة فان التى تقال بغير تاليف اصلا فليس شىء منها لا صادقا ولا كاذبا وهذه التى ذكرت كلها انما تقال بغير تأليف الا انه قد يظنّ ان ذلك يلزم خاصة فى المتضادات التى تقال بتاليف فان سقراط صحيح مضادّ لسقراط مريض لكنه ليس يجب ضرورة دايما ولا فى هذه ان يكون احدهما صادقا والاخر كاذبا فان سقراط اذا كان موجودا كان احدهما. صدقا والاخر كذبا واذا لم يكن موجودا فهما جميعا كاذبان وذلك انه متى لم يكن سقراط موجود البتة لم يكن صدقا لا ان سقراط مريض ولا انه صحيح فاما العدم والملكة فان العين اذ لم يكن موجودة اصلا لم يكن ولا واحد من الامرين صدقا ومتى كانت ايضا موجودة لم يكن ابدا احدهما صدقا فان سقراط بصير مقابل بسقراط اعمى تقابل العدم والملكة واذا كان موجودا فليس واجبا ضرورة ان يكون احدهما صادقا او كاذبا فانه ما لم يأت الوقت الذى من شأنه ان يكون فيه بصيرا او اعمى فهما جميعا كاذبان ومتى لم يكن ايضا سقراط اصلا فعلى هذا الوجه ايضا الامران جميعا كاذبان اعنى انه بصير وانه اعمى فاما فى الموجبة والسالبة فابدا كان موجودا او لم يكن موجودا احدهما يكون كاذبا والاخر صادقا فان القول بان سقراط مريض وان سقراط ليس مريضا ان كان سقراط موجودا فظاهر ان احدهما صدق او كاذب وان لم يكن موجودا فعلى هذا المثال فان القول بان سقراط مريض اذا لم يكن سقراط موجودا كان كاذب

والقول بانه ليس مريضا صادق فيكون فى هذه وحدها خاصّة احد القولين ابدا صادقا او كاذبا اعنى التى تتقابل على طريق الموجبة والسالبة والشر ضرورة مضادّ للخير وذلك بين بالاستقرا فى الجزويات مثال ذلك المرض للصحّة والجور للعدل والجبن للشجاعة وكذلك ايضا فى سائرها فاما المضادّ للشرّ فربّما كان الخير وربما كان الشرّ فان النقص هو شرّ يضادّه الافراط وهو شرّ وكذلك التوسط مضادّ لكل واحدة منهما وهو خير وانما يوجد ذلك فى اليسير من الامور فاما فى اكثرها فانما الخير دايما مضادّ للشرّ وايضا فان المتضادّين ليس واجبا ضرورة متى كان احدهما موجودا ان يكون الباقى موجودا وذلك انه ان كانت الاشيا كلها صحيحة فان الصحّة تكون موجودة فاما المرض فلا وان كانت الاشيا كلها بيضا فان البياض موجود فاما الاسود فلا وايضا ان كان ان سقراط صحيح مضادّ لان سقراط مريض وكان لا يمكن ان يكونا جميعا موجودين فيه بعينه فليس يمكن متى كان احد هذين المتضادين موجودا ان يكون الباقى ايضا موجودا فانه متى كان موجودا ان سقراط صحيح فليس يمكن ان يكون موجودا ان سقراط مريض ومن البين ان كل متضادين فانما شأنهما ان يكونا فى شى واحد بعينه فان الصحّة والمرض فى جسم الحىّ والبياض والسواد فى الجسم على الاطلاق والعدل والجور فى نفس الانسان وقد يجب فى كل متضادين اما ان يكونا فى جنس واحد بعينه واما ان يكونا فى جنسين متضادين واما ان يكونا

انفسهما جنسين فان الابيض والاسود فى جنس واحد بعينه وذلك ان جنسهما اللون فاما العدل والجور ففى جنسين متضادين فان الجنس لذاك فضيلة ولهذا رذيلة واما الخير والشر فليس فى جنس بل هما انفسهما جنسان لاشياء *

فى المتقدم

يقال ان شيا متقدّم لغيره على اربعة اوجه اما الاول وعلى التحقيق وبالزمان وهو الذى به يقال ان هذا اسنّ من غيره او هذا اعتق من غيره فانه انما يقال اسنّ او اعتق من جهة ان زمانه اكثر واما الثانى فما لا يرجع بالتكافوء فى لزوم الوجود مثال ذلك ان الواحد متقدّم للاثنين لان الاثنين متى كانا موجودين لزم بوجودهما وجود الواحد فان كان الواحد موجودا فليس واجبا ضروة وجود الاثنين فيكون لا يرجع بالتكافوء من وجود الواحد لزوم وجود الاثنين ومظنون ان ما لم يرجع منه بالتكافوء فى لزوم الوجود فهو متقدّم فاما المتقدّم الثالث فيقال على مرتبة ما كما يقال فى العلوم وفى الاقاويل فان فى العلوم البرهانية قد يوجد المتقدم والمتاخر فى المرتبة وذلك ان الاسطقسات متقدّمة للرسوم فى المرتبة وفى الكتابة حروف المعجم متقدّمة للهجاء وفى الاقاويل ايضا على هذا المثال الصدر متقدم للاقتصاص فى المرتبة وايضا مما هو خارج عما ذكر الافضل والاشرف

قد يظنّ انّه متقدّم فى الطبع ومن عادة الجمهور ان يقولوا فى الاشرف عندهم والذين يخصّونهم بالمحبّة انهم متقدّمون عندهم ويكاد ان يكون هذا الوجه اشدّ هذه الوجوه مباينة فهذا ايضا ان يكون مبلغ الانحا التى يقال عليها المتقدّم ومظنون ان هاهنا نحوًا اخر للمتقدم خارجا من الانحا التى ذكرت فان السبب من الشيئين الذين يرجعان بالتكافوء فى لزوم الوجود على اى جهة كان سببا لوجود الشىء الاخر فبالواجب يقال انه متقدم بالطبع ومن البين ان هاهنا اشيأ ما تجرى هذا المجرى ان الانسان موجود يرجع بالتكافوء لزوم الوجود على القول الصادق فيه فانه ان كان الانسان موجودا فان القول بان الانسان موجود صادق وذلك يرجع بالتكافوء فانه ان كان القول بان الانسان موجود صادقا فان الانسان موجود الا ان القول الصادق لا يمكن ان يكون سببا لوجود الامر بل الذى يظهر ان الامر سبب على جهة من الجهات لصدق القول وذلك ان بوجود الامر او بانه غير موجود يقال ان القول صادق او كاذب فيكون قد يقال ان شيا متقدم لغيره على خمسة اوجه ❋

فى معا

يقال معا على الاطلاق والتحقيق فى الشيئين اذا كان تكونهما فى زمان واحد بعينه فانه ليس واحد منهما متقدّما ولا متاخرا او هذان يقال فهما انما معا فى الزمان

ويقال معا بالطبع فى الشيئين اذا كانا يرجعان بالتكافوء فى لزوم الوجود ولم يكن احدهما سببا اصلا لوجود الاخر مثال ذلك فى الضعف والنصف فان هذين يرجعان بالتكافوء وذلك ان الضعف ان كان موجودا فالنصف موجود والنصف اذا كان موجودا فالضعف موجود وليس ولا واحد منهما سببا لوجود الاخر والتى هى من جنس واحد قسيمة بعضها لبعض يقال انها معا بالطبع والقسيمة بعضها لبعض يقال انها التى بتقسيم واحد مثال ذلك الطاير قسيم المشاء والسابح فان هذه قسيمة بعضها لبعض من جنس واحد وذلك ان الحىّ مقسم الى هذه اعنى الى الطائر والماشى والسابح وليس واحد من هذه اصلا متقدما ولا متاخرا لكن امثال هذه مظنون بها معا بالطبع وقد يمكن ان يقسم كل واحد من هذه ايضا الى انواع مثال ذلك الحيوان المشّا والطاير والسابح فيكون ذلك ايضا معا بالطبع اعنى التى هى من جنس واحد بقسيم واحد فاما الاجناس فانها ابدا متقدّمة وذلك انها لا ترجع بالتكافوء بلزوم الوجود مثال ذلك ان السابح ان كان موجودا فالحىّ موجود واذا كان الحىّ موجودا فليس واجبا ضرورة ان يكون السابح موجودا فالتى تقال انها معا بالطبع هى التى ترجع بالتكافوء بلزوم الوجود وليس واحد من الشيئين سببا اصلا لوجود الاخر والتى هى من جنس واحد قسيمة بعضها لبعض فاما التى تقال على الاطلاق انها معا فهى التى تكونها فى زمان واحد بعينه *

فى الحركة

انواع الحركة ستة التكون والفساد والنمو والنقص والاستحالة والتغير بالمكان فاما سائر هذه الحركات بعد الاستحالة فظاهر انها مخالفة بعضها لبعض وذلك انه ليس التكون فسادا ولا النمو نقصا ولا التغير بالمكان وكذلك سائرها فاما الاستحالة فقد يسبق الى الضلّ فيها انه يجب ضرورة ان يكون ما يستحيل بحركة ما من سائر الحركات وليس ذلك بحق فانا يكاد ان يكون فى جميع التاثيرات التى تحدث فينا او فى اكثرها يلزمنا الاستحالة وليس تنموبنا فى ذلك شى من ساير الحركات فان المتحرك بالتاثير ليس يجب لا ان يمنى ولا ان يلحقه نقص وكذلك فى سايرها فيكون الاستحالة غير سائر الحركات فانها لو كانت هى وساير الحركات شيأ واحدا لقد كان يجب ان يكون ما يستحال فقد نمى لا محالة او نقص او لزمه شىء من ساير الحركات لكن ليس ذلك واجبا وكذلك ايضا ما نمى او تحرك حركة ما لا اخرى كان يجب ان يستحيل لكن كبير من الاشياء تنمى ولا تستحيل مثال ذلك ان المربع اذا اضيف اليه ما يضاف حتى يحدث العلم فقد يزايد الا انه لم يحدث فيه حدث حاله عما كان عليه وكذلك فى ساير ما يجرى هذا المجرى فيجب من ذلك ان يكون هذه الحركات مخالفة بعضها لبعض والحركة على الاطلاق يضادها السكون واما الحركات الجزوية فتضادها الجزويات واما التكون فيضاده

الفساد والنمو يضاده النقص والتغير بالمكان يضاده السكون فى المكان وقد يشبه ان يكون قد تقابل هذه الحركة خاصة التغير الى الموضع المضاد لذلك الموضع مثال ذلك التغير الى فوق للتغير الى اسفل والتغير الى اسفل للتغير الى فوق فاما الحركة الباقية من الحركات التى وضعت فليس بسهل ان تعطى لها ضدّ فقد يشبه ان لا يكون لهذه ضدّ اللهم الا ان يجعل جاعل فى هذه ايضا المقابل هو السكون فى الكيف او التغير الى الضد ذلك الكيف كما جعل المقابل فى الحركة فى المكان السكون فى المكان او التغير الى الموضع المضاد فان الاستحالة تغير بالكيف فيكون تقابل الحركة فى الكيف السكون فى االكيف او التغير الى ضدّ ذلك الكيف مثل مصير الشى اسود بعد ان كان ابيض فانه يستحيل اذ احدث له تغير الى ضد ذلك الكيف *

فى له

ان له يقال على انحا شتى وذلك انّها يقال امّا على طريق الملكة والحال او كيفية ما اخرى فانه يقال فينا ان لنا معرفة ولنا فضيلة واما على طريق الكم مثال ذلك المقدار الذى ينفق ان يكون الانسان فانه يقال ان له مقدارا طوله ثلث اذرع او اربع اذرع واما على طريق ما يشتمل على البدن مثل الثوب او الطيلسان واما فى حزوٍ منه مثال ذلك اليد او الرجل واما على

طريق ما فى الاناء مثال ذلك الحنطة فى المدى او الشراب فى الدنّ فان اليونانيين يقولون ان الدنّ له شراب بمعنى فيه شراب والمدى له حنطة يعنى فيه حنطة فهذان يقال فيهما له على طريق ما فى الاناء واما على طريق الملك فانه قد يقال ان لنا بيتا ولنا ضيعة وقد يقال فى الرجل ايضا ان له زوجة ويقال فى المراة ان لها زوجا الا ان هذه الجهة التى ذكرت فى هذه الموضع ابعد الجهات كلها من له فان قولنا له امراة لسنا ندلّ به على شىء اكثر من المقاربة ولعله قد يظهر لقولنا له انحا ما اخر فامّا الانحا التى جرت العادة باستعالهما فى القول فيكاد ان يكون قد اتينا على تعديها *

14 μεταβολὴ κατὰ τὸ ποιόν. ὥστε ἀντικείσεται τῇ κατὰ τὸ ποιὸν κινήσει ἡ κατὰ τὸ ποιὸν ἠρεμία ἢ ἡ εἰς τὸ ἐναντίον τοῦ ποιοῦ μεταβολή, οἷον τὸ λευκὸν γίνεσθαι τῷ μέλαν γίνεσθαι· ἀλλοιοῦται γὰρ εἰς τὰ ἐναντία τοῦ ποιοῦ μεταβολῆς γινομένης.

15 τὸ δὲ ἔχειν κατὰ πλείονας τρόπους λέγεται. ἢ γὰρ ὡς ἕξιν καὶ διάθεσιν ἢ ἄλλην τινὰ ποιότητα· λεγόμεθα γὰρ καὶ ἐπιστήμην τινὰ ἔχειν[1] καὶ ἀρετήν· ἢ ὡς ποσόν, οἷον ὃ τυγχάνει τις ἔχων μέγεθος· λέγεται γὰρ τρίπηχυ μέγεθος ἔχειν ἢ τετράπηχυ. ἢ ὡς τὰ περὶ τὸ σῶμα, οἷον ἱμάτιον ἢ χιτῶνα. ἢ ὡς ἐν μορίῳ, οἷον ἐν χειρὶ[2] δακτύλιον. ἢ ὡς μέρος, οἷον χεῖρα ἢ πόδα. ἢ ὡς ἐν ἀγγείῳ, οἷον ὁ μέδιμνος τοὺς πυροὺς ἢ τὸ κεράμιον τὸν οἶνον· οἶνον γὰρ ἔχειν τὸ κεράμιον λέγεται, καὶ ὁ μέδιμνος πυρούς· ταῦτ' οὖν πάντα ἔχειν λέγεται ὡς ἐν ἀγγείῳ. ἢ ὡς κτῆμα· ἔχειν γὰρ οἰκίαν ἢ ἀγρὸν λεγόμεθα.

λεγόμεθα[3] δὲ καὶ γυναῖκα ἔχειν καὶ ἡ γυνὴ ἄνδρα· ἔοικε δὲ ἀλλοτριώτατος ὁ νῦν ῥηθεὶς τρόπος τοῦ ἔχειν· οὐδὲν γὰρ ἄλλο τῷ ἔχει γυναῖκα σημαίνομεν ἢ ὅτι συνοικεῖ.

ἴσως δ' ἂν καὶ ἄλλοι τινὲς φανείησαν τοῦ ἔχειν τρόποι· οἱ δὲ εἰωθότες λέγεσθαι σχεδὸν ἅπαντες κατηρίθμηνται.

---

1) *ἐπιστήμην τινὰ ἔχειν.* Vocem *τινὰ* Arabs non exprimit.

2) *ἐν χειρὶ δακτύλιον.* Ar. *ἐν δακτύλῳ δακτύλιον* الخاتم في الاصبع

3) *λεγόμεθα δὲ καὶ γυναῖκα ἔχειν καὶ ἡ γυνὴ ἄνδρα.* Ar. *λέγεται δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ γυναῖκα ἔχειν καὶ ἡ γυνὴ ἄνδρα.*

ἀλλοιούμενον κατά τινα τῶν λοιπῶν κινήσεων ἀλλοιοῦσθαι, τοῦτο δὲ οὐκ ἀληθές ἐστι· σχεδὸν γὰρ κατὰ πάντα τὰ πάθη[1]) *ἢ τὰ πλεῖστα ἀλλοιοῦσθαι συμβέβηκεν ἡμῖν οὐδεμιᾶς τῶν ἄλλων κινήσεων κοινωνοῦσιν· οὔτε γὰρ αὔξεσθαι ἀναγκαῖον τὸ κατὰ πάθος κινούμενον οὔτε μειοῦσθαι, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ὥσθ᾽ ἑτέρα ἂν εἴη παρὰ τὰς ἄλλας κινήσεις ἡ ἀλλοίωσις· εἰ γὰρ ἦν ἡ αὐτή, ἔδει τὸ ἀλλοιούμενον εὐθὺς καὶ αὔξεσθαι ἢ μειοῦσθαι ἤ τινα τῶν ἄλλων ἀκολουθεῖν κινήσεων. ἀλλ᾽ οὐκ ἀνάγκη. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ αὐξανόμενον ἤ τινα ἄλλην κίνησιν κινούμενον ἀλλοιοῦσθαι ἔδει· ἀλλ᾽ ἔστι τινὰ αὐξανόμενα ἃ οὐκ ἀλλοιοῦται, οἷον τὸ τετράγωνον γνώμονος*[2]) *περιτεθέντος ηὔξηται μέν, ἀλλοιότερον δὲ οὐδὲν γεγένηται· ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων. ὥσθ᾽ ἕτεραι ἂν εἴησαν αἱ κινήσεις ἀλλήλων.* 14

ἔστι δὲ ἁπλῶς μὲν κινήσει ἠρεμία ἐναντία, ταῖς δὲ καθ᾽ ἕκαστα αἱ καθ᾽ ἕκαστα, γενέσει μὲν φθορά, αὐξήσει δὲ μείωσις, τῇ δὲ κατὰ τόπον μεταβολῇ ἡ κατὰ τόπον ἠρεμία. μάλιστα δ᾽ ἔοικεν ἀντικεῖσθαι ἡ πρὸς τὸν ἐναντίον τόπον μεταβολή, οἷον τῇ κάτωθεν ἡ ἄνω, τῇ δὲ ἄνωθεν ἡ κάτω. τῇ δὲ λοιπῇ τῶν ἀποδοθεισῶν κινήσεων οὐ ῥᾴδιον ἀποδοῦναι τί ποτέ ἐστιν ἐναντίον, ἔοικε δὲ οὐδὲν εἶναι αὐτῇ ἐναντίον, εἰ μή τις καὶ ἐπὶ ταύτης τὴν κατὰ τὸ ποιὸν ἠρεμίαν ἀντιτιθείη ἢ τὴν εἰς τὸ ἐναντίον τοῦ ποιοῦ μεταβολήν, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ τόπον μεταβολῆς τὴν κατὰ τόπον ἠρεμίαν ἢ τὴν εἰς τὸν ἐναντίον τόπον μεταβολήν· ἔστι γὰρ ἡ ἀλλοίωσις

---

ea" mutanda putavi. Fortasse etiam legendum يسبق إلى الضيق فيها „in angustias de ea incurritur."

1) *πάντα τὰ πάθη*. Addit Arabs التى تحدث فينا „quae nobis accidunt."

2) *γνώμονος*. Arabs cum Ammonio legissė videtur *γνώμονος αὐτῷ περιτεθέντος* etc. ان المربع اذا اضيف اليه

13 δρον, καὶ οὐδέν γε τούτων πρότερον ἢ ὕστερόν ἐστιν,[1]) ἀλλ᾽ ἅμα τῇ φύσει τὰ τοιαῦτα δοκεῖ εἶναι. διαιρεθείη δ᾽ ἂν καὶ ἕκαστον τῶν τοιούτων εἰς εἴδη πάλιν, οἷον τὸ πεζὸν[2]) καὶ τὸ πτηνὸν καὶ τὸ ἔνυδρον. ἔσται οὖν κἀκεῖνα ἅμα τῇ φύσει, ὅσα ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους κατὰ τὴν αὐτὴν διαίρεσίν ἐστιν. τὰ δὲ γένη τῶν εἰδῶν[3]) ἀεὶ πρότερα· οὐ γὰρ ἀντιστρέφει κατὰ τὴν τοῦ εἶναι ἀκολούθησιν, οἷον ἐνύδρου μὲν ὄντος ἔστι ζῷον; ζῴου δὲ ὄντος οὐκ ἀνάγκη ἔνυδρον εἶναι.

ἅμα οὖν τῇ φύσει λέγεται, ὅσα ἀντιστρέφει μὲν κατὰ τὴν τοῦ εἶναι ἀκολούθησιν, μηδαμῶς δὲ αἴτιον τὸ ἕτερον τῷ ἑτέρῳ τοῦ εἶναί ἐστι, καὶ τὰ ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους ἀντιδιῃρημένα ἀλλήλοις· ἁπλῶς δὲ ἅμα, ὧν ἡ γένεσις ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ.

14 κινήσεως δέ ἐστιν εἴδη ἕξ, γένεσις, φθορά, αὔξησις, μείωσις, ἀλλοίωσις, ἡ κατὰ τόπον μεταβολή.

15 αἱ μὲν οὖν ἄλλαι κινήσεις[4]) φανερὸν ὅτι ἕτεραι ἀλλήλων εἰσίν· οὐ γάρ ἐστιν ἡ γένεσις φθορὰ οὐδέ γε ἡ αὔξησις μείωσις οὐδὲ ἡ[5]) κατὰ τόπον μεταβολή, ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ ἄλλαι· ἐπὶ δὲ τῆς ἀλλοιώσεως ἔχει τινὰ ἀπορίαν,[6]) μή ποτε ἀναγκαῖον ᾖ τὸ

---

1) ὕστερόν ἐστιν, vocem ἑτέρου, quod Cod. Guelferbi a Lewaldo collatus post ὕστερον addit, Arabs non habet.

2) οἷον τὸ πεζόν. Ar. οἷον ζῷον τό τε πεζὸν καὶ etc. مثال ذلك الحيوان المشا والطائر والسابح

3) τῶν εἰδῶν. Absunt haec verba a versione arabica.

4) αἱ μὲν οὖν ἄλλαι κινήσεις. Addit Ar. بعد الاستحالة μετὰ τὴν ἀλλοίωσιν.

5) οὐδὲ ἡ etc. vocem ἀλλοίωσις, quam nonnulli ante κατὰ inserunt, Arabs non habet.

6) ἀπορίαν. Verba الى الظرفيها quae in apographo meo codicis habeo, ex conjectura in الى الضل فيها „in errorem de

ἅμα δὲ λέγεται ἁπλῶς μὲν καὶ κυριώτατα, ὧν ἡ γένεσίς ἐστιν 13 ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ· οὐδέτερον γὰρ πρότερον οὐδὲ ὕστερόν ἐστιν αὐτῶν. [1]) ἅμα δὲ κατὰ τὸν χρόνον ταῦτα λέγεται. [2]) φύσει δὲ ἅμα, ὅσα ἀντιστρέφει μὲν κατὰ τὴν τοῦ εἶναι ἀκολούθησιν, μηδαμῶς δὲ αἴτιον θάτερον θατέρῳ τοῦ εἶναί ἐστιν, οἷον ἐπὶ τοῦ διπλασίου καὶ τοῦ ἡμίσεος· ἀντιστρέφει μὲν γὰρ ταῦτα (διπλασίου γὰρ ὄντος ἔστιν ἥμισυ καὶ ἡμίσεος ὄντος διπλάσιον ἔστιν), οὐδέτερον δὲ οὐδετέρῳ αἴτιον τοῦ εἶναί ἐστιν.

καὶ τὰ ἐκ τοῦ αὐτοῦ δὲ γένους ἀντιδιῃρημένα ἀλλήλοις ἅμα τῇ φύσει λέγεται. ἀντιδιῃρῆσθαι δὲ λέγεται ἀλλήλοις τὰ κατὰ τὴν αὐτὴν διαίρεσιν, οἷον τὸ πτηνὸν [3]) τῷ πεζῷ καὶ τῷ ἐνύδρῳ· ταῦτα γὰρ ἀλλήλοις ἀντιδιῄρηταί ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους· [4]) τὸ γὰρ ζῷον διαιρεῖται εἰς ταῦτα, εἴς τε τὸ πτηνὸν [5]) καὶ τὸ πεζὸν καὶ τὸ ἐνυ-

---

1) οὐδέτερον — ἐστιν αὐτῶν, Arabs οὐδέτερον γὰρ αὐτῶν πρότερον οὐδὲ ὕστερόν ἐστιν ليس واحد منهما متقدما ولا متاخرا. Legit autem αὐτῶν, neque τῶν τοιούτων ut veteres nonnulli, neque ἢ ὕστερον sed οὐδέ.

2) ἅμα δὲ κατὰ τὸν χρόνον ταῦτα λέγεται. Ar. او هذان يقال فهما انما معا فى الزمان „vel utrumque dicitur, utrumque tamen simul tantum tempore est.“ Legit fortasse ἢ λέγεται ταῦτα, ἅμα δὲ κατὰ τὸν χρόνον μόνον ἐστίν.

3) οἷον τὸ πτηνὸν, addit Ar. ἀντιδιῃρημένον مثال ذلك الطائر قسيم المشاء

4) ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους. Ita etiam Ar. omissa voce ὄντα quam nonnulli post γένους inserunt, quae arabice وهو ante من inserendo exprimenda erat.

5) εἰς ταῦτα, εἴς τε τὸ πτηνόν. الى هذه اعنى الى الطائر. Legit Arabs verba εἰς ταῦτα quae in editionibus quibusdam, praeeunte Sylburgo, uncinis inclusa leguntur, verba autem εἴς τε vel non habuit in exemplari suo vel legit λέγω εἰς τὸ πτηνόν.

12 γων ὁμοίως· τὸ γὰρ προοίμιον [1]) τῆς διηγήσεως πρότερον τῇ τάξει ἐστίν.

ἔτι παρὰ τὰ εἰρημένα τὸ βέλτιον καὶ τὸ τιμιώτερον πρότερον εἶναι τῇ φύσει δοκεῖ. εἰώθασι δὲ καὶ οἱ πολλοὶ τοὺς ἐντιμοτέρους καὶ μᾶλλον ἀγαπωμένους ὑπ' αὐτῶν [2]) προτέρους φάσκειν παρ' αὐτοῖς εἶναι. ἔστι μὲν δὴ καὶ σχεδὸν ἀλλοτριώτατος τῶν τρόπων οὗτος.

οἱ μὲν οὖν λεγόμενοι τρόποι τοῦ προτέρου σχεδὸν [3]) τοσοῦτοί εἰσιν. δόξειε δ' ἂν παρὰ τοὺς εἰρημένους καὶ ἕτερος εἶναι προτέρου τρόπος· τῶν γὰρ ἀντιστρεφόντων κατὰ τὴν τοῦ εἶναι ἀκολούθησιν τὸ αἴτιον ὁπωσοῦν θατέρῳ τοῦ εἶναι πρότερον εἰκότως τῇ φύσει λέγοιτ' ἄν. ὅτι δ' ἔστι τινὰ τοιαῦτα, δῆλον· τὸ γὰρ εἶναι ἄνθρωπον ἀντιστρέφει κατὰ τὴν τοῦ εἶναι ἀκολούθησιν πρὸς τὸν ἀληθῆ περὶ αὐτοῦ λόγον. εἰ γὰρ ἔστιν ἄνθρωπος, ἀληθὴς ὁ λόγος ᾧ λέγομεν ὅτι ἔστιν ἄνθρωπος. καὶ ἀντιστρέφει γε· εἰ γὰρ ἀληθὴς ὁ λόγος ᾧ λέγομεν [4]) ὅτι ἔστιν ἄνθρωπος, ἔστιν ἄνθρωπος. ἔστι δὲ ὁ μὲν ἀληθὴς λόγος οὐδαμῶς αἴτιος τοῦ εἶναι τὸ πρᾶγμα, τὸ μέντοι πρᾶγμα φαίνεταί πως αἴτιον τοῦ εἶναι ἀληθῆ τὸν λόγον· τῷ γὰρ εἶναι τὸ πρᾶγμα ἢ μὴ [5]) ἀληθὴς ὁ λόγος ἢ ψευδὴς λέγεται. ὥστε κατὰ πέντε τρόπους πρότερον ἕτερον ἑτέρου λέγεται.

---

1) ἐπί τε τῶν λόγων ὁμοίως· τὸ γὰρ προοίμιον etc. Arabs conjungit ἐπί τε τῶν λόγων ὁμοίως τὸ προοίμιον etc. وفى الاقاويل ايضا على هذا المثال الصدر متقدم للاقتصاص فى المرتبة

2) τοὺς ἐντιμοτέρους — ὑπ' αὐτῶν. Ar. τοὺς ἐντιμοτέρους ὑπ' αὐτῶν καὶ μᾶλλον ἀγαπωμένους etc.

3) τοῦ προτέρου σχεδόν. Ar. vocem σχεδόν non expressit.

4) ᾧ λέγομεν. Arabs haec verba non expressit.

5) ἢ μή. Ar. fortasse legit τὸ γὰρ εἶναι τὸ πρᾶγμα ἢ τὸ μὴ εἶναι وذلك ان بوجود الامر او بانه غير موجود

κατὰ τὴν τοῦ εἶναι ἀκολούθησιν, οἷον τὸ ἓν τῶν δύο πρότερον· 12 *δυοῖν μὲν γὰρ ὄντων ἀκολουθεῖ εὐθὺς τὸ ἓν εἶναι,* [1]) *ἑνὸς δὲ ὄντος οὐκ ἀναγκαῖον δύο εἶναι, ὥστε οὐκ ἀντιστρέφει ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἡ ἀκολούθησις τοῦ εἶναι τὸ λοιπόν.* [2]) *πρότερον δὲ δοκεῖ τὸ τοιοῦτον εἶναι, ἀφ᾽ οὗ μὴ ἀντιστρέφει ἡ τοῦ εἶναι ἀκολούθησις.*

τρίτον δὲ [3]) *κατά τινα τάξιν τὸ πρότερον λέγεται, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν λόγων. ἔν τε γὰρ ταῖς ἀποδεικτικαῖς ἐπιστήμαις ὑπάρχει τὸ πρότερον καὶ τὸ ὕστερον τῇ τάξει (τὰ γὰρ στοιχεῖα πρότερα τῶν διαγραμμάτων τῇ τάξει,* [4]) *καὶ ἐπὶ τῆς γραμματικῆς τὰ στοιχεῖα πρότερα τῶν συλλαβῶν), ἐπί τε τῶν λό-*

---

legunt. Sunt etiam qui *καθ᾽ ὃν* legi malunt. Arabs haec verba ita habet: اما الاول وعلى التحقيق وبالزمان وهو الذى به يقال ان هذا اسن من غيره او هذا اعتق من غيره فانه انما يقال اسن او اعتق من جهة ان زمانه اكثر „Primum enim, et maxime proprie et temporis ratione habita, et id ex quo antiquius aliud alio aut vetustius aliud alio appellatur; id solum dicitur antiquius aut vetustius respectu eo quod tempus ejus longius est“. Verba graeca noster ita legisse videtur: *πρῶτον μὲν καὶ κυριώτατα καὶ κατὰ τὸν χρόνον καὶ καθ᾽ ὃ πρεσβ. ἕτ. ἕτ. ἢ παλ. λέγεται. (τοῦτο μόνον) τῷ τὸν χρόνον πλείω εἶναι, πρεσβύτερον ἢ παλαιότερον λέγεται.*

1) *ἀκολουθεῖ εὐθὺς τὸ ἓν εἶναι.* Ar. vocem *εὐθύς* non expressit sed habet لزم بوجودهما وجود الواحد *ἀκολουθεῖ τῷ αὐτῶν εἶναι τὸ ἓν εἶναι.*

2) *τὸ λοιπόν.* Ar. الاثنين *τὰ δύο.*

3) *τρίτον δέ* etc. Ar. فاما المتقدم الثالث فيقال على مرتبة ما. Legisse videtur *τὸ δὲ τρίτον πρότερον κατά τινι τάξιν λέγεται.*

4) Verba *αἱ γὰρ ἀρχαὶ πρότεραι τῶν θεωρημάτων τῇ τάξει* quae nonnulli vett. post *διαγραμμάτων τῇ τάξει* inserunt, Arabs non habet.

11 ἔτι ἐπὶ τῶν ἐναντίων οὐκ ἀναγκαῖον, ἐὰν θάτερον ᾖ, καὶ τὸ λοιπὸν εἶναι. ὑγιαινόντων μὲν γὰρ ἁπάντων ὑγίεια μὲν ἔσται, νόσος δὲ οὔ· ὁμοίως δὲ καὶ λευκῶν ὄντων ἁπάντων λευκότης μὲν ἔσται, μελανία δὲ οὔ. ἔτι εἰ τὸ Σωκράτην ὑγιαίνειν τῷ Σωκράτην νοσεῖν ἐναντίον ἐστί, μὴ ἐνδέχεται δὲ ἅμα ἀμφότερα τῷ αὐτῷ ὑπάρχειν, οὐκ ἂν ἐνδέχοιτο τοῦ ἑτέρου τῶν ἐναντίων ὄντος καὶ τὸ λοιπὸν εἶναι· ὄντος γὰρ τοῦ Σωκράτην ὑγιαίνειν οὐκ ἂν εἴη τὸ νοσεῖν Σωκράτην.

δῆλον δὲ ὅτι καὶ περὶ ταὐτὸν ἢ εἴδει ἢ γένει [1]) πέφυκε γίνεσθαι τὰ ἐναντία. [2]) νόσος μὲν γὰρ καὶ ὑγίεια [3]) ἐν σώματι ζῴου πέφυκε γίνεσθαι, [4]) λευκότης δὲ καὶ μελανία ἁπλῶς ἐν σώματι, δικαιοσύνη δὲ καὶ ἀδικία ἐν ψυχῇ ἀνθρώπου.

ἀνάγκη δὲ πάντα τὰ ἐναντία ἢ ἐν τῷ αὐτῷ γένει εἶναι ἢ ἐν τοῖς ἐναντίοις γένεσιν, ἢ αὐτὰ γένη εἶναι. λευκὸν μὲν γὰρ καὶ μέλαν ἐν τῷ αὐτῷ γένει (χρῶμα γὰρ αὐτῶν τὸ γένος), δικαιοσύνη δὲ καὶ ἀδικία ἐν τοῖς ἐναντίοις γένεσιν (τοῦ μὲν γὰρ ἀρετή, τοῦ δὲ κακία τὸ γένος)· ἀγαθὸν δὲ καὶ κακὸν οὐκ ἔστιν ἐν γένει, ἀλλ' αὐτὰ τυγχάνει γένη τινῶν ὄντα.

12 πρότερον ἑτέρου ἕτερον λέγεται τετραχῶς, πρῶτον μὲν καὶ κυριώτατα κατὰ χρόνον, καθ' ὃ πρεσβύτερον ἕτερον ἑτέρου καὶ παλαιότερον λέγεται· τῷ γὰρ τὸν χρόνον πλείω εἶναι καὶ πρεσβύτερον καὶ παλαιότερον λέγεται [5]) δεύτερον δέ τὸ μὴ ἀντιστρέφον

---

1) ἢ εἴδει ἢ γένει. **Absunt haec verba a versione arabica.**

2) τὰ ἐναντία. **Ar.** كل متضادين πάντα τὰ ἐναντία.

3) νόσος — ὑγίεια. **Ar. haec verba inverso ordine habet** ὑγίεια μ. γ. κ. νόσος.

4) πέφυκε γίνεσθαι, **quae verba jam Pacius in Msto suo non invenerat, etiam a versione arabica absunt.**

5) πρῶτον μὲν καὶ κυριώτατα — — καὶ πρεσβύτερον — λέγεται. **Veteres editt.** κυριώτατον **habent, nonnulli articulum** τὸν **ante** χρόνον

ἕξεως μὴ ὄντος τε ὅλως οὐδέτερον ἀληθές, ὄντος τε οὐκ ἀεὶ θάτερον ἀληθὲς θάτερον δὲ ψεῦδος· τὸ γὰρ ὄψιν ἔχειν Σωκράτην τῷ τυφλὸν εἶναι Σωκράτην ἀντίκειται ὡς στέρησις καὶ ἕξις, καὶ ὄντος τε οὐκ ἀναγκαῖον θάτερον ἀληθὲς εἶναι ἢ ψεῦδος (ὅτε γὰρ μήπω πέφυκεν ἔχειν, ἀμφότερα ψευδῆ, [1]) μὴ ὄντος τε ὅλως τοῦ Σωκράτους, καὶ οὕτω ψευδῆ ἀμφότερα, καὶ τὸ ὄψιν ἔχειν καὶ τὸ τυφλὸν αὐτὸν εἶναι. ἐπὶ δέ γε τῆς καταφάσεως καὶ τῆς ἀποφάσεως ἀεί, ἐάν τε ᾖ ἐάν τε μὴ ᾖ, τὸ ἕτερον ἔσται ψεῦδος καὶ τὸ ἕτερον ἀληθές. τὸ γὰρ νοσεῖν Σωκράτην καὶ τὸ μὴ νοσεῖν Σωκράτην, ὄντος τε αὐτοῦ φανερὸν ὅτι τὸ ἕτερον αὐτῶν ἀληθὲς ἢ ψεῦδος, [2]) καὶ μὴ ὄντος ὁμοίως· τὸ μὲν γὰρ νοσεῖν μὴ ὄντος ψεῦδος, τὸ δὲ μὴ νοσεῖν ἀληθές. ὥστε ἐπὶ μόνων τούτων ἴδιον ἂν εἴη τὸ ἀεὶ θάτερον αὐτῶν ἀληθὲς ἢ ψεῦδος εἶναι, ὅσα ὡς κατάφασις καὶ ἀπόφασις ἀντίκειται.

ἐναντίον δέ ἐστιν ἐξ ἀνάγκης ἀγαθῷ μὲν κακόν· τοῦτο δὲ 11
δῆλον τῇ καθ' ἕκαστον ἐπαγωγῇ, οἷον ὑγιείᾳ νόσος [3]) καὶ ἀνδρείᾳ δειλίᾳ, ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· κακῷ δὲ ὁτὲ μὲν ἀγαθὸν ἐναντίον, ὁτὲ δὲ κακόν· τῇ γὰρ ἐνδείᾳ κακῷ ὄντι ἡ ὑπερβολὴ ἐναντίον κακὸν ὄν· ὁμοίως δὲ καὶ ἡ μεσότης ἐναντία ἑκατέρῳ, οὖσα ἀγαθόν. [4]) ἐπ' ὀλίγων δ' ἂν τὸ τοιοῦτον ἴδοι τις, ἐπὶ δὲ τῶν πλείστων ἀεὶ τῷ κακῷ τὸ ἀγαθὸν ἐναντίον ἐστίν.

---

1) ὅτε γὰρ μήπω πέφυκεν ἔχειν. Addit Ar. αὐτὸν ὄψιν ἢ τυφλότητα.

2) ἀληθὲς ἢ ψεῦδος. Ita etiam Arabs صدق او كاذب alii: ... ἀληθές, τὸ δὲ ἕτερον ψευδές ἐστι.

3) νόσος. Addit Arabs καὶ δικαιοσύνῃ ἀδικία والجور للعدل

4) ἡ μεσότης — ἀγαθόν. Ar. legisse videtur ἡ μεσ. ἐναντ. ἑκατέρῳ οὖσα, ἀγαθόν ἐστιν. وكذلك التوسط مضادة لكل واحدة منهما وهو خير. Verba enim وهو خير apodosin formant ad praecedentia.

μεταβολή, ἀπὸ δὲ τῆς στερήσεως ἐπὶ τὴν ἕξιν ἀδύνατον. οὔτε γὰρ τυφλὸς γενόμενός τις πάλιν ἀνέβλεψεν, [1]) οὔτε φαλακρὸς ὢν πάλιν κομήτης ἐγένετο, οὔτε νωδὸς ὢν ὀδόντας ἔφυσεν.

ὅσα δὲ ὡς κατάφασις καὶ ἀπόφασις ἀντίκειται, φανερὸν ὅτι κατ' οὐδένα τῶν εἰρημένων τρόπων ἀντίκειται· ἐπὶ γὰρ μόνων τούτων ἀναγκαῖον ἀεὶ τὸ μὲν ἀληθὲς τὸ δὲ ψεῦδος αὐτῶν εἶναι. οὔτε γὰρ ἐπὶ τῶν ἐναντίων ἀναγκαῖον ἀεὶ θάτερον ἀληθὲς εἶναι θάτερον δὲ ψεῦδος, οὔτε ἐπὶ τῶν πρός τι, οὔτε ἐπὶ τῆς ἕξεως καὶ τῆς στερήσεως. [2]) οἷον ἡ ὑγίεια καὶ ἡ νόσος ἐναντία, καὶ οὐδέτερόν γε οὔτε ἀληθὲς οὔτε ψεῦδός ἐστιν. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ διπλάσιον καὶ τὸ ἥμισυ ὡς τὰ πρός τι ἀντίκειται, [3]) καὶ οὐκ ἔστιν αὐτῶν οὐδέτερον οὔτε ἀληθὲς οὔτε ψεῦδος. οὐδέ γε τὰ κατὰ στέρησιν καὶ ἕξιν, [4]) οἷον ἡ ὄψις καὶ ἡ τυφλότης. ὅλως δὲ τῶν κατὰ μηδεμίαν συμπλοκὴν λεγομένων οὐδὲν οὔτε ἀληθὲς οὔτε ψεῦδός ἐστιν· πάντα δὲ τὰ εἰρημένα ἄνευ συμπλοκῆς λέγεται. οὐ μὴν ἀλλὰ μάλιστα ἂν δόξειε τὸ τοιοῦτο συμβαίνειν ἐπὶ τῶν κατὰ συμπλοκὴν ἐναντίων λεγομένων· τὸ γὰρ ὑγιαίνειν Σωκράτην τῷ νοσεῖν Σωκράτην ἐναντίον ἐστίν. ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ τούτων ἀναγκαῖον ἀεὶ θάτερον μὲν ἀληθὲς θάτερον δὲ ψεῦδος εἶναι. ὄντος μὲν γὰρ Σωκράτους ἔσται τὸ μὲν ἀληθὲς τὸ δὲ ψεῦδος, μὴ ὄντος δὲ ἀμφότερα ψευδῆ· οὔτε γὰρ τὸ νοσεῖν Σωκράτην οὔτε τὸ ὑγιαίνειν ἐστὶν ἀληθὲς αὐτοῦ μὴ ὄντος ὅλως τοῦ Σωκράτους. ἐπὶ δὲ τῆς στερήσεως καὶ τῆς

---

1) πάλιν ἀνέβλεψεν. Legit etiam noster πάλιν h. l. infra πάλιν κομήτης ἐγένετο, vertens يعود فيبصر et يعود ذاجمة, nec tamen legit πάλιν ὀδόντας ἐφ. ubi nonnulli πάλιν retinent.

2) καὶ τῆς στερήσεως. Ar. οὔτε ἐπὶ τῆς στερήσεως ولا في العدم

3) ὡς τὰ πρός τι ἀντίκειται. Ita etiam noster legit. Pacius in margine ταῦτα γὰρ ὡς πρός τι, clausa post ἥμισυ periodo.

4) ἕξιν. Addunt nonnulli λεγόμενα, quod Arabs non habet.

τυφλὸν ἢ ὄψιν ἔχον ῥηθήσεται, καὶ τούτων οὐκ ἀφωρισμένως θάτερον, ἀλλ' ὁπότερον ἔτυχεν· οὐ γὰρ ἀναγκαῖον.ἢ τυφλὸν ἢ ἔχον ὄψιν εἶναι, ἀλλ' ὁπότερον ἔτυχεν. ἐπὶ δὲ τῶν ἐναντίων, ὧν ἔστι τι ἀνὰ μέσον, οὐδέποτε ἀναγκαῖον ἦν παντὶ θάτερον ὑπάρχειν, ἀλλὰ τισί, καὶ τούτοις ἀφωρισμένως τὸ ἕν. [1]) ὥστε δῆλον ὅτι κατ' οὐδέτερον τῶν τρόπων ὡς τὰ ἐναντία ἀντίκειται τὰ κατὰ στέρησιν καὶ ἕξιν ἀντικείμενα.

ἔτι ἐπὶ μὲν τῶν ἐναντίων, ὑπάρχοντος τοῦ δεκτικοῦ, δυνατὸν εἰς ἄλληλα μεταβολὴν γίνεσθαι, εἰ μή τινι φύσει τὸ ἓν ὑπάρχει, οἷον τῷ πυρὶ τὸ θερμῷ εἶναι· καὶ γὰρ τὸ ὑγιαῖνον δυνατὸν νοσῆσαι καὶ τὸ λευκὸν μέλαν γενέσθαι καὶ τὸ ψυχρὸν θερμόν, [2]) καὶ ἐκ σπουδαίου γε φαῦλον καὶ ἐκ φαύλου σπουδαῖον δυνατὸν γενέσθαι. ὁ γὰρ φαῦλος εἰς βελτίους διατριβὰς ἀγόμενος καὶ λόγους κἂν μικρόν γέ τι ἐπιδοίη εἰς τὸ βελτίων εἶναι. ἐὰν δὲ ἅπαξ κἂν μικρὰν ἐπίδοσιν λάβῃ, φανερὸν ὅτι ἢ τελέως ἂν μεταβάλοι ἢ πάνυ πολλὴν ἐπίδοσιν λάβοι· ἀεὶ γὰρ εὐκινητότερος πρὸς ἀρετὴν γίνεται, κἂν ἡντινοῦν ἐπίδοσιν εἰληφὼς ἐξ ἀρχῆς ᾖ, ὥστε καὶ πλείω εἰκὸς ἐπίδοσιν αὐτὸν λαμβάνειν. καὶ τοῦτο ἀεὶ γινόμενον τελείως εἰς τὴν ἐναντίαν ἕξιν ἀποκαθίστησιν, ἐάν περ μὴ χρόνῳ ἐξείργηται. [3]) ἐπὶ δέ γε τῆς ἕξεως καὶ τῆς στερήσεως ἀδύνατον εἰς ἄλληλα μεταβολὴν γενέσθαι. ἀπὸ μὲν γὰρ τῆς ἕξεως ἐπὶ τὴν στέρησιν γίνεται

1) τὸ ἕν. Verba, quae in vett. editionibus sequuntur *καὶ οὐχ ὁπότερον ἔτυχεν*, Arabs non habet.

2) θερμόν. Verba *καὶ τὸ θερμὸν ψυχρόν*, quae nonnulli addunt, absunt a versione arabica.

3) κἂν ἡντινοῦν — ἐξείργηται. Differt versio arabica hoc loco paullulum ab ordine verborum graecorum, ita ut lectio quam noster sequitur omnino non cognoscatur, legisse tamen videtur *κἂν μακράν γε*, ut supra.

γορεῖται, [1]) θάτερον αὐτῶν ὑπάρχειν ἀεί· τούτων γὰρ οὐδὲν ἦν ἀνὰ μέσον, ὧν θάτερον ἦν ἀναγκαῖον τῷ δεκτικῷ ὑπάρχειν, οἷον ἐπὶ νόσου καὶ ὑγιείας καὶ περιττοῦ καὶ ἀρτίου. ὧν δὲ ἔστι τι ἀνὰ μέσον, οὐδέποτε ἀνάγκη παντὶ ὑπάρχειν θάτερον· οὔτε γὰρ λευκὸν ἢ μέλαν ἀνάγκη πᾶν εἶναι τὸ δεκτικόν, οὔτε θερμὸν οὔτε ψυχρόν· τούτων γὰρ ἀνὰ μέσον τι οὐδὲν κωλύει ὑπάρχειν. ἔτι δὲ καὶ τούτων ἦν τι ἀνὰ μέσον, ὧν μὴ ἀναγκαῖον θάτερον ὑπάρχειν ἦν τῷ δεκτικῷ, εἰ μὴ οἷς φύσει τὸ ἓν ὑπάρχει, οἷον τῷ πυρὶ [2]) τὸ θερμῷ εἶναι καὶ τῇ χιόνι τὸ λευκῇ. ἐπὶ δὲ τούτων ἀφωρισμένως ἀναγκαῖον θάτερον ὑπάρχειν, καὶ οὐχ ὁπότερον ἔτυχεν· οὐ γὰρ ἐνδέχεται τὸ πῦρ ψυχρὸν εἶναι οὐδὲ τὴν χιόνα μέλαιναν. ὥστε παντὶ μὲν οὐκ ἀνάγκη τῷ δεκτικῷ θάτερόν αὐτῶν ὑπάρχειν, ἀλλὰ μόνον οἷς φύσει τὸ ἓν ὑπάρχει, καὶ τούτοις ἀφωρισμένως τὸ ἓν καὶ οὐχ ὁπότερον ἔτυχεν. ἐπὶ δὲ τῆς στερήσεως καὶ τῆς ἕξεως οὐδέτερον τῶν εἰρημένων ἀληθές· οὐδὲ γὰρ ἀεὶ τῷ δεκτικῷ ἀναγκαῖον θάτερον αὐτῶν ὑπάρχειν· τὸ γὰρ μήπω πεφυκὸς ὄψιν ἔχειν οὔτε τυφλὸν οὔτε ὄψιν ἔχον [3]) λέγεται, ὥστε οὐκ ἂν εἴη ταῦτα τῶν τοιούτων ἐναντίων ὧν οὐδέν ἐστιν ἀνὰ μέσον. ἀλλ' οὐδ' ὧν τι ἔστιν ἀνὰ μέσον· ἀναγκαῖον γάρ ποτε παντὶ τῷ δεκτικῷ θάτερον αὐτῶν ὑπάρχειν· ὅταν γὰρ ἤδη πεφυκὸς [4]) ᾖ ὄψιν ἔχειν, τότε ἢ

---

1) ἐν ᾧ πέφυκε — ἢ ὧν κατηγορεῖται. Ita etiam Arabs ἐν ᾧ, singularem exprimit في الشيء ubi alii habent ἐν οἷς. Verba autem ἢ ὧν plurali numero circumscribit في الاشياء

2) οἷον τῷ πυρί. φύσει, quod Cod. Guelfeb. a Lewaldo collatus post οἷον addit, Arabs non habet.

3) τυφλὸν οὔτε ὄψιν ἔχον. Ita etiam Arabs اعمى ولا انه بصير. Alii ὄψ. ἔχειν legunt. Eandem lectionem etiam infra noster sequutus est, ubi haec verba iterum recurrunt.

4) ὅταν γὰρ ἤδη πεφυκός. Noster legisse videtur ὅταν γάρ τις (sic) ἤδη etc. اعنى انه اصار في احد ما من شانه

φασιν καὶ ἀπόφασιν οὐδέν ἐστι λόγος.[1]) λέγεται δὲ καὶ ταῦτα ἀντικεῖσθαι ἀλλήλοις ὡς κατάφασις καὶ ἀπόφασις· καὶ γὰρ ἐπὶ τούτων ὁ τρόπος τῆς ἀντιθέσεως ὁ αὐτός. ὡς γάρ ποτε ἡ κατάφασις πρὸς τὴν ἀπόφασιν ἀντίκειται, οἷον τὸ κάθηται τῷ οὐ κάθηται, οὕτω καὶ τὸ ὑφ' ἑκάτερον πρᾶγμα ἀντίκειται, τὸ καθῆσθαι τῷ μὴ καθῆσθαι.[2])

ὅτι δὲ ἡ στέρησις καὶ ἡ ἕξις οὐκ ἀντίκειται ὡς τὰ πρός τι, φανερόν· οὐ γὰρ λέγεται αὐτὸ ὅπερ ἐστὶ τοῦ ἀντικειμένου[3]). ἡ γὰρ ὄψις οὐκ ἔστι τυφλότητος ὄψις, οὐδ' ἄλλως οὐδαμῶς πρὸς αὐτὸ λέγεται. ὡσαύτως δὲ οὐδὲ ἡ τυφλότης λέγοιτ' ἂν τυφλότης ὄψεως, ἀλλὰ στέρησις μὲν ὄψεως ἡ τυφλότης λέγεται, τυφλότης δὲ ὄψεως οὐ λέγεται·[4]) ἔτι τὰ πρός τι πάντα πρὸς ἀντιστρέφοντα λέγεται, ὥστε καὶ ἡ τυφλότης εἴπερ ἦν τῶν πρός τι, ἀντέστρεφεν ἂν κἀκεῖνο πρὸς ὃ λέγεται. ἀλλ' οὐκ ἀντιστρέφει· οὐ γὰρ λέγεται ἡ ὄψις τυφλότητος ὄψις.

ὅτι δὲ οὐδ' ὡς τὰ ἐναντία ἀντίκειται τὰ κατὰ στέρησιν καὶ ἕξιν λεγόμενα, ἐκ τῶνδε δῆλον. τῶν μὲν γὰρ ἐναντίων, ὧν μηδέν ἐστιν ἀνὰ μέσον, ἀναγκαῖον, ἐν ᾧ πέφυκε γίνεσθαι ἢ ὧν κατη-

---

1) καὶ ἡ ἀπόφασις — οὐδέν ἐστι λόγος. **Absunt haec verba a versione arabica.**

2) οὕτω καὶ — τῷ μὴ καθῆσθαι. **Sunt qui legant** οἷον τὸ καθῆσθαί τινα, πρὸς τὸ μὴ καθῆσθαι. **Arabs haec verba uti Bekkerus legit; verba enim** ان الله **„per Deum" sua sponte et verba** من القولين (τῶν λόγων) **post** كل واحد (ἑκάτερον) **ad majorem tantum perspicuitatem addidisse credibile est.**

3) τοῦ ἀντικειμένου. **Ar.** الى مقابله **ad oppositum ejus. Legit noster fortasse** τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ.

4) οὐ λέγεται. **verba** οὐδ' ἡ ὄψις τυφλότητος, **quae nonnulli post** λέγεται **addunt, Ar. non habet.**

ἐν ᾧ πέφυκεν ὑπάρχειν καὶ ὅτε πέφυκεν ἔχειν [1]) μηδαμῶς ὑπάρχῃ. νωδόν τε γὰρ λέγομεν οὐ τὸ μὴ ἔχον ὀδόντας, [2]) καὶ τυφλὸν οὐ τὸ μὴ ἔχον ὄψιν, ἀλλὰ τὸ μὴ ἔχον ὅτε πέφυκεν ἔχειν· τινὰ γὰρ ἐκ γενετῆς οὔτε ὄψιν ἔχει οὔτε ὀδόντας, ἀλλ' οὐ λέγεται οὔτε νωδὰ οὔτε τυφλά. τὸ δὲ ἐστερῆσθαι καὶ τὸ τὴν ἕξιν ἔχειν οὐκ ἔστι στέρησις καὶ ἕξις. ἕξις μὲν γάρ ἐστιν ἡ ὄψις, στέρησις δὲ ἡ τυφλότης· τὸ δὲ ἔχειν τὴν ὄψιν οὐκ ἔστιν ὄψις, οὐδὲ τὸ τυφλὸν εἶναι τυφλότης. στέρησις γάρ τις ἡ τυφλότης ἐστίν, τὸ δὲ τυφλὸν εἶναι [3]) ἐστερῆσθαι, οὐ στέρησίς ἐστιν. ἔτι εἰ ἦν ἡ τυφλότης ταὐτὸν τῷ τυφλὸν εἶναι, κατηγορεῖτο ἂν ἀμφότερα κατὰ τοῦ αὐτοῦ· ἀλλὰ τυφλὸς μὲν λέγεται ὁ ἄνθρωπος, τυφλότης δὲ οὐδαμῶς λέγεται ὁ ἄνθρωπος. ἀντικεῖσθαι δὲ καὶ ταῦτα [4]) δοκεῖ, τὸ ἐστερῆσθαι καὶ τὸ τὴν ἕξιν ἔχειν, ὡς στέρησις καὶ ἕξις· ὁ γὰρ τρόπος τῆς ἀντιθέσεως ὁ αὐτός· ὡς γὰρ ἡ τυφλότης τῇ ὄψει ἀντίκειται, οὕτω καὶ τὸ τυφλὸν εἶναι τῷ ὄψιν ἔχειν ἀντίκειται. [5])

οὐκ ἔστι δὲ οὐδὲ τὸ ὑπὸ τὴν ἀπόφασιν καὶ κατάφασιν ἀπόφασις καὶ κατάφασις· ἡ μὲν γὰρ κατάφασις λόγος ἐστὶ καταφατικὸς καὶ ἡ ἀπόφασις λόγος ἀποφατικός, τῶν δὲ ὑπὸ τὴν κατά-

---

1) καὶ ὅτε πέφυκεν ἔχειν. **Etiam Arabs legit** καὶ, **ubi vett. nonnulli** ἢ ὅτε πεφ. ἔ.

2) τὸ μὴ ἔχον ὀδόντας. **Ita etiam noster** فانا انما نقول ادرد لا لمن لم يكن له اسنان. **Boëth.** τὸ μὴ ἔχοντα. **In textu Ammonii comment. interjecto** τῷ μὴ ἔχειν. **Alii** τὸ μὴ ἔχειν.

3) τὸ δὲ τυφλὸν εἶναι. **Ar.** فاما ان يكون الحيوان اعمى **„Sin autem animal caecum est".**

4) ἀντικεῖσθαι δὲ καὶ ταῦτα. **Ita etiam Arabs. Pacius** κατὰ ταῦτα.

5) οὕτω καὶ τὸ τυφλὸν εἶναι τῷ ὄψιν ἔχειν ἀντίκειται. **Ar.** كذلك الاعمى يقابل البصير οὕτω καὶ ὁ τυφλὸς τῷ ὄψιν ἔχοντι ἀντίκειται.

μέσον, οἷον μέλαν καὶ λευκὸν ἐν σώματι πέφυκε γίνεσθαι, καὶ οὐκ ἀναγκαῖόν γε θάτερον αὐτῶν ὑπάρχειν τῷ σώματι· οὐ γὰρ πᾶν ἤτοι λευκὸν [1]) ἢ μέλαν ἐστίν. καὶ φαῦλον δὲ καὶ σπουδαῖον κατηγορεῖται μὲν καὶ κατ' ἀνθρώπου καὶ κατὰ ἄλλων πολλῶν, οὐκ ἀναγκαῖον δὲ θάτερον αὐτῶν ὑπάρχειν ἐκείνοις [2]) ὧν ἂν κατηγορῆται· οὐ γὰρ πάντα ἤτοι φαῦλα ἢ σπουδαῖά ἐστιν. καὶ ἔστι γέ τι τούτων ἀνὰ μέσον, οἷον τοῦ μὲν λευκοῦ καὶ μέλανος τὸ φαιὸν καὶ τὸ ὠχρὸν καὶ ὅσα ἄλλα χρώματα, [3]) τοῦ δὲ φαύλου καὶ σπουδαίου τὸ οὔτε φαῦλον οὔτε σπουδαῖον. ἐπ' ἐνίων μὲν οὖν ὀνόματα κεῖται τοῖς ἀνὰ μέσον, οἷον λευκοῦ καὶ μέλανος [4]) τὸ φαιὸν καὶ τὸ ὠχρὸν καὶ ὅσα ἄλλα χρώματα· [5]) ἐπ' ἐνίων δὲ ὀνόματι μὲν οὐκ εὔπορον τὸ ἀνὰ μέσον ἀποδοῦναι, τῇ δ' ἑκατέρου τῶν ἄκρων ἀποφάσει τὸ ἀνὰ μέσον ὁρίζεται, οἷον τὸ οὔτε ἀγαθὸν οὔτε κακὸν καὶ οὔτε δίκαιον οὔτε ἄδικον.

στέρησις δὲ καὶ ἕξις λέγεται μὲν περὶ ταὐτόν τι, οἷον ἡ ὄψις καὶ ἡ τυφλότης περὶ ὀφθαλμόν· καθόλου δὲ εἰπεῖν, ἐν ᾧ ἡ ἕξις πέφυκε γίνεσθαι, περὶ τοῦτο λέγεται ἑκάτερον αὐτῶν. [6]) ἐστερῆσθαι δὲ τότε λέγομεν ἕκαστον τῶν τῆς ἕξεως δεκτικῶν, ὅταν

---

1) οὐ γὰρ πᾶν ἤτοι λευκόν. Ar. فانه ليس كل جسم فهو, οὐ γὰρ πᾶν σῶμα ἤτοι etc.

2) ὑπάρχειν ἐκείνοις. Arabs ἐν ἐκείνοις, quod etiam alii habent في تلك الاشياء.

3) καὶ ὅσα ἄλλα χρώματα. Abest ὅσα a vers. arabica.

4) λευκοῦ καὶ μέλανος. Ar. ابيض والاسود λευκοῦ καὶ τοῦ μέλανος.

5) καὶ ὅσα ἄλλα χρώματα. Absunt haec verba a versione arabica.

6) ἑκάτερον αὐτῶν. Verbum γίνεσθαι, quod vett. post αὐτῶν ex antecedentibus repetunt, Arabs non legit.

ὅσα οὖν ἀντίκειται ὡς τὰ πρός τι, αὐτὰ ἅπερ ἐστὶν [1] ἑτέρων λέγεται ἢ ὁπωσδήποτε πρὸς ἄλληλα λέγεται. τὰ δὲ ὡς τὰ ἐναντία, αὐτὰ μὲν ἅπερ ἐστὶν οὐδαμῶς πρὸς ἄλληλα λέγεται, ἐναντία μέντοι ἀλλήλων λέγεται· [2] οὔτε γὰρ τὸ ἀγαθὸν τοῦ κακοῦ λέγεται ἀγαθόν, ἀλλ' ἐναντίον, οὔτε τὸ λευκὸν τοῦ μέλανος λευκόν, ἀλλ' ἐναντίον. [3] ὥστε διαφέρουσιν αὗται αἱ ἀντιθέσεις ἀλλήλων. ὅσα δὲ τῶν ἐναντίων τοιαῦτά ἐστιν ὥστε ἐν οἷς πέφυκε γίνεσθαι ἢ ὧν κατηγορεῖται ἀναγκαῖον αὐτῶν θάτερον ὑπάρχειν, τούτων οὐδέν ἐστιν ἀνὰ μέσον. ὧν δέ γε μὴ ἀναγκαῖον θάτερον ὑπάρχειν, τούτων ἔστι τι ἀνὰ μέσον πάντως, οἷον νόσος καὶ ὑγίεια ἐν σώματι ζῴου πέφυκε γίνεσθαι, [4] καὶ ἀναγκαῖόν γε θάτερον ὑπάρχειν τῷ τοῦ ζῴου σώματι, [5] ἢ νόσον ἢ ὑγίειαν. καὶ περιττὸν δὲ καὶ ἄρτιον ἀριθμοῦ κατηγορεῖται, καὶ ἀναγκαῖόν γε θάτερον τῷ ἀριθμῷ ὑπάρχειν, ἢ περιττὸν ἢ ἄρτιον. καὶ οὐκ ἔστι γε τούτων οὐδὲν ἀνὰ μέσον, οὔτε νόσου καὶ ὑγιείας οὔτε περιττοῦ καὶ ἀρτίου, ὧν δέ γε μὴ ἀναγκαῖον θάτερον ὑπάρχειν, [6] τούτων ἔστι τι ἀνὰ

---

1) **αὐτὰ ἅπερ ἐστίν. Addunt nonnulli τῶν ἀντικειμένων, quae verba Arabs ignorat.**

2) **ἐναντία μέντοι ἀλλήλων λέγεται. Ita etiam Ar. haec verba legit. Pacius in margine notavit ἐναντίως.**

3) **οὔτε τὸ λευκὸν — ἀλλ' ἐναντίον. Legit Arabs haec verba, quae ab edd. Aldd. et Basill. absunt.**

4) **ζῴου πέφυκε γίνεσθαι. Πάντως, quod Pacius ante πέφυκε in Msto suo invenerat, Arabs non habet.**

5) **καὶ ἀναγκαῖόν γε θάτερον ὑπάρχειν τῷ τοῦ ζῴου σώματι. Arabs cum aliis habet καὶ ἀναγκαῖόν γε θάτερον αὐτῶν ὑπάρχειν ἐν τῷ τοῦ ζῴου σώματι** ويجب ضرورة ان يكون احدهما ايهما كان موجودا فى بدن الحيوان

6) **ὧν δέ γε μὴ ἀναγκαῖον θάτερον ὑπάρχειν. Ar.** فاما ما بل يكون واجبا **legisse videtur ὧν δὲ μή, ἀλλ' ἀναγκαῖον etc.**

ὡπλίσθαι, τὸ δὲ ποῦ οἷον ἐν Λυκείῳ,[1] καὶ τὰ ἄλλα δὲ ὅσα ὑπὲρ αὐτῶν ἐῤῥέθη.

ὑπὲρ μὲν οὖν τῶν προτεθέντων γενῶν ἱκανὰ τὰ εἰρημένα· περὶ δὲ τῶν ἀντικειμένων, ποσαχῶς εἴωθεν ἀντικεῖσθαι, ῥητέον. λέγεται δὲ ἕτερον ἑτέρῳ ἀντικεῖσθαι[2] τετραχῶς, ἢ ὡς τὰ πρός τι, ἢ ὡς τὰ ἐναντία, ἢ ὡς στέρησις καὶ ἕξις, ἢ ὡς κατάφασις καὶ ἀπόφασις. ἀντίκειται δὲ ἕκαστον τῶν τοιούτων ὡς τύπῳ εἰπεῖν ὡς μὲν τὰ πρός τι, οἷον τὸ διπλάσιον τῷ ἡμίσει. ὡς δὲ τὰ ἐναντία, οἷον τὸ κακὸν τῷ ἀγαθῷ, ὡς δὲ τὰ κατὰ στέρησιν καὶ ἕξιν, οἷον τυφλότης καὶ ὄψις, ὡς δὲ κατάφασις καὶ ἀπόφασις, οἷον κάθηται· οὐ κάθηται.

ὅσα μὲν οὖν ὡς τὰ πρός τι ἀντίκειται, αὐτὰ ἅπερ ἐστὶ τῶν ἀντικειμένων λέγεται ἢ ὁπωσοῦν ἄλλως πρὸς αὐτά, οἷον τὸ διπλάσιον,[3] αὐτὸ ὅπερ ἐστίν, ἑτέρου διπλάσιον λέγεται·[4] τινὸς γὰρ διπλάσιον.[5] καὶ ἡ ἐπιστήμη δὲ τῷ ἐπιστητῷ ὡς τὰ πρός τι ἀντίκειται, καὶ λέγεταί γε ἡ ἐπιστήμη αὐτὸ ὅπερ ἐστὶ τοῦ ἐπιστητοῦ. καὶ τὸ ἐπιστητὸν δὲ αὐτὸ ὅπερ ἐστὶ πρὸς ἀντικείμενον λέγεται, τὴν ἐπιστήμην· τὸ γὰρ ἐπιστητὸν τινὶ λέγεται ἐπιστητόν, τῇ ἐπιστήμῃ.

---

1) ἐν Λυκείῳ. **Absunt etiam a versione arabica verba** ἐν ἀγορᾷ **quae nonnulli post** Λυκείῳ **addunt.**

2) λέγεται — ἀντικεῖσθαι. **Ar.** فنقول ان الشى يقال **etc. „dicimus autem quod res dicatur". Legisse videtur** λέγομεν δὲ ὅτι λέγεται ἕτερον **etc.**

3) τὸ διπλάσιον. **Addit Arabs** τῆς ἡμίσεως الضعف عند النصف

4) ἑτέρου διπλάσιον λέγεται. **Ar.** بالقياس الى غيره. **Vocem** διπλάσιον **non legisse videtur.**

5) τινὸς γὰρ διπλάσιον. **Ar.** وذلك انه انما ضعف لشي. **Vocem** λέγεται, **quam nonnulli post** διπλάσιον **addunt, Arabs non habet, fortasse tamen legit . . .** διπλ. ἐστίν.

8 γραμματικὴ λέγεται τινὸς ἐπιστήμη, οὐ τινὸς γραμματική, καὶ ἡ μουσικὴ τινὸς ἐπιστήμη λέγεται, οὐ τινὸς μουσική. ὥστε αἱ καθ' ἕκαστα οὐκ εἰσὶ τῶν πρός τι. λεγόμεθα δὲ ποιοὶ ταῖς καθ' ἕκαστα· ταύτας γὰρ καὶ ἔχομεν·[1]) ἐπιστήμονες γὰρ λεγόμεθα τῷ ἔχειν τῶν καθ' ἕκαστα ἐπιστημῶν τινά, ὥστε αὗται ἂν καὶ ποιότητες εἴησαν, αἱ καθ' ἕκαστα, καθ' ἅς ποτε καὶ ποιοὶ λεγόμεθα· αὗται δὲ οὐκ εἰσὶ τῶν πρός τι. ἔτι εἰ τυγχάνοι τὸ αὐτὸ πρός τι καὶ ποιὸν ὄν, οὐδὲν ἄτοπον ἐν ἀμφοτέροις τοῖς γένεσιν αὐτὸ καταριθμεῖσθαι.

9 ἐπιδέχεται δὲ καὶ τὸ ποιεῖν καὶ τὸ πάσχειν ἐναντιότητα καὶ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον· τὸ γὰρ θερμαίνειν τῷ ψύχειν ἐναντίον καὶ τὸ θερμαίνεσθαι τῷ ψύχεσθαι καὶ τὸ ἥδεσθαι τῷ λυπεῖσθαι, ὥστε ἐπιδέχεται ἐναντιότητα. καὶ τὸ μᾶλλον δὲ καὶ ἧττον·[2]) θερμαίνειν γὰρ μᾶλλον καὶ ἧττον ἔστι, καὶ θερμαίνεσθαι μᾶλλον καὶ ἧττον.[3]) ἐπιδέχεται οὖν τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον τὸ ποιεῖν καὶ τὸ πάσχειν.

ὑπὲρ μὲν οὖν τούτων τοσαῦτα λέγεται· εἴρηται δὲ καὶ ὑπὲρ τοῦ κεῖσθαι ἐν τοῖς πρός τι, ὅτι παρωνύμως ἀπὸ τῶν θέσεων[4]) λέγεται. ὑπὲρ δὲ τῶν λοιπῶν, τοῦ τε ποτὲ καὶ τοῦ ποῦ καὶ τοῦ ἔχειν, διὰ τὸ προφανῆ εἶναι οὐδὲν ὑπὲρ αὐτῶν ἄλλο λέγεται ἢ ὅσα ἐν ἀρχῇ ἐρρέθη, ὅτι τὸ ἔχειν μὲν σημαίνει τὸ ὑποδεδέσθαι, τὸ

---

1) ταύτας γὰρ καὶ ἔχομεν. Arabs وذلك انه انما لنا هذه ταύτας γὰρ μόνον ἔχομεν.

2) καὶ τὸ μᾶλλον δὲ καὶ τὸ ἧττον. Repetit Ar. ex antecedentibus verba ἐπιδέχεται δὲ καὶ وقد يقبلان ايضا

3) καὶ θερμαίνεσθαι μᾶλλον καὶ ἧττον. Addit Arabs verba καὶ λυπεῖσθαι μᾶλλον καὶ ἧττον.

4) ἀπὸ τῶν θέσεων. Ar. γῆς θέσεως من الوضع

νου λόγον, οὐ ῥηθήσεται τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου μᾶλλον. [1]) οὐ πάντα 8 οὖν τὰ ποιὰ ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον.

τῶν μὲν οὖν εἰρημένων οὐδὲν ἴδιον ποιότητος, ὅμοια δὲ καὶ ἀνόμοια [2]) κατὰ μόνας τὰς ποιότητας λέγεται· ὅμοιον γὰρ ἕτερον ἑτέρῳ οὐκ ἔστι κατ' ἄλλο οὐδὲν [3]) ἢ καθ' ὃ ποιόν ἐστιν. ὥστε ἴδιον ἂν εἴη τῆς ποιότητος [4]) τὸ ὅμοιον καὶ ἀνόμοιον λέγεσθαι κατ' αὐτήν.

οὐ δεῖ δὲ ταράττεσθαι, μή τις ἡμᾶς φήσῃ ὑπὲρ ποιότητος τὴν πρόθεσιν ποιησαμένους πολλὰ τῶν πρός τι συγκαταριθμεῖσθαι· τὰς γὰρ ἕξεις καὶ διαθέσεις τῶν πρός τι εἶναι ἐλέγομεν. [5]) σχεδὸν γὰρ ἐπὶ πάντων τῶν τοιούτων τὰ γένη πρός τι λέγεται, τῶν δὲ καθ' ἕκαστα οὐδέν. ἡ μὲν γὰρ ἐπιστήμη, γένος οὖσα, αὐτὸ ὅπερ ἐστὶν ἑτέρου λέγεται (τινὸς γὰρ ἐπιστήμη λέγεται), τῶν δὲ καθ' ἕκαστα οὐδὲν αὐτὸ ὅπερ ἐστὶν ἑτέρου λέγεται, οἷον ἡ γραμματικὴ οὐ λέγεται τινὸς γραμματικὴ οὐδ' ἡ μουσικὴ τινὸς μουσική. ἀλλ' εἰ ἄρα, κατὰ τὸ γένος καὶ αὗται τῶν πρός τι λέγονται, οἷον ἡ

---

1) ἁπλῶς δέ, — τοῦ ἑτέρου μᾶλλον. Ar. وبالجملة انما يوجد احد الشيئين اكثر من الآخر اذا كانا جميعا يقبلان قول الشيء الذى يفصل له. Noster affirmative exprimit quae in Graecis negative dicta sunt. „Omnino una tantum e duabus rebus major invenietur quam altera, quum utraque definitionem ejus rei accipit quae eam distinguit (ab altera)".

2) ὅμοια δὲ καὶ ἀνόμοια. Ita etiam Ar. Alii δὲ ἢ ἀνόμ. Vett. ὅμοια ἢ ἀνόμ.

3) κατ' ἄλλο οὐδέν. Alii κατ' οὐδέν. Ar. ἄλλο legisse videtur vertens شيء غير ما هو به كيف

4) ἴδιον - τῆς ποιότητος. Legit etiam Arabs articulum, qui a cod. Guelf. a Lewaldo collato abest.

5) εἶναι ἐλέγομεν, Arabs legisse videtur εἰσίν. ان الملكات والحالات من المضاف

8 ὑγίειαν ὑγιείας,[1]) ἧττον μέντοι ἔχειν[2]) ἕτερον ἑτέρου ὑγίειαν, καὶ δικαιοσύνην ἕτερον ἑτέρου, ὡσαύτως δὲ καὶ γραμματικὴν[3]) καὶ τὰς ἄλλας διαθέσεις. ἀλλ᾽ οὖν τά γε κατὰ ταύτας λεγόμενα[4]) ἀναμφισβητήτως ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον· γραμματικώτερος γὰρ ἕτερος ἑτέρου λέγεται καὶ ὑγιεινότερος καὶ δικαιότερος, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὡσαύτως. τρίγωνον δὲ καὶ τετράγωνον[5]) οὐ δοκεῖ τὸ μᾶλλον ἐπιδέχεσθαι,[6]) οὐδὲ τῶν ἄλλων σχημάτων οὐδέν. τὰ μὲν γὰρ ἐπιδεχόμενα τὸν τοῦ τριγώνου λόγον ἢ τὸν τοῦ κύκλου πάνθ᾽ ὁμοίως τρίγωνα ἢ κύκλοι εἰσί, τῶν δὲ μὴ ἐνδεχομένων[7]) οὐδὲν μᾶλλον ἕτερον ἑτέρου ῥηθήσεται· οὐδὲν γὰρ μᾶλλον τὸ τετράγωνον τοῦ ἑτερομήκους κύκλος ἐστίν· οὐδέτερον γὰρ ἐπιδέχεται τὸν τοῦ κύκλου λόγον. ἁπλῶς δέ, ἐὰν μὴ ἐπιδέχηται ἀμφότερα τὸν τοῦ προκειμέ-

---

1) *οὐδὲ ὑγίειαν ὑγιείας.* Addit Ar. *μᾶλλον καὶ ἧττον.*

2) *ἧττον μέντοι ἔχειν.* Addit Arabs *λέγουσιν.* Vocem *ἔχειν*, quae ab editionibus quibusdam abest, noster legit, ut ex praepositione ل (لهذا) apparet. Eodem modo etiam in verbis quae statim sequuntur *καὶ δικαιοσύνην* etc. hanc vocem exprimit ولهذا عدالة اقلّ مما لغيره *καὶ δικαιοσύνην ἔχειν ἧττον ἕτερον ἑτέρου.*

3) *ὡσαύτως δὲ καὶ γραμματικήν.* Addit Arabs *ἧττον ἔχειν γραμματικῆς ἑτέρου* وعلى هذا المثال لهذا كتابة اقلّ من كتابة غيره

4) *κατὰ ταύτας λεγόμενα.* In textu Ammonii *ποία* additum erat, quod tamen Arabs ignorat.

5) *τρίγωνον δὲ καὶ τετράγ.* Ita etiam Arabs. Alii *ἢ τετρ.*

6) *οὐ δοκεῖ τὸ μᾶλλον ἐπιδέχεσθαι.* Arabs *τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον ἐπιδ.*

7) *τῶν δὲ μὴ ἐνδεχομένων.* Arabs legisse videtur *τῶν δὲ μὴ ἐπιδεχομένων αὐτόν* (scil. *λόγον*) وما لم يقبله

ἔσται ποιόν. τοῦτο δὲ δῆλον προχειριζομένῳ [1]) τὰς ἄλλας κατηγορίας, οἷον εἰ ἔστιν ἡ δικαιοσύνη τῇ ἀδικίᾳ ἐναντίον, ποιὸν δὲ ἡ δικαιοσύνη, ποιὸν ἄρα καὶ ἡ ἀδικία· οὐδεμία γὰρ τῶν ἄλλων κατηγοριῶν ἐφαρμόσει τῇ ἀδικίᾳ· οὔτε γὰρ τὸ ποσὸν οὔτε τὸ πρός τι [2]) οὔτε ποῦ οὐθ᾽ ὅλως τι τῶν τοιούτων οὐδέν, ἀλλ᾽ ἢ ποιόν. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ τὸ ποιὸν ἐναντίων. 8

ἐπιδέχεται δὲ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον τὰ ποιά. [3]) λευκὸν γὰρ μᾶλλον καὶ ἧττον ἕτερον ἑτέρου λέγεται, καὶ δίκαιον ἕτερον ἑτέρου μᾶλλον. [4]) καὶ αὐτὸ δὲ ἐπίδοσιν λαμβάνει· [5]) λευκὸν γὰρ ὂν ἔτι ἐνδέχεται λευκότερον γενέσθαι. οὐ πάντα δέ, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα. δικαιοσύνη γὰρ δικαιοσύνης εἰ λέγεται μᾶλλον καὶ ἧττον, ἀπορήσειεν ἄν τις· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων διαθέσεων. ἔνιοι γὰρ διαμφισβητοῦσι περὶ τῶν τοιούτων· δικαιοσύνην μὲν γὰρ δικαιοσύνης οὐ πάνυ φασὶ δεῖν [6]) λέγεσθαι μᾶλλον καὶ ἧττον, οὐδὲ

---

1) τοῦτο δὲ δῆλον προχειριζομένῳ. Ita etiam Arabs ذلك بيّن لمن تصفّح. Alii δηλ. ἐκ τῶν καθέκαστα προχ.

2) οὔτε γὰρ τὸ ποσὸν οὔτε τὸ πρός τι. Arabs οὔτε γὰρ τὸ ποσὸν οἷον οὔτε τ. πρ. τ. الا لكم مثالا ولا المضاف

3) ἐπιδέχεται δὲ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον τὰ ποιά. Ita Simplicius. Arabs cum Ammonio et Boëthio τὸ ποιόν. وقد يقبل ايضا الكيف „suscipit autem qualitas“ etc.

4) καὶ δίκαιον ἕτερον ἑτέρου μᾶλλον. Addit Arabs ἢ ἧττον, او باقلّ

5) καὶ αὐτὸ δὲ ἐπίδοσιν. Arabs وهى [المتضادات] انفسها تحتمل الزيادة καὶ αὐτὰ (τὰ ἐναντία) δὲ ἐπίδοσιν λαμβάνει.

6) οὐ πάνυ φασὶ δεῖν λέγεσθαι. Vocem δεῖν, quae ab editionibus quibusdam abest, noster exprimit لا يكاد

8 χεται παρωνύμως ἀπ' αὐτῶν λέγεσθαι, οἷον δρομικὸς ἢ πυκτικὸς ὁ κατὰ δύναμιν φυσικὴν [1]) λεγόμενος ἀπ' οὐδεμιᾶς ποιότητος παρωνύμως λέγεται· οὐ γὰρ κεῖται ὀνόματα ταῖς δυνάμεσι καθ' ἃς οὗτοι ποιοὶ λέγονται, ὥσπερ ταῖς ἐπιστήμαις [2]) καθ' ἃς πυκτικοὶ ἢ παλαιστρικοὶ κατὰ διάθεσιν λέγονται· πυκτικὴ γὰρ λέγεται ἐπιστήμη καὶ παλαιστρική, ποιοὶ δ' ἀπὸ τούτων παρωνύμως οἱ διακείμενοι λέγονται. ἐνίοτε δὲ καὶ ὀνόματος κειμένου οὐ λέγεται παρωνύμως τὸ κατ' αὐτὴν ποιὸν λεγόμενον, οἷον ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ὁ σπουδαῖος· τῷ γὰρ ἀρετὴν ἔχειν σπουδαῖος λέγεται, ἀλλ' οὐ παρωνύμως ἀπὸ τῆς ἀρετῆς. οὐκ ἐπὶ πολλῶν δὲ τὸ τοιοῦτόν ἐστιν. ποιὰ τοίνυν λέγεται τὰ παρωνύμως ἀπὸ τῶν εἰρημένων ποιοτήτων λεγόμενα ἢ ὁπωσοῦν ἄλλως ἀπ' αὐτῶν.

ὑπάρχει δὲ καὶ ἐναντιότης κατὰ τὸ ποιόν, οἷον δικαιοσύνη ἀδικίᾳ ἐναντίον καὶ λευκότης μελανίᾳ καὶ τἆλλα δὲ ὡσαύτως, καὶ τὰ κατ' αὐτὰς ποιὰ λεγόμενα, [3]) οἷον τὸ ἄδικον τῷ δικαίῳ καὶ τὸ λευκὸν τῷ μέλανι. οὐκ ἐπὶ πάντων δὲ τὸ τοιοῦτο· [4]) τῷ γὰρ πυρρῷ ἢ ὠχρῷ ἢ ταῖς τοιαύταις χροιαῖς οὐδὲν ἐναντίον ποιοῖς οὖσιν. ἔτι δέ, ἐὰν τῶν ἐναντίων θάτερον ᾖ ποιόν, καὶ τὸ λοιπὸν

---

1) ὁ κατὰ δύναμιν φυσικὴν — παρωνύμως λέγεται. Addit Arabs في اللسان اليوناني „in graeca lingua." Eadem verba etiam infra addit post οὐ γὰρ κεῖται ὀνόματα ταῖς δυνάμεσι καθ' ἅς.

2) ὥσπερ ταῖς ἐπιστήμαις. Ar. ὥσπ. κεῖται ταῖς ἐπιστ. كما وضع للعلوم

3) καὶ τὰ κατ' αὐτὰς ποιὰ λεγόμενα. Ita etiam Arabs وايضا ذوات الكيفيّة بها. Alii... πάντα λεγομ.

4) οὐκ ἐπὶ πάντων δὲ τὸ τοιοῦτο. Ar. — الا ان ذلك ليس فيها كلها; suffixum in فيها respicit ad ذوات الكيفيّة. Addunt nonnulli συμβαίνει, quod Arabs ignorat.

καὶ τὸ εὐθὺ ἢ καμπύλον. καὶ κατὰ τὴν μορφὴν δὲ ἕκαστον ποιόν 8
τι λέγεται. τὸ δὲ μανὸν καὶ τὸ πυκνὸν καὶ τὸ τραχὺ καὶ τὸ λεῖον δόξειε μὲν ἂν ποιόν τι σημαίνειν, ἔοικε δὲ ἀλλότρια τὰ τοιαῦτα εἶναι τῆς περὶ τὸ ποιὸν διαιρέσεως· [1] *θέσιν γὰρ μᾶλλόν τινα φαίνεται τῶν μορίων ἑκάτερον δηλοῦν. πυκνὸν μὲν γὰρ τῷ τὰ μόρια* [2] *σύνεγγυς εἶναι ἀλλήλοις, μανὸν δὲ τῷ διεστάναι ἀπ' ἀλλήλων· καὶ λεῖον μὲν τῷ ἐπ' εὐθείας πως τὰ μόρια κεῖσθαι, τραχὺ δὲ τῷ τὸ μὲν ὑπερέχειν τὸ δὲ ἐλλείπειν.*

ἴσως μὲν οὖν καὶ ἄλλος ἄν τις φανείη τρόπος ποιότητος, ἀλλ' οἵ γε μάλιστα λεγόμενοι σχεδὸν οὗτοί εἰσιν. [3]

ποιότητες μὲν οὖν εἰσὶν αἱ εἰρημέναι, ποιὰ δὲ τὰ κατὰ ταύτας παρωνύμως λεγόμενα ἢ ὁπωσοῦν ἄλλως ἀπ' αὐτῶν. ἐπὶ μὲν οὖν τῶν πλείστων καὶ σχεδὸν ἐπὶ πάντων παρωνύμως λέγεται, οἷον ἀπὸ τῆς λευκότητος λευκὸς καὶ ἀπὸ τῆς γραμματικῆς γραμματικὸς καὶ ἀπὸ τῆς δικαιοσύνης δίκαιος, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. ἐπ' ἐνίων δὲ διὰ τὸ μὴ κεῖσθαι ταῖς ποιότησιν [4] *ὀνόματα οὐκ ἐνδέ-*

---

1) *τῆς διαιρέσεως.* **Ita etiam Arabs** مباينة للقسمة, **alii** *γῆς διαθέσεως.*

2) *πυκνὸν μὲν γὰρ τῷ τὰ μόρια* **etc. Addit Arabs** *λέγεται* **post** *γάρ*, **quod vett. etiam editiones habent.** فانه انما يقال كثيف بان اجزاءه. **Noster fortasse legit** *πυκνὸν γὰρ μόνον* (انما) *λέγεται.* **Eandem vocem** *λέγεται* **etiam verbis quae statim sequuntur addit** *μανὸν δὲ λέγεται* ويقال متخلخل **et** *λεῖον λέγεται* ويقال املس

3) *ἀλλ' οἵ γε μάλιστα λεγόμενοι σχεδὸν οὗτοί εἰσιν.* **Ar.** الا ان ما يذكر خاصّة من ضروبها فهذا مبلغه. **Vocem** *σχεδόν* **noster non exprimit. An vero** *οὗτοι* **legerit, vel potius** *τοσοῦτοι*, **quod Boëthius habet, ex verbis arabicis cognosci non potest. Verba autem quae sequuntur,** *ποιότητες μὲν οὖν εἰσὶν αἱ εἰρημέναι*, **noster cum antecedentibus conjungit.**

4) *ταῖς ποιότησιν.* **Etiam Ar. pluralem legit** للكيفيات, **edd. Aldd. et Basil.** *τῇ ποιότητι.*

νηνται δυσαπάλλακτοι ἢ καὶ ὅλως ἀκίνητοι, [1]) *ποιότητες καὶ τὰ τοιαῦτα·* [2]) *ποιοὶ γὰρ κατὰ ταύτας λέγονται.* [3]) *ὅσα δὲ ἀπὸ ταχὺ ἀποκαθισταμένων γίνεται,* [4]) *πάθη λέγεται, οἷον εἰ λυπούμενός τις ὀργιλώτερός ἐστιν·* [5]) *οὐδὲ γὰρ λέγεται ὀργίλος ὁ ἐν τῷ τοιούτῳ πάθει ὀργιλώτερος ὤν, ἀλλὰ μᾶλλον πεπονθέναι τι. ὥστε πάθη μὲν λέγεται τὰ τοιαῦτα,* [6]) *ποιότητες δ᾽ οὔ.*

τέταρτον δὲ γένος ποιότητος σχῆμά τε καὶ ἡ περὶ ἕκαστον ὑπάρχουσα μορφή, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις εὐθύτης καὶ καμπυλότης, καὶ εἴ τι τούτοις ὅμοιόν ἐστιν. καθ᾽ ἕκαστον γὰρ τούτων ποιόν τι λέγεται· τὸ γὰρ τρίγωνον ἢ τετράγωνον εἶναι ποιόν τι λέγεται, [7])

---

1) *δυσαπάλλακτοι ἢ καὶ ὅλως ἀκίνητοι.* Ita etiam noster يعسر التخلص منها او هي غير زايلة اصلا. Abest autem *δυσαπάλλακτοι* ab editionibus quibusdam et loco verbi *ἀκίνητοι,* quod Arabs legit, alii habent *δυσκίνητοι.*

2) *ποιότητες καὶ τὰ τοιαῦτα.* Arabs يقال كيفيات *ποιότητες λέγονται.*

3) *ποιοὶ γὰρ κατὰ ταύτας λέγονται.* Ita etiam Arabs فلذلك انه يقال فيهم بها كيف هم. Alii legunt *κατ᾽ αὐτάς.*

4) *ὅσα δὲ ἀπὸ ταχὺ ἀποκαθισταμένων γίνεται.* Arabs *ὅσα δὲ ἀπὸ ῥᾳδίως καὶ ταχὺ* etc. وما كان حدوثه فيها عن اشياء سهلة ووشيكة العودة الى الصلاح.

5) *ὀργιλώτερός ἐστιν.* Ar. فاسرع غضبه *ὀργιλώτερος γίνεται.*

6) *ὥστε πάθη μὲν λέγεται τὰ τοιαῦτα.* Arabs فيكون هذه انما تقال انفعالات. Legisse videtur *ὥστε πάθη μὲν λέγεται ταῦτα.*

7) *ποιόν τι λέγεται.* Ar. كيف هو Legisse videtur *ποιὸν λέγεται,* nam *ποιόν τι* arabice reddendum erat كيف ما. Ita etiam verba quae statim sequuntur *καὶ κατὰ τὴν μορφὴν ἕκαστον ποιὸν λέγεται* legisse videtur, omisso *τι* post *ποιόν,* ويقال ايضا كل واحد بالخلقة كيف هو

μᾶλλον πεπονθέναι τι. ὥστε πάθη μὲν τὰ τοιαῦτα λέγεται,[1]) 8
ποιότητες δὲ οὔ. ὁμοίως δὲ τούτοις καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν παθητικαὶ ποιότητες καὶ πάθη λέγεται. ὅσα γὰρ ἐν τῇ γενέσει εὐθὺς ἀπό τινων παθῶν δυσκινήτων γεγένηται, ποιότητες λέγονται,[2]) *οἷον ἥ τε μανικὴ ἔκστασις καὶ ἡ ὀργὴ καὶ τὰ τοιαῦτα· ποιοὶ γὰρ κατὰ ταύτας λέγονται, ὀργίλοι τε καὶ μανικοί.*[3]) *ὁμοίως δὲ καὶ ὅσαι ἐκστάσεις μὴ φυσικαί, ἀλλ' ἀπό τινων ἄλλων συμπτωμάτων γεγέ-*

---

1) *τὰ τοιαῦτα λέγεται.* هذه وما اشبهها „haec et his similia“. Legit fortasse *ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα.*

2) *ὅσα γὰρ — ποιότητες λέγονται.* Ar. فان ما كان تولّده فيها منذ اول التكون عن انفعالات ما فانّها ايضا يقال كيفيات. Ad vocem فيها in margine codicis msti annotatum legitur يعني في النفس „scilicet in anima“. Versionis arabicae sententia igitur haec est: Cujus autem ortus in anima a prima statim existentia a passionibus quibuscunque erat, eae etiam qualitates appellantur. Omisit Arabs *δυσκινήτων* et addidit fortasse *καὶ αὗται* (فانّها ايضا) ante *ποιότητες*, quae verba in vett. etiam quibusdam editionibus leguntur. Legisse igitur videtur: *ὅσα γὰρ ἐν τῇ γενέσει εὐθὺς ἀπό τινων παθῶν ἐν αὐτῇ* (sc. *τῇ ψυχῇ*) *γεγένηται, καὶ αὗται ποιότητες λέγονται.*

3) *ποιοὶ γὰρ κατὰ ταύτας — μανικοί.* Arabs فانهم به يقال فيهم بها كيف هم فيقال غضوب وتايه العقل فيهم In margine codicis msti haec verba leguntur: يعني الناس الذين يكون هذه حالهم i. e. homines quorum conditio haec est (ut sint in amentia vel ira). Vox به respicit ad ما يجرى مجراهم Sententia igitur haec est: De iis enim rebus quae ejusmodi generis sunt, qui in iisdem sunt, quales dicuntur, et dicuntur irati et amentes (vel, ita ut irati et mente capti dicantur). Legisse videtur *ποιοὶ γὰρ κατὰ ταῦτα* (vel *τὰ τοιαῦτα*) *λέγονται, καὶ λέγονται ὀργίλοι τε καὶ μανικοί.*

8 ἢ διὰ καῦμα τὸ αὐτὸ τοῦτο συμβέβηκεν ὠχρότης ἢ μελανία, [1]) καὶ μὴ ῥᾳδίως ἀποκαθίστανται ἢ καὶ διὰ βίου παραμένουσι, ποιότητες καὶ αὐταὶ λέγονται· [2]) ὁμοίως γὰρ ποιοὶ κατὰ ταύτας λεγόμεθα. [3]) ὅσα δὲ ἀπὸ ῥᾳδίως διαλυομένων καὶ ταχὺ ἀποκαθισταμένων γίνεται, πάθη λέγεται, ποιότητες δὲ οὔ· [4]) οὐ γὰρ λέγονται ποιοί τινες κατὰ ταύτας. οὔτε γὰρ ὁ ἐρυθριῶν διὰ τὸ αἰσχυνθῆναι ἐρυθρίας λέγεται, οὔτε ὁ ὠχριῶν διὰ τὸ φοβηθῆναι ὠχρίας, ἀλλὰ

1) εἴτε διὰ νόσον — ἢ μελανία. alii ... διὰ καῦμα τῷ αὐτῷ συμβ. ὠχρότης. Sylb. ἢ διὰ καῦμα τὸ αὐτὸ τοιοῦτο συμβ. ἡ ὠχρ. alii διὰ καῦμα ἤ τι τοιοῦτο συμβ. ἡ ὠχρ. Versio latina vet. „propter aestum aut aliquid tale". Arabs او كان انّما عرضت الصفرة او السواد من مرض مُزمّن او من احراق شمس etc. Noster sine dubio ante oculos habuit ἢ διὰ νόσον μακρὰν ἢ διὰ καῦμα τοῦ ἡλίου συμβ. ἡ ὠχρ. ἢ ἡ μελανία, omissis verbis ἤ τι τοιοῦτο et articulo ante ὠχρότης nec non ante μελανία posito.

2) ποιότητες καὶ αὐταὶ λέγονται. Arabs فقيلت هذه ايضا كيفيات fortasse ποιότ. καὶ αὗται λεγ. Edd. vett. addunt παθητικαὶ ante ποιότητες, quod Arabs ignorat.

3) ποιοὶ κατὰ ταύτας λεγόμεθα. Alii κατ' αὐτάς. Arabs cum Ammonio κατὰ ταύτας legisse videtur: انه قد يقال فينا بها على ذلك المثال كيف نحن, nam suffix. fem. generis بها respicit ad vocem كيفيات ποιότητες. Paullo superius, ubi eadem verba leguntur, noster vertit ان كنا قد يقال فينا به كيف نحن ubi legisse videtur κατὰ ταῦτα, ita etiam Pacius in Msto suo legerat. Suffixum enim masculini generis ad femininum كيفيات referri nullo modo potest.

4) ποιότητες δὲ οὔ. Absunt haec verba a versione arabica. πεπονθέναι τι. Edd. vett. τῷ πεπονθέναι τι. Quam lectionem Arabs ante oculos habuerit ex verbis arabicis لكن انه انفعل شيا cognosci non potest.

τας [1]) πεπονθέναι τι· οὔτε γὰρ τὸ μέλι τῷ πεπονθέναι τι λέγεται 8 γλυκύ, οὔτε τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων οὐδέν. ὁμοίως δὲ τούτοις καὶ ἡ θερμότης καὶ ἡ ψυχρότης παθητικαὶ ποιότητες λέγονται οὐ τῷ αὐτὰ τὰ δεδεγμένα πεπονθέναι τι, τῷ δὲ κατὰ τὰς αἰσθήσεις ἑκάστην τῶν εἰρημένων ποιοτήτων πάθους εἶναι ποιητικὴν παθητικαὶ ποιότητες λέγονται· ἥ τε γὰρ γλυκύτης πάθος τι κατὰ τὴν γεῦσιν ἐμποιεῖ καὶ ἡ θερμότης κατὰ τὴν ἁφήν, ὁμοίως δὲ καὶ αἱ ἄλλαι. λευκότης δὲ καὶ μελανία καὶ αἱ ἄλλαι χροιαὶ οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον τοῖς εἰρημένοις [2]) παθητικαὶ ποιότητες λέγονται, ἀλλὰ τῷ αὐτὰς ἀπὸ πάθους γεγονέναι. ὅτι μὲν οὖν γίνονται διὰ πάθος πολλαὶ μεταβολαὶ χρωμάτων, δῆλον· αἰσχυνθεὶς γάρ τις ἐρυθρὸς ἐγένετο καὶ φοβηθεὶς ὠχρὸς καὶ ἕκαστον τῶν τοιούτων· ὥστε καὶ εἴ τις φύσει τῶν τοιούτων τι παθῶν πέπονθεν ἔκ τινων φυσικῶν συμπτωμάτων [3]), τὴν ὁμοίαν χροιὰν εἰκός ἐστιν ἔχειν αὐτόν· ἥτις γὰρ νῦν ἐν τῷ αἰσχυνθῆναι διάθεσις τῶν περὶ τὸ σῶμα ἐγένετο, καὶ κατὰ φυσικὴν σύστασιν ἡ αὐτὴ γένοιτ' ἄν, ὥστε φύσει καὶ τὴν χροιὰν ὁμοίαν γίγνεσθαι. ὅσα μὲν οὖν τῶν τοιούτων συμπτωμάτων ἀπό τινων παθῶν δυσκινήτων καὶ παραμονίμων τὴν ἀρχὴν εἴληφε, παθητικαὶ ποιότητες λέγονται. εἴτε γὰρ ἐν τῇ κατὰ φύσιν συστάσει ὠχρότης ἢ μελανία γεγένηται, ποιότητες λέγονται (ποιοὶ γὰρ κατὰ ταύτας λεγόμεθα), εἴτε διὰ νόσον μακρὰν

---

1) αὐτὰ τὰ δεδεγμένα τὰς ποιότητας. **Ar.** تلك الاشيا انفسها التى قبلت هذه الكيفيات **legisse videtur** ταύτας τὰς ποιότητας.

2) τοῖς εἰρημένοις, **alii** προειρημένοις, **quod etiam Arabs ante oculos habuisse videtur qui vertit** التى تقدم ذكرها.

3) ὥστε καὶ εἴ τις φύσει — συμπτωμάτων. **Ita etiam Arabs** فيجب من ذلك ان كان ايضا انسان قد ناله بالطبع بعض الانفعالات من عوارض ما طبيعة, **alii, edd. Aldd. et Basill.** τῶν τοιούτων τι συμπτωμάτων ἢ παθῶν τι πέπονθεν.

8 ἔχειν φυσικὴν τοῦ μηδὲν πάσχειν ὑπὸ τῶν τυχόντων ῥᾳδίως, νοσώδεις δὲ τῷ ἀδυναμίαν ἔχειν φυσικὴν τοῦ μηδὲν πάσχειν ῥᾳδίως [1]) ὑπὸ τῶν τυχόντων. [2]) ὁμοίως δὲ τούτοις καὶ τὸ σκληρὸν καὶ τὸ μαλακὸν ἔχει· τὸ μὲν γὰρ σκληρὸν λέγεται τῷ δύναμιν ἔχειν τοῦ μὴ ῥᾳδίως διαιρεῖσθαι, [3]) τὸ δὲ μαλακὸν τῷ ἀδυναμίαν ἔχειν τοῦ αὐτοῦ τούτου.

τρίτον δὲ γένος ποιότητος παθητικαὶ ποιότητες καὶ πάθη. [4]) ἔστι δὲ τὰ τοιάδε οἷον γλυκύτης τε καὶ πικρότης καὶ στρυφνότης [5]) καὶ πάντα τὰ τούτοις συγγενῆ, ἔτι δὲ θερμότης καὶ ψυχρότης καὶ λευκότης καὶ μελανία. ὅτι μὲν οὖν αὗται ποιότητές εἰσι, φανερόν· τὰ γὰρ δεδεγμένα αὐτὰ ποιὰ λέγεται κατ' αὐτάς, οἷον τὸ μέλι τῷ γλυκύτητα δεδέχθαι γλυκὺ λέγεται καὶ τὸ σῶμα λευκὸν τῷ λευκότητα δεδέχθαι· [6]) ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἔχει. παθητικαὶ δὲ ποιότητες λέγονται οὐ τῷ αὐτὰ τὰ δεδεγμένα τὰς ποιότη-

1) *τοῦ μηδὲν πάσχειν ῥᾳδίως. μηδέν*, quod abest a Msto Pacii, Arabs legit et vocabulo شى expressit, vertens الا ينفعلوا شيا.

2) *ὑπὸ τῶν τυχόντων.* Absunt haec verba a versione arabica quae supra noster expressit من الآفات العارضة.

3) *τῷ δύναμιν ἔχειν τοῦ μὴ ῥᾳδίως διαιρεῖσθαι.* Addunt nonnulli *φυσικήν* post *ἔχειν*, quod quidem Arabs cum vulg. ignorat.

4) *καὶ πάθη* ita etiam noster والانفعالات, omissa particula *ἤ*, quam ed. Isingr. in margine habet.

5) *γλυκύτης — στρυφνότης.* Arabs verba *καὶ στρυφνότης* non habet et verba quae sequuntur *τὰ τούτοις συγγενῆ* duali numero vertit.

6) *τῷ γλυκύτητα δεδέχθαι — τῷ λευκότητα δεδέχθαι.* Arabs لانه قبل الحلاوة et لانه قبل البياض. Non dubito quin legerit *δεδέχθαι*, non ut Simplicius et qui hunc secuti sunt Pacius et Sylburg. *δέχεσθαι*, quod arabice participio praesentis قابل vertendum erat.

ἕξεις λέγειν, [1]) ἅ ἐστι πολυχρονιώτερα καὶ δυσκινητότερα· τοὺς γὰρ τῶν ἐπιστημῶν μὴ πάνυ κατέχοντας ἀλλ' εὐκινήτους ὄντας οὔ φασιν ἕξιν ἔχειν, καίτοι διάκεινταί γέ πως κατὰ τὴν ἐπιστήμην ἢ χεῖρον ἢ βέλτιον. ὥστε διαφέρει ἕξις διαθέσεως τῷ τὴν μὲν εὐκίνητον εἶναι, τὴν δὲ πολυχρονιωτέραν τε καὶ δυσκινητοτέραν. [2]) εἰσὶ δὲ αἱ μὲν ἕξεις καὶ διαθέσεις, αἱ δὲ διαθέσεις οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἕξεις· οἱ μὲν γὰρ ἕξεις ἔχοντες καὶ διάκεινταί γέ πως κατ' αὐτάς, [3]) οἱ δὲ διακείμενοι οὐ πάντως καὶ ἕξιν ἔχουσιν. 8

ἕτερον δὲ γένος ποιότητος καθ' ὃ πυκτικοὺς ἢ δρομικοὺς ἢ ὑγιεινοὺς ἢ νοσώδεις λέγομεν, καὶ ἁπλῶς ὅσα κατὰ δύναμιν φυσικὴν ἢ ἀδυναμίαν λέγεται. οὐ γὰρ τῷ διακεῖσθαί γέ πως ἕκαστον τῶν τοιούτων ποιὸν λέγεται, [4]) ἀλλὰ τῷ δύναμιν ἔχειν φυσικὴν ἢ ἀδυναμίαν τοῦ ποιῆσαί τι ῥᾳδίως ἢ μηδὲν πάσχειν, οἷον πυκτικοὶ ἢ δρομικοὶ οὐ τῷ διακεῖσθαί πως λέγονται ἀλλὰ τῷ δύναμιν ἔχειν φυσικὴν τοῦ ποιῆσαί τι ῥᾳδίως, ὑγιεινοὶ δὲ λέγονται τῷ δύναμιν

---

1) *φανερὸν δὲ ὅτι ταῦτα βούλονται ἕξεις λέγειν.* Ar. و من البين انّه انما يقتضي اسم الملكة الاشيا التي etc. „perspicuum autem est habitus nomen iis tantum convenire“ etc.

2) *τῷ τὴν μὲν εὐκίνητον εἶναι, τὴν δὲ πολυχρονιωτέραν τε καὶ δυσκινητοτέραν.* Ed. Sylburg. *τῷ τὸ μὲν εὐκ. τὸ δὲ πολυχρονιώτερον καὶ δυσκινητότερον.* Ita etiam Boëthius haec verba legit. Arabs cum vulg. femininum habet, an vero particulam *τε* legerit ex verbis arabicis cognosci non potest.

3) *οἱ μὲν γὰρ ἕξεις ἔχοντες — αὐτάς.* Arabs فان من كانت له ملكة فهو بحال ما ايضا من الاحوال. Legisse videtur *ὁ μὲν γὰρ ἕξιν ἔχων καὶ διάκειταί γέ πως κατ' αὐτήν.* Verba *ἢ χεῖρον ἢ βέλτιον,* quae versio vetus a Buhlio collata hoc loco et paullo superius addit, in versione arabica non leguntur.

4) *οὐ γὰρ τῷ διακεῖσθαί — λέγεται.* Ita etiam Arabs, omisso tamen vocabulo *ποιὸν* quod Bekkerus ante *λέγεται* in textum recepit.

8 *οὐδ' εὐμετάβολον.* [1]) *διαθέσεις δὲ λέγονται ἅ ἐστιν εὐκίνητα καὶ ταχὺ μεταβάλλοντα, οἷον θερμότης καὶ κατάψυξις καὶ νόσος καὶ ὑγίεια καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα· διάκειται μὲν γάρ πως κατὰ ταύτας ὁ ἄνθρωπος ταχὺ δὲ μεταβάλλει ἐκ θερμοῦ ψυχρὸς γενόμενος καὶ ἐκ τοῦ ὑγιαινειν εἰς τὸ νοσεῖν, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, εἰ μή τις καὶ αὐτῶν τούτων τυγχάνοι διὰ χρόνου πλῆθος ἤδη πεφυσιωμένη καὶ ἀνίατος* [2]) *ἢ πάνυ δυσκίνητος οὖσα, ἣν ἄν τις ἴσως* [3]) *ἕξιν ἤδη προσαγορεύοι. φανερὸν δὲ ὅτι ταῦτα βούλονται*

---

1) *οὐκ εὐκίνητον δοκεῖ εἶναι οὐδ' εὐμετάβολον.* Aldd. et Basill. pluralem legunt *οὐκ εὐκίνητα — εὐμετάβλητα.* Arabs وكذلك الفضيلة مثل العدل و العفّة وكل واحد مما اشبه ذلك قد يظنّ بها ليست انها بسهلة الحركة ولا سهلة التغير „Ita etiam virtus, ut justitia et temperantia et quidquid ejusdem est generis, putatur neque facilis quod ad motum attinet neque facilis, quod ad mutationem" i. e. neque statum suum facile relinquere neque facile immutari videtur. Pronomen suffixum feminini generis بها et انها non referri potest nisi ad antecedens الفضيلة *ἀρετή*, unde nostrum pluralem generis neutrius, *εὐκίνητα* et *εὐμετάβλητα*, pro singulari numero feminini generis cum voce *ἀρετή* conjungendo sumsisse conjicere licet.

2) *πεφυσιωμένη καὶ ἀνίατος.* Vetustissimae editiones legunt *συμπεφυομένη,* alii habent *συμπεφυσιωμένη.* Arabs vertit طبيعية naturalis. Legit fortasse *φυσική*, eodem enim vocabulo infra saepius graecum vocabulum *φυσική* reddit.

ἀνίατος, ita etiam Ar. لا شفآء لها „cui non est sanatio," alii *ἀκίνητος.*

3) *ἣν ἄν τις ἴσως.* Ita etiam Arabs فلعله يكون الانسان ان يسمّى هذه حينيذ ملكة „fieri potest ut aliquis hanc appellat habitum". لعلّ sequente particula ان idem valet ac verbum عسي „fieri potest ut."

γεται, οὐκ ἀναγκαῖον [1])· τίνος γὰρ αὕτη ἡ κεφαλὴ ἢ τίνος ἡ χείρ, 7
οὐκ ἔστιν εἰδέναι ὡρισμένως. ὥστε οὐκ ἂν εἴη ταῦτα τῶν πρός τι. εἰ δὲ μή ἐστι ταῦτα τῶν πρός τι, ἀληθὲς ἂν εἴη λέγειν ὅτι οὐδεμία οὐσία τῶν πρός τί ἐστιν. ἴσως δὲ χαλεπὸν ὑπὲρ τῶν τοιούτων σφοδρῶς ἀποφαίνεσθαι μὴ πολλάκις ἐπεσκεμμένον· τὸ μέντοι διηπορηκέναι ἐφ' ἑκάστου αὐτῶν οὐκ ἄχρηστόν ἐστιν.

ποιότητα δὲ λέγω καθ' ἣν ποιοί τινες εἶναι λέγονται. ἔστι δὲ 8
ἡ ποιότης τῶν πλεοναχῶς λεγομένων. ἓν μὲν οὖν εἶδος ποιότητος ἕξις καὶ διάθεσις λεγέσθωσαν. διαφέρει δὲ ἕξις διαθέσεως τῷ πολὺ χρονιώτερον εἶναι καὶ μονιμώτερον. [2]) τοιαῦται δὲ αἵ τε ἐπιστῆμαι καὶ αἱ ἀρεταί· ἥ τε γὰρ ἐπιστήμη δοκεῖ τῶν παραμονίμων [3]) εἶναι καὶ δυσκινήτων, [4]) ἐὰν καὶ μετρίως τις ἐπιστήμην λάβῃ, ἐάν περ μὴ μεγάλη μεταβολὴ γένηται ὑπὸ νόσου ἢ ἄλλου τινὸς τοιούτου· ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ἀρετή, οἷον ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ σωφροσύνη καὶ ἕκαστον τῶν τοιούτων, οὐκ εὐκίνητον δοκεῖ εἶναι

---

1) *οὐκ ἀναγκαῖον* ed. Ising. *οὐχ ὡρισμένως ἀναγκαῖον εἰδέναι.* Etiam Arabs — *εἰδέναι* legit, omisso tamen *ὡρισμένως* فليس واجبا ان يعرف

2) *τῷ πολὺ χρονιώτερον εἶναι καὶ μονιμώτερον.* Vocem *πολύ*, quae etiam a quibusdam editionibus abest, Arabs non legit. Verba *χρονιώτερον καὶ μονιμώτερον* inverso ordine habet ابقى واطول زمانا.

3) *παραμονίμων.* Ita etiam Arabs cum Ammonio aliisque positivum legisse videtur من الاشيا الباقية „rerum permanentium“. Alii comparativum habent *παραμονιμωτέρων.*

4) *δυσκινήτων.* Edd. Aldd. et Basill. *χρονιωτέρων.* Arabs التى تعسر حركتها „quarum motus difficilis est,“ quibus verbis etiam infra verba *ἀνίατος ἢ πάνυ δυσκίνητος* circumscribit لا شفاء لها او عسرت حركتها et paullo inferius *δυσκινητότερα* اعسر حركة et اعسر تحركا.

7 *καθ' ἕκαστα* [1]) *δὲ δῆλον τὸ τοιοῦτον, οἷον τόδε τι εἰ οἶδε ἀφωρισμένως ὅτι ἔστι διπλάσιον, καὶ ὅτου διπλάσιόν* [2]) *ἐστιν εὐθὺς ἀφωρισμένως οἶδεν· εἰ γὰρ μηδενὸς τῶν ἀφωρισμένων οἶδεν αὐτὸ διπλάσιον, οὐδ' εἰ διπλάσιόν ἐστιν ὅλως οἶδεν. ὡσαύτως δὲ καὶ τόδε τι εἰ οἶδεν ὅτι κάλλιόν ἐστι, καὶ ὅτου κάλλιόν ἐστιν εὐθὺς ἀφωρισμένως ἀναγκαῖον εἰδέναι διὰ ταῦτα.* [3]) *οὐκ ἀορίστως δὲ εἴσεται ὅτι τοῦτό ἐστι χείρονος κάλλιον· ὑπόληψις γὰρ τὸ τοιοῦτο γίνεται, οὐκ ἐπιστήμη.* [4]) *οὐ γὰρ ἔτι ἀκριβῶς εἴσεται ὅτι ἐστὶ χείρονος κάλλιον. εἰ γὰρ οὕτως ἔτυχεν, οὐδέν ἐστι χεῖρον αὐτοῦ* [5]). *ὥστε φανερὸν ὅτι ἀναγκαῖόν ἐστιν, ὃ ἂν εἰδῇ τις τῶν πρός τι ἀφωρισμένως, κἀκεῖνο πρὸς ὃ λέγεται ἀφωρισμένως εἰδέναι. τὴν δέ γε κεφαλὴν καὶ τὴν χεῖρα καὶ ἕκαστον τῶν τοιούτων, ἅ εἰσιν οὐσίαι, αὐτὸ μὲν ὅπερ ἐστὶν ὡρισμένως ἔστιν εἰδέναι, πρὸς ὃ δὲ λέ-*

---

est." Arabs لم يعلم ولا انه عند شي بحال من الاحوال „nec sciturus est si ad aliquid quodammodo se habet." *πρός τι πῶς* — legit.

1) *καὶ ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστα δὲ δῆλον τὸ τοιοῦτον.* Arabs omisit verba *δὲ δῆλον* — وذلك ايضا في الجزويات „idem etiam in singulis partibus." (sc. locum habet.)

2) *οἷον τόδε τι εἰ οἶδε ἀφωρισμένως ὅτι ἔστι διπλάσιον.* مثال ذلك الضعف فان من علم الضعف على التحصيل legisse videtur: *οἷον τὸ διπλασίαν εἰ οἶδέ τις ἀφωρισμένως.*

3) *διὰ ταῦτα* Arabs ignorat.

4) *οὐκ ἐπιστήμη.* Ammonius *καὶ οὐκ ἐπ.* Arabs فان ذلك توهما ولا انما يكون توهما الا علما quae vel legenda sunt توهما ولا علما .... *καὶ οὐκ ἐπιστήμη* vel توهما لا علما .. *οὐκ ἐπ.;* verba autem quae in codice leguntur الا علما sententiam non praebent.

5) *εἰ γὰρ οὕτως ἔτυχεν, οὐδέν ἐστι χεῖρον αὐτοῦ.* Arabs legit *ἔτυχεν γὰρ ὅτι οὐδέν ἐστι χεῖρον αὐτῷ.* فانه ربما اتفق الا يكون شيء دونه „interdum enim accidit ut nihil ipso sit deterius."

θρωπος οὐ λέγεται τινὸς ἄνθρωπος, οὐδὲ ὁ βοῦς τινὸς βοῦς, οὐδὲ 7 *τὸ ξύλον τινὸς ξύλον, ἀλλά τινος κτῆμα λέγεται. ἐπὶ μὲν οὖν τῶν τοιούτων φανερὸν ὅτι οὐκ ἔστι τῶν πρός τι. ἐπ' ἐνίων δὲ τῶν δευτέρων οὐσιῶν ἔχει ἀμφισβήτησιν, οἷον ἡ κεφαλὴ τινὸς λέγεται κεφαλὴ καὶ ἡ χεὶρ τινὸς λέγεται χεὶρ καὶ ἕκαστον τῶν τοιούτων, ὥστε ταῦτα τῶν πρός τι δόξειεν ἂν εἶναι. εἰ μὲν οὖν ἱκανῶς ὁ τῶν πρός τι ὁρισμὸς ἀποδέδοται, ἢ τῶν πάνυ χαλεπῶν ἢ τῶν ἀδυνάτων ἐστὶ τὸ δεῖξαι ὡς οὐδεμία οὐσία τῶν πρός τι λέγεται· εἰ δὲ μὴ ἱκανῶς, ἀλλ' ἔστι τὰ πρός τι οἷς τὸ εἶναι ταὐτόν ἐστι τῷ πρός τί πως ἔχειν, ἴσως ἂν ῥηθείη τι πρὸς αὐτά. ὁ δὲ πρότερος ὁρισμὸς παρακολουθεῖ μὲν πᾶσι τοῖς πρός τι, οὐ μὴν ταὐτόν γέ ἐστι τῷ πρός τι αὐτοῖς εἶναι τὸ αὐτὰ ἅπερ ἐστὶν* [1]) *ἑτέρων λέγεσθαι. ἐκ δὲ τούτων δῆλόν ἐστιν ὅτι ἐάν τις εἰδῇ τι ὡρισμένως τῶν πρός τι, κἀκεῖνο πρὸς ὃ λέγεται ὡρισμένως εἴσεται. φανερὸν μὲν οὖν καὶ ἐξ αὐτῶν ἐστίν. εἰ γὰρ οἶδέ τις τόδε τι ὅτι ἔστι τῶν πρός τι, ἔστι δὲ τὸ εἶναι τοῖς πρός τι ταὐτὸν τῷ πρός τί πως ἔχειν, κἀκεῖνο οἶδε πρὸς ὃ τοῦτό πως ἔχει· εἰ γὰρ οὐκ οἶδεν ὅλως πρὸς ὃ τοῦτό πως ἔχει, οὐδ' εἰ πρός τί πως ἔχει* [2]) *εἴσεται. καὶ ἐπὶ τῶν*

---

1) *οὐ μὴν ταὐτόν γέ ἐστι τῷ πρός τι αὐτοῖς εἶναι τὸ αὐτὰ ἅπερ* etc. Arabs الا انه ليس معنى القول ان الوجود لها هو انها مضافة هو معنى القول ان ماهياتها تقال بالقياس الى غيرها „Nisi quod sensus dicti (i. e. enuntiationis) — existentiam eorum idem est quod relationem — non idem valeat ac sententia dicti — essentiam ejus dici relatione id aliud quid. *(Nur dass die Bedeutung des Ausspruchs „ihr Sein ist gleich ihrem sich Beziehen“ nicht gleich ist der Bedeutung des Ausspruchs „ihr Wesen wird in Beziehung auf etwas gesagt.“)* Fortasse noster haec verba ita legit, *οὐ μὴν ταὐτόν γέ ἐστι τῷ τὸ εἶναι αὐτοῖς ταὐτὸν τῷ πρός τι εἶναι τὸ αὐτὰ ἅπερ ἐστὶν ἑτέρων λέγεσθαι.*

2) *εἰ πρός τί πως ἔχει* — alii leg. *εἰ πρός τι τὸ πῶς*, vel *εἰ πρὸς τὸ πῶς*. Boëthius „nec si ad aliquid quodammodo se habet, sciturus

7 *σῶμα, θερμόν* [1]), *γλυκύ, πικρόν, καὶ τἆλλα πάντα ὅσα ἐστὶν αἰσθητά.* [2]) *ἔτι ἡ μὲν αἴσθησις ἅμα τῷ αἰσθητικῷ γίνεται· ἅμα γὰρ τῷ ζῴῳ γίνεται καὶ αἴσθησις·* [3]) *τὸ δέ γε αἰσθητόν ἐστι καὶ πρὸ τοῦ ζῷον ἢ αἴσθησιν εἶναι* [4])· *πῦρ γὰρ καὶ ὕδωρ καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐξ ὧν καὶ τὸ ζῷον συνίσταται, ἔστι καὶ πρὸ τοῦ ζῷον ὅλως εἶναι ἢ αἴσθησιν, ὥστε πρότερον ἂν τῆς αἰσθήσεως τὸ αἰσθητὸν εἶναι δόξειεν.*

ἔχει δὲ ἀπορίαν πότερον οὐδεμία οὐσία τῶν πρός τι λέγεται, καθάπερ δοκεῖ, ἢ τοῦτο ἐνδέχεται κατά τινας τῶν δευτέρων οὐσιῶν. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν πρώτων οὐσιῶν ἀληθές ἐστιν· οὔτε γὰρ τὰ ὅλα οὔτε τὰ μέρη πρός τι λέγεται. [5]) *ὁ γάρ τις ἄνθρωπος οὐ λέγεται τινός τις ἄνθρωπος, οὐδὲ ὁ τὶς βοῦς τινός τις βοῦς. ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ μέρη· ἡ γάρ τις χεὶρ οὐ λέγεται τινός τις χεὶρ ἀλλά τινος χείρ, καὶ ἡ τὶς κεφαλὴ οὐ λέγεται τινός τις κεφαλὴ ἀλλά τινος κεφαλή. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν δευτέρων οὐσιῶν, ἐπί γε τῶν πλείστων, οἷον ὁ ἄν-*

---

1) *αἰσθητὸν δὲ ἔσται, οἷον σῶμα, θερμόν* etc. **ita etiam Arabs haec verba legit, alii qui Ammonium secuti sunt, habent** *αισθητὸν ἄλλα δὲ ἔσται σῶμα, οἷον θερμὸν* —.

2) *καὶ τἆλλα πάντα ὅσα ἐστὶν αἰσθητά.* **Pacius e Msto suo notavit** *ἅπερ ἐστίν.* **Arabs** وسائر المحسوسات الاخر كلها, *καὶ τὰ ἄλλα αἰσθητὰ πάντα.*

3) *ἅμα γὰρ τῷ ζῴῳ γίνεται καὶ αἴσθησις.* **Pacius et recentiores** *ἅμα γὰρ ζῶόν τε γίνεται καὶ αἴσθησις,* **ita etiam Arabs** وذلك ان معا يكون الحي والحس **„id autem quia simul est animal et sensus." retinuit tamen Arabs articulum ante** *αἴσθησις.*

4) *πρὸ τοῦ ζῷον ἢ αἴσθησιν εἶναι.* من قبل وجود الحي والحس **legit** *πρὸ τοῦ ζῷον καὶ αἴσθησιν εἶναι.*

5) *οὔτε γὰρ τὰ ὅλα οὔτε τὰ μέρη πρός τι λέγεται.* **Olim** *τὰ μέρη τῶν πρώτων οὐσιῶν λέγεται.* **Ar. legit . . . . .** *τὰ μέρη αὐτῶν τῶν πρός τι λέγεται* وذلك انه ليس يقال من المضاف لا كليتها ولا اجزاوها

ἐπ' ὀλίγων γὰρ ἂν ἢ ἐπ' οὐδενὸς ἴδοι τις ἂν ἅμα τῷ ἐπιστητῷ 7
τὴν ἐπιστήμην γινομένην. ἔτι τὸ μὲν ἐπιστητὸν ἀναιρεθὲν συναναιρεῖ τὴν ἐπιστήμην, ἡ δὲ ἐπιστήμη τὸ ἐπιστητὸν οὐ συναναιρεῖ· ἐπιστητοῦ μὲν γὰρ μὴ ὄντος οὐκ ἔστιν ἐπιστήμη (οὐδενὸς γὰρ ἔσται ἐπιστήμη) [1]*), ἐπιστήμης δὲ μὴ οὔσης οὐδὲν κωλύει ἐπιστητὸν εἶναι, οἷον καὶ ὁ τοῦ κύκλου τετραγωνισμὸς εἴγε ἔστιν ἐπιστητόν, ἐπιστήμη μὲν αὐτοῦ οὐκ ἔστιν οὐδέπω, αὐτὸς δὲ ἐπιστητόν ἐστιν* [2]*). ἔτι ζῴου μὲν ἀναιρεθέντος οὐκ ἔσται ἐπιστήμη, τῶν δ' ἐπιστητῶν πολλὰ ἐνδέχεται εἶναι. ὁμοίως δὲ τούτοις καὶ τὰ ἐπὶ τῆς αἰσθήσεως ἔχει. τὸ γὰρ αἰσθητὸν πρότερον τῆς αἰσθήσεως δοκεῖ εἶναι. τὸ μὲν γὰρ αἰσθητὸν ἀναιρεθὲν συναναιρεῖ τὴν αἴσθησιν, ἡ δὲ αἴσθησις τὸ αἰσθητὸν οὐ συναναιρεῖ. αἱ γὰρ αἰσθήσεις περὶ σῶμα καὶ ἐν σώματί εἰσιν, αἰσθητοῦ δὲ ἀναιρεθέντος ἀναιρεῖται καὶ τὸ σῶμα (τῶν γὰρ αἰσθητῶν τὸ σῶμα)* [3]*), σώματος δὲ μὴ ὄντος ἀναιρεῖται καὶ ἡ αἴσθησις, ὥστε συναναιρεῖ τὸ αἰσθητὸν τὴν αἴσθησιν. ἡ δέ γε αἴσθησις τὸ αἰσθητὸν οὐ συναναιρεῖ· ζῴου γὰρ ἀναιρεθέντος αἴσθησις μὲν ἀναιρεῖται, αἰσθητὸν δὲ ἔσται, οἷον*

---

1) *οὐδενὸς γὰρ ἔσται ἐπιστήμη.* **Olim** *ἔτι ἔσται.* **Legit Arabs haec verba a quibusdam rejecta لانه لا يكون حينئذ علم بشي البتة.**

2) *ἐπιστήμη μὲν αὐτοῦ οὐκ ἔστιν οὐδέπω, αὐτὸς δὲ ἐπιστητόν ἐστιν.* **Sic in edd. Aldd. et Isingr. Pacius et alii:** *οὐκ ἔστιν οὔπω, αὐτὸ δὲ ἐπιστητόν ἐστιν.* **Arabs فعلمه لم يوجد بعد فاما هذا المعلوم نفسه فانية قايمة. Nescio quomodo legerit, nam verba فانية قايمة sententiam non exhibent et haud dubie corrupta sunt. Quae si legantur فانه قايم sententia haec erit „scientia ejus non amplius erit, quod autem attinet ad id ipsum quod scitur, id subsistit", cui lectioni etiam Ammonius favet qui legit** *αὐτὸ δὲ ἐπιστητόν ἐστιν.*

3) *τῶν γὰρ αἰσθητῶν καὶ τὸ σῶμα.* **In editionibus vetustissimis omissa est conjunctio** *καί,* **quam etiam Arabs non expressit.**

7 λος πρὸς αὐτὸ ῥηθήσεται· ὁ γὰρ δοῦλος δεσπότου δοῦλος λέγεται. ἐὰν δέ γε μὴ οἰκείως ἀποδοθῇ πρὸς ὅ ποτε λέγεται, περιαιρουμένων μὲν τῶν ἄλλων, καταλειπομένου δὲ μόνου τοῦ πρὸς ὃ ἀπεδόθη, οὐ ῥηθήσεται πρὸς αὐτό. ἀποδεδόσθω [1]) γὰρ ὁ δοῦλος ἀνθρώπου καὶ τὸ πτερὸν ὄρνιθος, καὶ περιῃρήσθω τοῦ ἀνθρώπου τὸ δεσπότην αὐτὸν εἶναι· οὐ γὰρ ἔτι ὁ δοῦλος πρὸς ἄνθρωπον ῥηθήσεται· μὴ γὰρ ὄντος δεσπότου οὐδὲ δοῦλός ἐστιν. ὡσαύτως καὶ τοῦ ὄρνιθος περιῃρήσθω τὸ πτερωτῷ εἶναι· οὐ γὰρ ἔτι ἔσται τὸ πτερὸν τῶν πρός τι· μὴ γὰρ ὄντος πτερωτοῦ οὐδὲ πτερὸν ἔσται τινός. ὥστε δεῖ μὲν ἀποδιδόναι πρὸς ὅ ποτε οἰκείως λέγεται. κἂν μὲν ὄνομα ᾖ κείμενον, ῥᾳδία ἡ ἀπόδοσις γίνεται· μὴ ὄντος δὲ ἀναγκαῖον ἴσως ὀνοματοποιεῖν. οὕτω δὲ ἀποδιδομένων φανερὸν ὅτι πάντα τὰ πρός τι πρὸς ἀντιστρέφοντα λέγεται.

δοκεῖ δὲ τὰ πρός τι ἅμα τῇ φύσει εἶναι, καὶ ἐπὶ μὲν τῶν πλείστων ἀληθές ἐστιν. [2]) ἅμα γὰρ διπλάσιόν τέ ἐστι καὶ ἥμισυ, καὶ ἡμίσεος ὄντος διπλάσιόν ἐστι· καὶ δεσπότου ὄντος δοῦλός ἐστι, [3]) καὶ δούλου ὄντος δεσπότης ἐστίν· ὁμοίως δὲ τούτοις καὶ τὰ ἄλλα. καὶ συναναιρεῖ δὲ ταῦτα ἄλληλα· μὴ γὰρ ὄντος διπλασίου οὐκ ἔστιν ἥμισυ, καὶ ἡμίσεος μὴ ὄντος οὐκ ἔστι διπλάσιον· ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὅσα τοιαῦτα. οὐκ ἐπὶ πάντων δὲ τῶν πρός τι ἀληθὲς δοκεῖ τὸ ἅμα τῇ φύσει εἶναι· τὸ γὰρ ἐπιστητὸν πρότερον ἂν δόξειε τῆς ἐπιστήμης εἶναι. ὡς γὰρ ἐπὶ τὸ πολὺ προϋπαρχόντων τῶν πραγμάτων τὰς ἐπιστήμας λαμβάνομεν·

---

1) ἀποδεδόσθω. Arabs habet فلينزل ان اضيف „at enim accidit ut referatur".

2) Verba ἐπ' ἐνίων δὲ οὐκ ἀληθές, quae in vett. edd. post ἀληθές ἐστιν leguntur, Arabs non habet.

3) καὶ δεσπότου ὄντος καὶ δοῦλός ἐστιν, absunt haec verba a versione Arabica.

ται [1]) καὶ μὴ πρὸς αὐτὸ ὃ λέγεται, οὐκ ἀντιστρέφει. λέγω δὲ ὅτι 6 οὐδὲ τῶν ὁμολογουμένως πρὸς ἀντιστρέφοντα λεγομένων, καὶ ὀνομάτων αὐτοῖς κειμένων, [2]) οὐδὲν ἀντιστρέφει, ἐὰν πρός τι τῶν συμβεβηκότων ἀποδιδῶται καὶ μὴ πρὸς αὐτὸ ὃ λέγεται, οἷον ὁ δοῦλος ἐὰν μὴ δεσπότου ἀποδοθῇ ἀλλ' ἀνθρώπου ἢ δίποδος ἢ ὁτουοῦν τῶν τοιούτων, οὐκ ἀντιστρέφει· οὐ γὰρ οἰκεία ἡ ἀπόδοσίς ἐστιν. ἔτι δ' ἐὰν μέν τι οἰκείως ἀποδεδομένον ᾖ πρὸς ὃ λέγεται, πάντων περιαιρουμένων τῶν ἄλλων ὅσα συμβεβηκότα ἐστί, καταλειπομένου δὲ μόνου τούτου πρὸς ὃ ἀπεδόθη οἰκείως, ἀεὶ πρὸς αὐτὸ ῥηθήσεται, [3]) οἷον ὁ δοῦλος ἐὰν πρὸς δεσπότην λέγηται, [4]) περιαιρουμένων τῶν ἄλλων ἁπάντων [5]) ὅσα συμβεβηκότα ἐστὶ τῷ δεσπότῃ, οἷον τὸ δίποδι εἶναι καὶ τὸ ἐπιστήμης δεκτικῷ καὶ τὸ ἀνθρώπῳ, καταλειπομένου δὲ μόνου τοῦ δεσπότην εἶναι, ἀεὶ ὁ δοῦ-

---

1) ἐάν γε πρὸς τὸ τυχὸν ἀποδιδῶται. Arabs فان الاضافة ان وقعت جزا et paullo inferius . . . τῶν συμβεβηκότων ἀποδίδωται متى وقعت utroque in loco legit ἀποδίδωται. Casaub. in margine notavit ἀποδιδῷ τις.

2) καὶ ὀνομάτων αὐτοῖς κειμένων, addit Arabs فضلا عن غيرها „quae differant ab aliis". verba οὐδὲ γὰρ δυνατὸν λέγειν ὁ ἄνθρωπος δούλου ἄνθρωπος, quae in vetustissimis editionibus leguntur, Arabs non habet.

3) καταλειπομένου δὲ μόνου τούτου πρὸς ὃ ἀπεδόθη οἰκείως, ἀεὶ πρὸς αὐτὸ ῥηθήσεται بعد ان يبقى ذلك الشى وحده الذى اليه الاضافة فانه ينسب اليه بالقول ابدا نسبة معادلة interpunxit καταλ. δὲ τ. μ. πρ. ὃ ἀπεδόθη, οἰκείως ἀεὶ πρ. etc.

4) οἷον ὁ δοῦλος ἐὰν πρὸς δεσπότην λέγηται. مثال ذلك العبد انما يقال بالاضافة الى المولى οἷον ὁ δοῦλος πρὸς τὸν δεσπότην μόνον λέγεται.

5) ἁπάντων, quod in editionibus quibusdam uncinis inclusum legitur, Arabs non expressit.

6 πτερὸν ὄρνιθος. οὐ γὰρ ᾗ ὄρνις, ταύτῃ τὸ πτερὸν αὐτοῦ λέγεται, ἀλλ' ᾗ πτερωτόν ἐστι· πολλῶν γὰρ καὶ ἄλλων πτερά ἐστιν, ἃ οὐκ εἰσὶν ὄρνιθες. ὥστε ἐὰν ἀποδοθῇ οἰκείως, καὶ ἀντιστρέφει, οἷον τὸ πτερὸν πτερωτοῦ πτερὸν καὶ τὸ πτερωτὸν πτερῷ πτερωτόν. ἐνίοτε δὲ καὶ ὀνοματοποιεῖν ἴσως ἀναγκαῖον, ἐὰν μὴ κείμενον ᾖ ὄνομα πρὸς ὃ οἰκείως ἂν ἀποδοθείη, οἷον τὸ πηδάλιον τοῦ πλοίου ἐὰν ἀποδοθῇ, οὐκ οἰκεία ἡ ἀπόδοσις γίνεται· οὐ γὰρ ᾗ πλοῖον [1]) ταύτῃ αὐτοῦ τὸ πηδάλιον λέγεται· ἔστι γὰρ πλοῖα ὧν οὐκ ἔστι πηδάλια. διὸ οὐκ ἀντιστρέφει· τὸ γὰρ πλοῖον οὐ λέγεται πηδαλίου πλοῖον. ἀλλ' ἴσως οἰκειοτέρα ἂν ἡ ἀπόδοσις εἴη, εἰ οὕτω πως ἀποδοθείη, τὸ πηδάλιον πηδαλιωτοῦ πηδάλιον, ἢ ὁπωσοῦν ἄλλως· ὄνομα γὰρ οὐ κεῖται. καὶ ἀντιστρέφει γε, ἐὰν οἰκείως ἀποδοθῇ· τὸ γὰρ πηδαλιωτὸν πηδαλίῳ πηδαλιωτόν. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, οἷον ἡ κεφαλὴ οἰκειοτέρως ἂν ἀποδοθείη κεφαλωτοῦ ἢ ζῴου ἀποδιδομένη· οὐ γὰρ ᾗ ζῷον, κεφαλὴν ἔχει· πολλὰ γὰρ τῶν ζῴων κεφαλὴν οὐκ ἔχει. οὕτω δὲ ῥᾷστα ἂν ἴσως τις λάβοι οἷς μὴ κεῖται ὀνόματα, εἰ ἀπὸ τῶν πρώτων καὶ τοῖς πρὸς αὐτὰ ἀντιστρέφουσι [2]) τιθείη τὰ ὀνόματα, ὥσπερ ἐπὶ τῶν προειρημένων ἀπὸ τοῦ πτεροῦ τὸ πτερωτὸν καὶ ἀπὸ τοῦ πηδαλίου τὸ πηδαλιωτόν. πάντα οὖν τὰ πρός τι, ἐάν περ οἰκείως ἀποδιδῶται, πρὸς ἀντιστρέφοντα λέγεται, ἐπεὶ ἐάν γε πρὸς τὸ τυχὸν ἀποδιδῶ-

---

1) οὐ γὰρ ᾗ πλοῖον من طريق ان الزورق زورق οὐ γὰρ ᾗ πλοῖον πλοῖον (ἐστι).

2) καὶ τοῖς πρὸς αὐτὰ ἀντιστρέφουσι. Ar. ان تضع الاسماء من الاول للتي عليها ترجع بالتكافؤ „Si ponas (i. e. derives تضع in marg. explicatur — تشتق —) nomina a primis illis ad quae referuntur reciprocitate. Legit: εἰ ἀπὸ τῶν πρώτων πρὸς ἃ ἀντιστρέφουσι, τιθείη τὰ ὀνόματα, omissis vocibus καὶ τοῖς, ita etiam Boëthius legisse videtur qui vertit „his ad quae convertuntur.

τό τε γὰρ ὅμοιον τινὶ ὅμοιον λέγεται καὶ τὸ ἀνόμοιον τινὶ ἀνόμοιον. [1]) οὐ πάντα δὲ τὰ πρός τι ἐπιδέχεται [2]) τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον· τὸ γὰρ διπλάσιον οὐ λέγεται μᾶλλον καὶ ἧττον διπλάσιον, οὐδὲ τῶν τοιούτων οὐδέν. 6

πάντα δὲ τὰ πρός τι πρὸς ἀντιστρέφοντα λέγεται, οἷον ὁ δοῦλος δεσπότου δοῦλος λέγεται καὶ ὁ δεσπότης δούλου δεσπότης, καὶ τὸ διπλάσιον ἡμίσεος διπλάσιον καὶ τὸ ἥμισυ διπλασίου ἥμισυ, καὶ τὸ μεῖζον ἐλάττονος μεῖζον καὶ τὸ ἔλαττον μείζονος ἔλαττον. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, πλὴν τῇ πτώσει ἐνίοτε διοίσει κατὰ τὴν λέξιν, [3]) οἷον ἡ ἐπιστήμη ἐπιστητοῦ λέγεται ἐπιστήμη καὶ τὸ ἐπιστητὸν ἐπιστήμῃ ἐπιστητόν, καὶ ἡ αἴσθησις αἰσθητοῦ αἴσθησις καὶ τὸ αἰσθητὸν αἰσθήσει αἰσθητόν. οὐ μὴν ἀλλ' ἐνίοτε οὐ δόξει ἀντιστρέφειν, ἐὰν μὴ οἰκείως πρὸς ὃ λέγεται ἀποδοθῇ, ἀλλὰ διαμάρτῃ ὁ ἀποδιδούς, οἷον τὸ πτερὸν ἐὰν ἀποδοθῇ ὄρνιθος, οὐκ ἀντιστρέφει ὄρνις πτεροῦ. οὐ γὰρ οἰκείως τὸ πρῶτον ἀποδέδοται

πρ. τ. Si legisset πρός τι, sine articulo τῶν vertendum ei fuisset هو المضاف.

1) τό τε γὰρ ὅμοιον τινὶ ὅμοιον λέγεται, καὶ τὸ ἀνόμοιον τινὶ ἀνόμοιον فان الشبيه انما يقال شبيها بشىء وغير المساو لشى legit τό τε γὰρ ὅμοιον τινὶ ὅμοιον λέγεται καὶ τὸ τινὶ ἄνισον

2) οὐ πάντα δὲ τὰ πρός τι ἐπιδέχεται. لكن ليس كله يقبل verba τὰ πρός τι Arabs non expressit. Pronomen tamen tertiae personae voci كل affixum ad antecedens المضاف respicit, nisi forte legendum لكن ليس المضاف كله يقبل.

3) πλὴν τῇ πτώσει ἐνίοτε διοίσει κατὰ τὴν λέξιν ما خلا انها فى مخرج اللفظ ربما اختلف تصريفهما „nisi quod in pronuntiatione saepius differt flexio utriusque. Dualis in margine explicatur يعنى المضافين احدهما الى الآخر i. e. rerum duarum inter se relationem habentium.

7 *πᾶσι δὲ τοῖς πρός τι ὑπάρχει τὸ ἐναντίον·* [1]) *τῷ γὰρ διπλασίῳ οὐδέν ἐστιν ἐναντίον, οὐδὲ τῷ τριπλασίῳ,* [2]) *οὐδὲ τῶν τοιούτων οὐδενί.*

δοκεῖ δὲ καὶ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον ἐπιδέχεσθαι τὰ πρός τι· ὅμοιον γὰρ καὶ ἀνόμοιον μᾶλλον καὶ ἧττον λέγεται, καὶ ἴσον καὶ ἄνισον μᾶλλον καὶ ἧττον λέγεται, [3]) *ἑκάτερον αὐτῶν πρός τι* [4]) *ὄν·*

---

conjecit *ἑκάτερον αὐτῶν ὂν τῶν πρός τι.* Arabs. مثال ذلك الفضيلة والخسيسة كل واحد مضاد لصاحبة وهو من المضاف والعلم والجهال Exempla hujus (sc. contrarietalis et relationis) virtus et vilitas. Unumquodque contrarium alteri [quodcunque oppositnm habet] etiam ex relatis est. Et scientia et ignorantia [hujus rei exempla sunt; i. e sunt ex numero relatorum inter se oppositorum]. Legisse videtur *οἷον ἀρετὴ καὶ κακία. Ἕκαστον ἐναντίον ἑκατέρῳ ὂν τῶν πρός τι ἐστί. Καὶ ἐπιστήμη καὶ ἄγνοια.*

1) *ὑπάρχει τὸ ἐναντίον.* Arabs *ὑπάρχει ἐναντιότης,* مضادة cum Ammonio et versionibus vetustissimis. Simplicius et post illum Sylburg. *ὑπάρχει τὰ ἐναντία.* alii. *ὑπάρχει ἐναντία.*

2) *οὐδὲ τῷ τριπλασίῳ.* Arabs ولا للثلاثة الاضعاف. الاضعاف pluralis est vocis ضعف simile, par, aequale; sed de duplo tantum adhibetur, pluralis الاضعاف igitur significat „res quarum duae semper inter se aequales sunt — res binae binis aequales. Sententia versionis arabicae ea est „Neque triplex oppositas sibi habet res binas binis aequales“ vel: neque triplici oppositum est duplex. Legisse videtur: *οὐδὲ τῷ τριπλασίῳ τὰ διπλάσια* vel *τὸ διπλάσιον.*

3) *ὅμοιον γὰρ καὶ ἀνόμοιον μᾶλλον καὶ ἧττον λέγεται· καὶ ἴσον καὶ ἄνισον μᾶλλον καὶ ἧττον λέγεται* لان الشبيه يقال اكثر واقل شبيهها وغير المساوى يقال اكثر واقل legit, *ὅμοιον γὰρ μᾶλλον καὶ ἧττον λέγεται καὶ ἄνισον μᾶλλον καὶ ἧττον λέγεται,* omissis vocibus *καὶ ἀνόμοιον* et *καὶ ἄνισον.*

4) *αὐτῶν πρός τι* Ar. من المضاف. Praepositio من (من للتبعيض) genitivum partitivum exprimit, legit igitur noster *τῶν*

στήμη τινὸς ἐπιστήμη καὶ ἡ θέσις τινὸς θέσις, [1]) καὶ τὰ ἄλλα δὲ ὡσαύτως. [2]) πρός τι οὖν ἐστὶν ὅσα αὐτὰ [3]) ἅπερ ἐστὶν ἑτέρων εἶναι λέγεται, ἢ ὁπωσοῦν ἄλλως πρὸς ἕτερον. [4]) οἷον ὄρος μέγα λέγεται πρὸς ἕτερον· πρός τι γὰρ μέγα λέγεται τὸ ὄρος· καὶ τὸ ὅμοιον τινὶ ὅμοιον λέγεται, καὶ τὰ ἄλλα δὲ τὰ τοιαῦτα ὡσαύτως πρός τι λέγεται. ἔτι δὲ καὶ ἡ ἀνάκλισις [5]) καὶ ἡ στάσις καὶ ἡ καθέδρα θέσεις τινές, ἡ δὲ θέσις τῶν πρός τι. τὸ δὲ ἀνακεῖσθαι ἢ ἑστάναι ἢ καθῆσθαι αὐτὰ μὲν οὐκ εἰσὶ θέσεις, [6]) παρωνύμως δὲ ἀπὸ τῶν εἰρημένων θέσεων λέγεται. 7

ὑπάρχει δὲ καὶ ἐναντιότης ἐν τοῖς πρός τι, οἷον ἀρετὴ κακίᾳ ἐναντίον, ἑκάτερον ὂν τῶν πρός τι [7]), καὶ ἐπιστήμη ἀγνοίᾳ. οὐ

---

1) καὶ ἡ θέσις τινὸς θέσις **addit Arabs**, καὶ ἡ αἴσθησις τινὸς αἴσθησις والحسّ حسّ شئ

2) καὶ τἆλλα δὲ ὡσαύτως وسائر ما ذكرنا يجرى هذا المجرى καὶ τἆλλα τὰ εἰρημένα δὲ ὡσαύτως.

3) πρός τι οὖν ἐστὶν, ὅσα αὐτὰ etc. والاشيا اذا التى من المضاف كلما كانت **etc. „relata igitur sunt omnia quae," Arabs legisse videtur . . .** πάντα ὅσα.

4) ἢ ὁπωσοῦν ἄλλως πρὸς ἕτερον, **addit Arabs** οὐκ ἄλλο τι. لا غير

5) ἔτι δὲ καὶ ἡ ἀνάκλισις. **Arabs** والاضطجاع **aut legit** ἔστι δὲ **aut plane omisit,** ἔτι δὲ **arabice vertendum erat** وايضا الاضطجاع

6) τὸ δὲ ἀνακεῖσθαι ἢ ἑστάναι ἢ καθῆσθαι αὐτὰ μὲν οὐκ εἰσι θέσεις. **Ar.** فاما يضطجع او يقوم او يجلس فليست من الوضع **Infinitivum graecum tertia persona imperfecti vertit,** αὐτὰ **non legisse videtur.**

7) **Buhlius haec verba legit,** ἑκάτερον ὂν τῶν πρός τι ὄν. **In textu Ammonii commentario interposito haec verba ita leguntur:** ἑκάτερον αὐτῶν τῶν πρός τι ὂν **alii:** ἑκάτερον αὐτῶν πρός τι ὄν. **Lewald**

6 *ἴσον τε καὶ ἄνισον λέγεται. τῶν δὲ λοιπῶν ὅσα μή ἐστι ποσά, οὐ πάνυ ἂν δόξαι ἴσα τε καὶ ἄνισα λέγεσθαι, οἷον ἡ διάθεσις οὐ πάνυ ἴση τε καὶ ἄνισος λέγεται, ἀλλὰ μᾶλλον ὁμοία, καὶ τὸ λευκὸν ἴσον τε καὶ ἄνισον οὐ πάνυ, ἀλλ' ὅμοιον. ὥστε τοῦ ποσοῦ μάλιστα ἂν εἴη ἴδιον τὸ ἴσον τε καὶ ἄνισον λέγεσθαι.*

7 *πρός τι* [1]) *δὲ τὰ τοιαῦτα λέγεται, ὅσα αὐτὰ ἅπερ ἐστὶν ἑτέρων εἶναι λέγεται, ἢ ὁπωσοῦν ἄλλως πρὸς ἕτερον, οἷον τὸ μεῖζον τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ἑτέρου λέγεται· τινὸς γὰρ λέγεται μεῖζον· καὶ τὸ διπλάσιον τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ἑτέρου λέγεται· τινὸς γὰρ διπλάσιον λέγεται. ὡσαύτως δὲ καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα. ἔστι δε καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν πρός τι οἷον ἕξις διάθεσις αἴσθησις ἐπιστήμη θέσις.* [2]) *πάντα γὰρ τὰ εἰρημένα αὐτὰ ἅπερ ἐστὶν* [3]) *ἑτέρων εἶναι λέγεται καὶ οὐκ ἄλλο τι·* [4]) *ἡ γὰρ ἕξις τινὸς ἕξις λέγεται καὶ ἡ ἐπι-*

---

1) *πρός τι.* **Veteres jam Aristotelis interpretes de inscriptione hujus capitis disceptarunt utrum legendum esset** *περὶ τοῦ πρός τι,* **an** *περὶ τῶν πρός τι.* **Arabs legisse videtur** *περὶ τῶν π. τ.* في التي من المضاف **nam pronomen relativum feminini generis** التي **locum habere non potest nisi subaudiatur pluralis** الاشياء. **Verba arabica igitur significant „de rebus quae referuntur ad aliquid."**

2) *ἔστι δὲ καὶ τὰ τοιάδε τῶν πρός τι οἷον διαθεσις ἕξις αἴσθησις, ἐπιστήμη θέσις* ومن المضاف ايضا هذه الاشيا مثال ذلك الملكة والحال والحسّ والعلم والوضع. **Non differunt haec verba a vulg. nisi ordine vocabulorum. Legit etiam Arabs** *αἴσθησις,* **quod a vetutissimis editionibus abest.**

3) *τὰ εἰρημένα αὐτὰ ἅπερ ἐστίν,* فماهيته انما يقال **Ar. singularem legit** *τοῦτο, ὅπερ ἐστίν.* **Verba** *ἢ ὁπωσοῦν ἄλλως πρὸς ἕτερον* **quae nonnulli post** *λέγεται* **addunt absunt etiam a versione arabica.**

4) *καὶ οὐκ ἄλλο τί.* **absunt haec verba a vers. arab.**

εἶναι λέγεται. [1]) *οὐδ' ἐπὶ τῶν εἰρημένων ὅλως οὐδενὸς τὸ μᾶλλον* 6 *καὶ τὸ ἧττον λέγεται. ὥστε καὶ τὸ ποσὸν οὐκ ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον.*

ἴδιον δὲ μάλιστα τοῦ ποσοῦ τὸ ἴσον τε καὶ ἄνισον λέγεσθαι. ἕκαστον γὰρ τῶν εἰρημένων ποσῶν ἴσον τε καὶ ἄνισον λέγεται, [2]) *οἷον σῶμα καὶ ἴσον καὶ ἄνισον λέγεται, καὶ χρόνος καὶ ἴσος καὶ ἄνισος. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν ῥηθέντων ἕκαστον*

---

1) *οὐδ' ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ, οἷον τὰ τρία τῶν πέντε οὐδὲν μᾶλλον τὰ τρία οὐδὲ τὰ πέντε τῶν τριῶν — εἶναι λέγεται.* Maxima de vera hujus loci lectione apud editores est dissensio. Pacius: *οἷον τὰ τρία τῶν πέντε οὐδενὶ μᾶλλον τρία τῶν πέντε λέγεται, οὐδὲ τὰ τρία τῶν τρίων.* Boëthius vertit „neque in numero, ut ternarius quinario, nihil enim magis tria dicentur, quam quinque, nec tria potius quam tria", quae versio a Pacii lectione non differt nisi quod post prius *πέντε* comma posuit et *οὐδὲν γὰρ μᾶλλον* legit. In textu Ammonii commentario interposito haec verba ita leguntur quemadmodum in edd. vulgg. *οὐδὲν μᾶλλον πέντε ἢ τρία λέγεται,* additis tamen in fine, verbis *οὐδὲ τὰ τρία τῶν τριῶν.* Arabs ita habet كذلك في العدد مثال ذلك الثلثة والخمسة فانه ليس يقال ان هذه خمسة باكثر مما هذه ثلثة او ان هذه ثلثة باكثر مما هذه ثلثة ولا يقال ايضا في زمان انه زمان باكثر من غيره „Ita etiam res se habet in numero, exemplum sint tres et quinque, non enim dicitur haec magis quinque esse quam illa tres vel haec tres magis (tres esse) quam illa tres: neque porro dicitur de tempore tempus aliquod magis (tempus esse) quam aliud." Verba graeca ita legisse videtur: *ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ· οἷον τὰ τρία καὶ τὰ πέντε· οὐ (οὐδὲ) γὰρ τὰ πέντε μᾶλλον τῶν τριῶν λέγεται, οὐδὲ τὰ τρία μᾶλλον τῶν τριῶν· οὐδὲ χρόνος ἕτερος ἑτέρου μᾶλλον χρόνος (εἶναι) λέγεται.*

2) *ἕκαστον γὰρ τῶν εἰρημένων ποσῶν ἴσον τε καὶ ἄνισον λέγεται.* Absunt haec verba a versione arabica itemque absunt verba, *καὶ ἀριθμὸς καὶ χρόνος ἴσος τε καὶ ἄνισος λέγεται, ἀλλὰ μᾶλλον ὅμοιά τε καὶ ἀνόμοια,* et paullo inferius verba *ἢ ἀνόμοιον.*

6 *ἐστιν ἅμα μέγα καὶ μικρόν, αὐτὸ ἑαυτῷ εἴη ἂν ἐναντίον. ἀλλὰ τῶν ἀδυνάτων ἐστὶν αὐτὸ ἑαυτῷ εἶναί τι ἐναντίον. οὐκ ἔστιν ἄρα τὸ μέγα τῷ μικρῷ ἐναντίον, οὐδὲ τὸ πολὺ τῷ ὀλίγῳ. ὥστε εἰ καὶ μὴ τῶν πρός τι ταῦτά τις ἐρεῖ ἀλλὰ τοῦ ποσοῦ, οὐδὲν ἐναντίον ἕξει.*

μάλιστα δὲ ἡ ἐναντιότης τοῦ ποσοῦ περὶ τὸν τόπον δοκεῖ ὑπάρχειν. τὸ γὰρ ἄνω τῷ κάτω ἐναντίον τιθέασι,[1] *τὴν πρὸς τὸ μέσον χώραν κάτω λέγοντες διὰ τὸ πλείστην τῷ μέσῳ*[2] *διάστασιν πρὸς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου εἶναι. ἐοίκασι δὲ καὶ τὸν τῶν ἄλλων ἐναντίων ὁρισμὸν ἀπὸ τούτων ἐπιφέρειν· τὰ γὰρ πλεῖστον ἀλλήλων διεστηκότα τῶν ἐν τῷ αὐτῷ γένει ἐναντία ὁρίζονται.*

οὐ δοκεῖ δὲ τὸ ποσὸν ἐπιδέχεσθαι τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, οἷον τὸ δίπηχυ· οὐ γάρ ἐστιν ἕτερον ἑτέρου μᾶλλον δίπηχυ.[3] *οὐδ' ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ, οἷον τὰ τρία τῶν πέντε οὐδὲν μᾶλλον τὰ τρία, οὐδὲ τὰ πέντε τῶν τριῶν. οὐδὲ χρόνος ἕτερος ἑτέρου μᾶλλον χρόνος*

---

1) *τὸ γὰρ ἄνω τῷ κάτω ἐναντίον τιθέασι.* **Pacius notavit** *πρὸς τὸ κάτω.* **vet. Latin. „Sursum nam ad id, quod deorsum est, contrarium ponunt.“ Ar.** المكان الاعلى يضعون انه مضاد للمكان الاسفل **„Locum enim summum, ponunt quod contrarium sit loco infimo.“ Non dubito quin legerit** *τῷ κάτω*, **verba enim** *πρὸς τὸ κάτω* **arabice reddenda erant** بالقياس الى المكان الاسفل.

2) *τῷ μέσῳ* **sunt qui habent** *τοῦ μέσου.* **Simplicius ad h. l.** *διὸ καὶ αὐτὸς εἶπε, τῷ μέσῳ διάστασιν πλείστην εἶναι,* **etiam Pacius in Msto suo** *τῷ μέσῳ* **invenit. Ex versione arabica cognosci non potest quem casum noster legerit, vertit enim** لان البعد بين الوسط وبين اطراف العالم ابعد البعد **etc. „quia distantia inter medium et inter fines mundi longissima est.“**

3) *μᾶλλον δίπηχυ,* **verba** *καὶ ἧττον,* **quae ed. Isingr. post** *μᾶλλον* **habet, Arabs ignorat.**

ὄντας, καὶ ἐν μὲν τῇ οἰκίᾳ πολλούς, ἐν δὲ τῷ θεάτρῳ ὀλίγους 6 πολλῷ πλείους ὄντας.. ἔτι τὸ μὲν δίπηχυ καὶ τρίπηχυ καὶ ἕκαστον τῶν τοιούτων ποσὸν σημαίνει, τὸ δὲ μέγα ἢ μικρὸν οὐ σημαίνει ποσὸν ἀλλὰ μᾶλλον πρός τι· πρὸς γὰρ ἕτερον θεωρεῖται [1]) τὸ μέγα καὶ τὸ μικρόν. ὥστε φανερὸν ὅτι ταῦτα τῶν πρός τί ἐστιν. ἔτι ἐάν τε τιθῇ τις ταῦτα ποσὰ εἶναι ἐάν τε μὴ τιθῇ, οὐκ ἔστιν αὐτοῖς ἐναντίον οὐδέν· ὃ γὰρ μή ἐστιν αὐτὸ καθ' αὑτὸ λαβεῖν ἀλλὰ πρὸς ἕτερον ἀναφέρεται, πῶς ἂν φαίη τις τούτῳ τι ἐναντίον; [2]) ἔτι δὲ εἰ ἔσται τὸ μέγα καὶ τὸ μικρὸν ἐναντία, συμβήσεται τὸ αὐτὸ ἅμα τὰ ἐναντία ἐπιδέχεσθαι καὶ αὐτὰ ἑαυτοῖς εἶναι ἐναντία. συμβαίνει γάρ ποτε ἅμα τὸ αὐτὸ μέγα τε καὶ μικρὸν εἶναι· ἔστι γὰρ πρὸς μὲν τοῦτο μικρόν, πρὸς ἕτερον δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο μέγα. ὥστε τὸ αὐτὸ καὶ μέγα καὶ μικρὸν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον εἶναι συμβαίνει· ὥστε ἅμα τὰ ἐναντία ἐπιδέχεσθαι. ἀλλ' οὐδὲν δοκεῖ ἅμα τὰ ἐναντία ἐπιδέχεσθαι, οἷον ἐπὶ τῆς οὐσίας· δεκτικὴ μὲν τῶν ἐναντίων δοκεῖ εἶναι, ἀλλ' οὔτι [3]) γε ἅμα νοσεῖ καὶ ὑγιαίνει. ἀλλ' οὐδὲ λευκὸν καὶ μέλαν ἐστὶν ἅμα. ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἄλλων οὐδέν ἐστιν ὃ ἅμα τὰ ἐναντία ἐπιδέχεται. [4]) καὶ αὐτὰ δ' ἑαυτοῖς συμβαίνει ἐναντία εἶναι. εἰ γάρ ἐστι τὸ μέγα τῷ μικρῷ ἐναντίον, τὸ δ' αὐτό

1) πρὸς γὰρ ἕτερον θεωρεῖται يقولون بالقياس الى شى آخر legit fortasse πρὸς γὰρ ἕτερον λέγεται τὸ μεγ. καὶ τὸ μικρ.

2) πῶς ἂν φαίη τις τούτῳ τι ἐναντίον. Arabs πῶς ἂν εἴη τούτῳ τὸ ἐναντίον. كيف يمكن ان يكون لهذا المضاد.

3) ἀλλ' οὔτι γε. Ita etiam noster الا انه لن يصح ويسقم معا ولا يكون ابيض واسود معا. Suffixum tertiae personae (انه) non referri potest nisi in جوهر οὐσία. Alii habent ἀλλ' οὔ τις.

4) οὐδὲ τῶν ἄλλων οὐδέν ἐστιν ὃ ἅμα τὰ ἐναντία ἐπιδέχεται. Arabs ولا شى من سائر الاشياء البتة يقبل الضدين „neque ulla res in universum opposita accipit." Legisse videtur οὐδὲ τῶν ἄλλων οὐδὲν τὰ ἐν ἐπιδ.

6 λὺν εἶναι, καὶ ἡ κίνησις πολλή. οὐ γὰρ καθ' αὑτὸ ἕκαστον τούτων ποσὸν λέγεται. οἷον ἐὰν ἀποδιδῷ τις πόση τις ἡ πρᾶξίς ἐστι, τῷ χρόνῳ ὁριεῖ, ἐνιαυσιαίαν ἢ οὕτω πως ἀποδιδούς. καὶ τὸ λευκὸν ποσόν τι ἀποδιδοὺς τῇ ἐπιφανείᾳ ὁριεῖ· ὅση γὰρ ἂν ἡ ἐπιφάνεια ᾖ, τοσοῦτον καὶ τὸ λευκὸν φήσειεν ἂν εἶναι. ὥστε μόνα κυρίως καὶ καθ' αὑτὰ ποσὰ λέγεται τὰ εἰρημένα, [1]) τῶν δὲ ἄλλων οὐδὲν καθ' αὑτό [2]), ἀλλ' εἰ ἄρα, κατὰ συμβεβηκός.

ἔτι τῷ ποσῷ οὐδέν ἐστιν ἐναντίον. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀφωρισμένων φανερὸν ὅτι οὐδέν ἐστιν ἐναντίον, οἷον τῷ διπήχει ἢ τριπήχει [3]) ἢ τῇ ἐπιφανείᾳ ἢ τῶν τοιούτων τινί· οὐδὲν γάρ ἐστιν αὐτοῖς ἐναντίον, εἰ μὴ ἄρα τὸ πολὺ τῷ ὀλίγῳ φαίη τις εἶναι ἐναντίον ἢ τὸ μέγα τῷ μικρῷ. τούτων δὲ οὐδέν ἐστι ποσὸν ἀλλὰ μᾶλλον τῶν πρός τι· οὐδὲν γὰρ αὐτὸ καθ' αὑτὸ μέγα λέγεται ἢ μικρόν, ἀλλὰ τῷ πρὸς ἕτερον ἀναφέρεσθαι, οἷον ὄρος μὲν μικρὸν λέγεται, κέγχρος δὲ μεγάλη τῷ τὴν μὲν τῶν ὁμογενῶν μείζονα εἶναι, τὸ δὲ ἔλαττον τῶν ὁμογενῶν. οὐκοῦν πρὸς ἕτερον ἡ ἀναφορά, ἐπεὶ εἴγε καθ' αὑτὸ μικρὸν ἢ μέγα ἐλέγετο, οὐκ ἄν ποτε τὸ μὲν ὄρος μικρὸν ἐλέγετο, ἡ δὲ κέγχρος μεγάλη. πάλιν ἐν μὲν τῇ κώμῃ φαμὲν πολλοὺς ἀνθρώπους εἶναι, ἐν Ἀθήναις δὲ ὀλίγους πολλαπλασίους αὐτῶν

---

1) ὥστε μόνα κυρίως καὶ καθ' αὑτὰ ποσὰ λέγεται τὰ εἰρημένα. **يقال لها بالتحقيق وبذاتها كم ita etiam noster legisse videtur, alii** ὥστε μόνα κυρίως ποσὰ καθ' αὑτὰ λέγεται.

2) τῶν δὲ ἄλλων οὐδὲν καθ' αὑτό, **addit Arabs** ποσόν ἐστι. **فليس منها شى هو بذاته كم**

3) οἷον τῷ διπήχει ἢ τριπήχει **etc. كانك قلت لذى الذراعين او لذى الثلث الاذرع „quemamodum dicis bicubito aut ei quod trium cubitorum“ etc. legisse videtur** οἷον λέγεις τῷ διπήχει **etc. vel quum قال etiam objectum suum proxime particulâ ل sibi conjungat,** οἷον λέγεις τὸ δίπηχυ ἢ τὸ τρίπ. ἢ τὴν ἐπιφ. **etc. quemadmodum dicis bicubitum vel id quod trium cubitorum est etc.**

ὥστε οὐκ ἂν εἴη θέσις τῶν μορίων αὐτοῦ, εἴγε μηδὲν ὑπομένει. τὰ 6
μὲν οὖν ἐκ θέσιν ἐχόντων τῶν μορίων συνέστηκε, τὰ δὲ οὐκ ἐξ ἐχόντων θέσιν.

κυρίως δὲ ποσὰ ταῦτα μόνα [1]) *λέγεται τὰ εἰρημένα, τὰ δὲ ἄλλα πάντα κατὰ συμβεβηκός.* [2]) *εἰς ταῦτα γὰρ ἀποβλέποντες καὶ* 5
τἄλλα ποσὰ λέγομεν, οἷον πολὺ τὸ λευκὸν λέγεται [3]) *τῷ τὴν ἐπιφάνειαν πολλὴν εἶναι, καὶ ἡ πρᾶξις μακρὰ* [4]) *τῷ γε τὸν χρόνον πο-*

---

sententia „quum pronuntiata est pars e partibus ejus." Fortasse legendum est إذَا نُطِقَ قَدْ مَضَى.

1) *ταῦτα μόνα λέγεται* abest *μόνα* a Msto. a Pacio collato. Arabs *μόνα* legit eodemque modo expressit ut supra cp. 1. *μόνον*, فقط.

2) *τὰ δὲ ἄλλα πάντα κατὰ συμβεβηκός* واما كل ما سواها فبالعرض يقال ذلك فيها „quod autem attinet omnia quae praeter haec sunt, casu fortuito tantum id de iis dicitur." Verba يقال ذلك فيها „id de iis dicitur" in graecis non leguntur, neque nostrum in exemplari suo *λέγεται* vel tale quid post *συμβεβηκός* legisse opinor. Addita potius ab eo haec verba videntur ad majorem perspicuitatem propositionis arabicae, quae his verbis omissis vix intelligi potest.

3) *πολὺ τὸ λευκὸν λέγεται* انا نقول في البياض انه مادّ كثير „dicimus de albedine quod sit extendens multum" i. e. album expansum dicimus. Legisse videtur *πολὺ τὸ λευκὸ*[illegible]*ομεν*. *πολὺ* autem circumscribit verbis مادّ كثير, vix enim dici potest البياض كثير, albedo multa, vel magna est, ut graece dicitur *τὸ λευκὸν πολύ*.

4) *καὶ ἡ πρᾶξις μακρά.* ونقول في العمل انه طويل „et dicimus de labore quod sit longus" verba ونقول في „et dicimus de" quae in graecis non leguntur, addita sunt ab Arabe ad conjungenda verba العمل etc. cum antecedentibus.

6 δέ γε τοῦ ἀριθμοῦ οὐκ ἂν ἔχοι τις ἐπιδεῖξαι [1]) ὡς τὰ μόρια αὐτοῦ θέσιν τινὰ ἔχει πρὸς ἄλληλα ἢ κεῖταί που, ἢ ποῖά γε πρὸς ἄλληλα συνάπτει τῶν μορίων. οὐδὲ τὰ τοῦ χρόνου· ὑπομένει γὰρ οὐδὲν τῶν τοῦ χρόνου μορίων· ὃ δὲ μή ἐστιν ὑπομένον, πῶς ἂν τοῦτο θέσιν τινὰ ἔχοι [2]); ἀλλὰ μᾶλλον τάξιν τινὰ εἴποις ἂν ἔχειν τῷ τὸ μὲν πρότερον εἶναι τοῦ χρόνου τὸ δ' ὕστερον. καὶ ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ δὲ ὡσαύτως τῷ τὸ ἓν πρότερον ἀριθμεῖσθαι τῶν δύο καὶ τὰ δύο τῶν τριῶν· καὶ οὕτω τάξιν τινὰ ἂν ἔχοι, θέσιν δὲ οὐ πάνυ λάβοις ἄν. καὶ ὁ λόγος δὲ ὡσαύτως· οὐδὲν γὰρ ὑπομένει τῶν μορίων αὐτοῦ [3]), ἀλλ' εἴρηταί [4]) τε καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι τοῦτο λαβεῖν,

---

1) *ἐπιδεῖξαι.* edd. Aldd. et Basil. *ἀποδεῖξαι,* Pacius et Casaub. *ἐπιβλέψαι,* ita etiam vetus latin. perspicere. Ar. ان يرى فيه. Sed ex his verbis arabicis cognosci non potest quam lectionem noster in exemplari suo habuerit, nam et يَرى perspiciet legi potest, et يُرى monstrabit.

2) *ὃ δὲ μή ἐστιν ὑπομένον, πῶς ἂν τοῦτο θέσιν τινὰ ἔχοι;* وما لم يكن ثابتا فلا سبيل الى ان يكون له وضع „quod autem non est stabile id nullo modo situm habere potest." Non dubito nostrum eadem verba in exemplari suo legisse quae editiones exhibent, sed enunciatio negativa facilius ei videbatur quam interrogativa, quamquam hic enunciationis interrogativae usus ab arabico sermone minime abhorret, cujus infra exemplum legimus *πῶς ἂν εἴη τούτῳ τὶ ἐναντί*[illegible] كيف يمكن ان يكون لهذا المضاد noster legisse videt[illegible]*ναντίον.*

3) *οὐδὲν γὰρ ὑπομένει τῶν μορίων αὐτοῦ* لانه لا ثبات لشي من اجزايه „quia non constantia est ulli ejus partium." Legisse videtur *αὐτοῦ*, quod a codicibus quibusdam abest.

4) *ἀλλ' εἴρηται* فانه اذا نطق به مضى „nam quum pronuntiata est, abiit. به superfluum videtur, non enim est in textu vocabulum ad quod referri possit, nisi forte ad اجزائه ita ut sit

οὐδένα γὰρ κοινὸν ὅρον αὐτοῦ τὰ μόρια συνάπτει· οὐ γάρ ἐστι κοινὸς ὅρος πρὸς ὃν αἱ συλλαβαὶ συνάπτουσιν, ἀλλ' ἑκάστη διώρισται αὐτὴ καθ' αὐτήν. ἡ δὲ γραμμὴ συνεχής ἐστιν· ἔστι γὰρ λαβεῖν κοινὸν ὅρον πρὸς ὃν τὰ μόρια αὐτῆς συνάπτει, στιγμήν, [1]) καὶ τῆς ἐπιφανείας γραμμήν· τὰ γὰρ τοῦ ἐπιπέδου μόρια πρός τινα κοινὸν ὅρον συνάπτει. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος ἔχοις ἂν λαβεῖν κοινὸν ὅρον [2]), γραμμὴν ἢ ἐπιφάνειαν, πρὸς ἃ τὰ τοῦ σώματος μόρια συνάπτει. ἔστι δὲ καὶ ὁ χρόνος καὶ ὁ τόπος τῶν τοιούτων· ὁ γὰρ νῦν χρόνος συνάπτει πρὸς τὸν παρεληλυθότα καὶ τὸν μέλλοντα. πάλιν ὁ τόπος τῶν συνεχῶν ἐστί· τόπον γάρ τινα τὰ τοῦ σώματος μόρια κατέχει, ἃ πρός τινα κοινὸν ὅρον συνάπτει· οὐκοῦν καὶ τὰ τοῦ τόπου μόρια, ἃ κατέχει ἕκαστον τῶν τοῦ σώματος μορίων, πρὸς τὸν αὐτὸν ὅρον συνάπτει πρὸς ὃν καὶ τὰ τοῦ σώματος μόρια. ὥστε συνεχὴς ἂν εἴη καὶ ὁ τόπος· πρὸς γὰρ ἕνα κοινὸν ὅρον αὐτοῦ τὰ μόρια συνάπτει. 6

ἔτι δὲ τὰ μὲν ἐκ θέσιν ἐχόντων πρὸς ἄλληλα τῶν ἐν αὐτοῖς μορίων συνέστηκε, τὰ δὲ οὐκ ἐξ ἐχόντων θέσιν, οἷον τὰ μὲν τῆς γραμμῆς μόρια θέσιν ἔχει πρὸς ἄλληλα· ἕκαστον γὰρ αὐτῶν κεῖταί που, καὶ ἔχοις ἂν διαλαβεῖν καὶ ἀποδοῦναι [3]) ὅπου ἕκαστον κεῖται ἐν τῷ ἐπιπέδῳ καὶ πρὸς ποῖον μόριον τῶν λοιπῶν συνάπτει. ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ τοῦ ἐπιπέδου μόρια θέσιν ἔχει τινά· ὁμοίως γὰρ ἂν ἀποδοθείη ἕκαστον οὗ κεῖται, καὶ ποῖα συνάπτει πρὸς ἄλληλα. καὶ τὰ τοῦ στερεοῦ δὲ ὡσαύτως, καὶ τὰ τοῦ τόπου. ἐπὶ

---

1) στιγμήν. كالنقطة legit fortasse ὡς στιγμὴν vel ὡς τὴν στιγμήν.

2) ἔχοις ἂν λαβεῖν κοινὸν ὅρον قد تقدر ان تاخذ حدّ مشترك addunt nonnulli, καὶ ἀποδοῦναι, quod tamen etiam Arabs ignorat.

3) καὶ ἔχοις ἂν διαλαβεῖν καὶ ἀποδοῦναι. Arabs καὶ ἔχ. ἂν ἀποδοῦναι καὶ διαλαβεῖν.

6 ρίων οὐδείς ἐστι κοινὸς ὅρος, πρὸς ὃν συνάπτει τὰ μόρια αὐτοῦ, οἷον τὰ πέντε εἰ ἔστι τῶν δέκα μόριον [1]), πρὸς οὐδένα κοινὸν ὅρον συνάπτει τὰ πέντε καὶ τὰ πέντε, [2]) ἀλλὰ διώρισται· καὶ τὰ τρία γε καὶ τὰ ἑπτὰ πρὸς οὐδένα κοινὸν ὅρον συνάπτει· οὐδ' ὅλως ἂν ἔχοις ἐπ' ἀριθμοῦ κοινὸν ὅρον λαβεῖν τῶν μορίων, ἀλλ' ἀεὶ διώρισται· [3]) ὥστε ὁ μὲν ἀριθμὸς τῶν διωρισμένων ἐστίν. ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ λόγος [4]) τῶν διωρισμένων ἐστίν. ὅτι μὲν γὰρ ποσόν ἐστιν ὁ λόγος, φανερόν· καταμετρεῖται γὰρ συλλαβῇ βραχείᾳ καὶ μακρᾷ. [5]) λέγω δὲ αὐτὸν τὸν μετὰ φωνῆς λόγον γιγνόμενον. [6]) πρὸς

---

id quod illud ambit, id quod circum est. Haud dubie noster legit ἔτι δὲ τὰ περὶ ταῦτα.

1) τῶν δέκα μόριον. اذ هى جزء من. Legit etiam noster μόριον cum edd. Aldd. et Hild., alii habent μόρια.

2) τὰ πέντε καὶ τὰ πέντε. الخمسة منها بالخمسة „quinque eorum cum quinque conjungitur.“ منها αὐτῶν, quod noster ante καὶ legit, referendum est ad praecedens عشرة. Praepositio ب autem cum antecedenti verbo تتصل conjungenda est et copulae locum obtinet, vel ut grammatici dicunt, societatem (مصاحبة) indicat, quam ob rem a grammaticis با للمصاحبة appellatur.

3) ἀλλ' ἀεὶ διώρισται. Ita etiam Arabs لكنها دايما منفصلة alii ἀλλὰ διώρισται.

4) ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ λόγος τῶν διωρισμένων ἐστίν. وكذلك ايضا القول هو من المنفصلة, legit etiam Arabs, τῶν διωρισμένων ἐστίν, quae verba in textu Ammonii commentario interjecto leguntur, et a Buhlio in textum recepta sunt.

5) συλλαβῇ βραχείᾳ καὶ μακρᾷ. Arabs συλλ. μακρᾷ καὶ βραχείᾳ.

6) λέγω δὲ αὐτὸν τὸν μετὰ φωνῆς λόγον γιγνόμενον. Arabs وانما اعني ذلك القول الذى يخرج بالصوت legit λέγω δὲ τὸν μετὰ φωνῆς λογ. Legit fortasse noster αὐτὸν, quod tamen pro demonstrativo accipiens pronomine demonstrativo ذلك reddidit. Saepius enim pronomina personalia cum demonstrativis confundit.

5 *ται, ἀλλὰ τῷ περὶ ἕτερόν τι τὸ πάθος γεγενῆσθαι. τῷ γὰρ τὸ πρᾶγμα εἶναι ἢ μὴ εἶναι, τούτῳ καὶ ὁ λόγος ἀληθὴς ἢ ψευδὴς εἶναι λέγεται, οὐ τῷ αὐτὸς δεκτικὸς εἶναι τῶν ἐναντίων. ἁπλῶς γὰρ οὐθὲν ὑπ᾽ οὐδενὸς οὔτε ὁ λόγος κινεῖται οὔτε ἡ δόξα, ὥστε οὐκ ἂν εἴη δεκτικὰ τῶν ἐναντίων μηδενὸς ἐν αὐτοῖς γινομένου πάθους.* [1]) *ἡ δέ γε οὐσία τῷ αὐτὴ τὰ ἐναντία δέχεσθαι, τούτῳ δεκτικὴ τῶν ἐναντίων εἶναι λέγεται· νόσον γὰρ καὶ ὑγίειαν δέχεται, καὶ λευκότητα καὶ μελανίαν· καὶ ἕκαστον τῶν τοιούτων αὐτὴ δεχομένη τῶν ἐναντίων εἶναι δεκτικὴ λέγεται. ὥστε ἴδιον ἂν οὐσίας εἴη τὸ ταὐτὸν καὶ ἓν ἀριθμῷ ὂν δεκτικὸν εἶναι τῶν ἐναντίων κατὰ τὴν ἑαυτῆς μεταβολήν. περὶ μὲν οὖν οὐσίας τοσαῦτα εἰρήσθω.* [2])

6 *τοῦ δὲ ποσοῦ τὸ μέν ἐστι διωρισμένον, τὸ δὲ συνεχές, καὶ τὸ μὲν ἐκ θέσιν ἐχόντων πρὸς ἄλληλα τῶν ἐν αὐτοῖς μορίων συνέστηκε, τὸ δε οὐκ ἐξ ἐχόντων θέσιν. ἔστι δὲ διωρισμένον μὲν οἷον ἀριθμὸς* [3]) *καὶ λόγος, συνεχὲς δὲ οἷον γραμμὴ ἐπιφάνεια σῶμα, ἔτι δὲ παρὰ ταῦτα χρόνος καὶ τόπος.* [4]) *τῶν μὲν γὰρ τοῦ ἀριθμοῦ μο-*

---

1) *μηδενὸς ἐν αὐτοῖς γινομένου πάθους.* **Vocem** *ἐναντίου*, **quae in editionibus quibusdam post** *μηδενός* **uncinis inclusa legitur, Arabs legit at non legit** *πάθους.* **Arabs haec verba ita expressit** ان كان ليس يحدث فيهما ضد اصلا **i. e. „quum nullum in ipsis contrarium exstet."**

2) Addit Arabs in fine hujus capitis verba وقد ينبغي الان ان يتبع ذلك القول في الكم. **„Nunc autem jam necesse est ut ad illud sequatur verbum de quanto."**

3) *οἷον ἀριθμός* مثلا هو العدد. *οἷον*, **quod et hoc loco et paullo inferius (***οἷον πέντε,* مثال ذلك الخمسة**) a Msto. Pacii abfuit, Arabs utroque in loco legit.**

4) *ἔτι δὲ παρὰ ταῦτα χρόνος καὶ τόπος.* وايضا مما يطيف بهذه الزمان والمكان **„porro etiam quae circum ea sunt, tempus et locus."** *παρά* **c. acc. arabice reddi potest** ما سوا ذلك **i. e. id quod praeter hoc est. Verba autem** ما يطيف بهذه **significant,**

5 ἐκ λευκοῦ καὶ σπουδαῖον ἐκ φαύλου. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον αὐτῶν μεταβολὴν δεχόμενον τῶν ἐναντίων δεκτικόν ἐστιν. ὁ δὲ λόγος καὶ ἡ δόξα αὐτὰ μὲν ἀκίνητα πάντῃ πάντως διαμένει [1]), τοῦ δὲ πράγματος κινουμένου τὸ ἐναντίον περὶ αὐτὰ γίνεται· ὁ μὲν γὰρ λόγος διαμένει ὁ αὐτὸς τὸ καθῆσθαί τινα, τοῦ δὲ πράγματος κινηθέντος ὁτὲ μὲν ἀληθὴς ὁτὲ δὲ ψευδὴς λέγεται. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς δόξης. ὥστε τῷ τρόπῳ γε ἴδιον ἂν εἴη τῆς οὐσίας τὸ κατὰ τὴν ἑαυτῆς μεταβολὴν δεκτικὴν τῶν ἐναντίων εἶναι. εἰ δέ τις καὶ ταῦτα παραδέχοιτο, τὸν λόγον καὶ τὴν δόξαν [2]) δεκτικὰ τῶν ἐναντίων εἶναι, οὐκ ἔστιν ἀληθὲς τοῦτο. ὁ γὰρ λόγος καὶ ἡ δόξα οὐ τῷ αὐτὰ δέχεσθαί τι τῶν ἐναντίων εἶναι δεκτικὰ λέγε-

---

βαλεν et ἠλλοίωται. Edd. Aldd. legunt ἠλλοιοῦται γὰρ καὶ μέλαν ἐκ λευκοῦ. Sylb. et Hild. ἐκ θερμοῦ γενόμενον μετέβαλεν· ἠλλοίωται γὰρ καὶ μέλαν etc. Isingr. ἐκ θερμοῦ γενόμενον μετέβαλεν· ἠλλοίωτο γὰρ καὶ μέλαν. etc. Pacius et Casaubonus, ἐκ θερμοῦ γινόμενον, μεταβάλλει· ἀλλοιοῦται γὰρ μέλαν etc. Arabs لان الشي اذا كان حارا فصار باردا فقد تغير واذا كان ابيض فصار اسود واذا كان مذموما فصار محمودا „quia res, quae calida erat et frigida facta est, mutata est, et quae erat alba et facta est nigra, et quae erat mala, et facta est honesta." Praeteritum cui praecedit particula قد, actionem indicat praeteritam et finitam. Verbis igitur فقد تغير aoristum μετέβαλεν exprimere voluisse videtur. Verba autem ἠλλοίωται γὰρ a versione arabica absunt.

1) ἀκίνητα πάντῃ πάντως διαμένει, verba, πάντῃ πάντως, quae alii rejecerunt, etiam Arabs expressit, ثابتان غير زايلين لا بنحو من الانحا ولا بوجه من الوجوه „manent immutatae, omni modo atque omni ratione." (ad verbum: manent se non mutantes, neque ullo modo, neque ulla ratione.)

2) τὸν λόγον καὶ τὴν δόξαν, Arabs inverso ordine haec verba legit τὴν δόξαν καὶ τὸν λόγον.

τῶν ἄλλων οὐδενὸς φαίνεται τὸ τοιοῦτον, [1]) εἰ μή τις ἐνίσταιτο τὸν λόγον καὶ τὴν δόξαν φάσκων τῶν ἐναντίων εἶναι δεκτικά. [2]) ὁ γὰρ αὐτὸς λόγος ἀληθὴς καὶ ψευδὴς εἶναι δοκεῖ, οἷον εἰ ἀληθὴς εἴη ὁ λόγος τὸ καθῆσθαί τινα, ἀναστάντος αὐτοῦ ὁ αὐτὸς οὗτος λόγος ψευδὴς ἔσται. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς δόξης· εἰ γάρ τις ἀληθῶς δοξάζοι τὸ καθῆσθαί τινα, ἀναστάντος αὐτοῦ ψευδῶς δοξάσει, τὴν αὐτὴν ἔχων περὶ αὐτοῦ δόξαν· εἰ δέ τις καὶ τοῦτο παραδέχοιτο, ἀλλὰ τῷ γε τρόπῳ διαφέρει. [3]) τὰ μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν οὐσιῶν αὐτὰ μεταβάλλοντα δεκτικὰ τῶν ἐναντίων ἐστί· ψυχρὸν γὰρ ἐκ θερμοῦ γενόμενον μετέβαλεν (ἠλλοίωται γάρ) [4]) καὶ μέλαν

حينا واسود حينا „mox albus mox niger erit.“ Legit fortasse .... μέλας ἔσται.

1) ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων οὐδενὸς φαίνεται τὸ τοιοῦτον. Ar. ولن يوجد ما يجرى هذا المجرى فى شى مما سوى الجوهر اصلا „nullo modo autem tale quid invenietur in re ulla praeter substantiam.“ Sententiam quidem exprimit haec versio, sed ad verbum minime graecis respondet. Legisse potius videtur ἐπὶ δὲ τῆς οὐσίας οὐδὲν τῶν τοιούτων ὑπάρχει.

2) τῶν ἐναντίων εἶναι δεκτικά. Arabs مما يجرى هذا المجرى τῶν τοιούτων εἶναι δεκτικά.

3) εἰ δέ τις καὶ τοῦτο παραδέχοιτο, ἀλλὰ τῷ γε τρόπῳ διαφέρει, فنقول ان الانسان وان اعترف بذلك فان من الجنسَيْن اختلافا in margine emendatum legitur من الجهتَيْن اختلافا Verba τῷ γε τρόπῳ Arabs pro duali habuit, ita ut sententia versionis arabicae haec sit „Dicimus autem, quod si quis etiam hoc concederet, ab utroque tamen modo (ab utraque tamen parte) diversitas erit.

4) ψυχρὸν γὰρ ἐκ θερμοῦ γενόμενον μετέβαλεν (ἠλλοίωται γάρ) καὶ μέλαν ἐκ λευκοῦ, καὶ σπουδαῖον ἐκ φαύλου. Dissentiunt editores, qua ratione haec verba distinguenda sint, et de lectione verborum μετέ-

5 *μάλιστα δὲ ἴδιον τῆς οὐσίας δοκεῖ εἶναι τὸ ταὐτὸν καὶ ἓν ἀριθμῷ ὂν τῶν ἐναντίων εἶναι δεκτικόν, οἷον ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων οὐκ ἂν ἔχοι τις τὸ τοιοῦτο προενεγκεῖν, ὅσα μή εἰσιν οὐσίαι, ὃ ἓν ἀριθμῷ ὂν τῶν ἐναντίων δεκτικόν ἐστιν,* [1]) *οἷον τὸ χρῶμα, ὅ ἐστιν ἓν καὶ ταὐτὸν τῷ ἀριθμῷ, οὐκ ἔσται λευκὸν* [2]) *καὶ μέλαν, οὐδ' ἡ αὐτὴ πρᾶξις καὶ μία τῷ ἀριθμῷ οὐκ ἔσται φαύλη καὶ σπουδαία· ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ὅσα μή εἰσιν οὐσίαι. ἡ δέ γε οὐσία ἓν καὶ ταὐτὸν ἀριθμῷ ὂν δεκτικὸν τῶν ἐναντίων ἐστίν, οἷον ὁ τὶς ἄνθρωπος, εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ὤν, ὁτὲ μὲν λευκὸς ὁτὲ δὲ μέλας γίνεται,* [3]) *καὶ θερμὸς καὶ ψυχρός, καὶ φαῦλος καὶ σπουδαῖος. ἐπὶ δὲ*

---

1) *οἷον ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων οὐκ ἂν ἔχοι τις τὸ τοιοῦτον προενεγκεῖν, ὅσα μή εἰσιν οὐσίαι, ὃ ἓν ἀριθμῷ ὂν τῶν ἐναντίων δεκτικόν ἐστιν.* والدليل على ذلك انه لن يقدر احد ان ياتي بشيء مما ليس هو جوهر الواحد منه بالعدد قابل للمتضادات „Argumentum autem hujus rei id est, quod nemo potest afferre aliquid eorum quae non sunt substantia; quod quidem numero unum, contraria admittit.“ Omisit Arabs verba *ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων*, neque expressit verba *τὸ τοιοῦτον*. Legit autem *ὅσα μή εἰσιν οὐσία*, ut omnes veteres editiones habent, quam lectionem etiam in commatio sequenti, ubi haec verba repetuntur, retinuit: *οἷον*, contra consuetudinem الدليل على ذلك vertit, quod sensum bene exprimit.

2) *οὐκ ἔσται λευκόν.* Arabs habet لن يكون ابيض „non erit album.“ Particula لن, a grammaticis تاكيد نفي الحال „negatio futuri energica“ appellata, semper negat rem futuram, et sequenti aoristo futuri facit significationem. Legisse igitur videtur *οὐκ ἔσται.* Praesens enim tempus *οὐκ ἐστι*, quod nonnulli habent, arabice reddendum erat ما هو ابيض. Eâdem particulâ negativâ لن in verbis etiam quae sequuntur usus est; quam ob causam conjicio eum legisse *οὐδὲ ἡ αὐτὴ πρᾶξις — οὐκ ἔσται φαυλὴ καὶ σπουδαία.*

3) *ὅτε μὲν λευκὸς ὅτε δὲ μέλας γίνεται*, Arabs vertit يكون ابيض

σία[1]) (τοῦτο μὲν γὰρ εἴρηται ὅτι ἔστιν), ἀλλ᾽ ὅτι ἑκάστη οὐσια τοῦθ᾽ ὅπερ ἐστίν, οὐ λέγεται μᾶλλον καὶ ἧττον.[2]) οἷον εἰ ἔστιν αὐτὴ ἡ οὐσία[3]) ἄνθρωπος, οὐκ ἔσται μᾶλλον καὶ ἧττον ἄνθρωπος, οὔτε αὐτὸς ἑαυτοῦ οὔτε ἕτερος ἑτέρου· οὐ γάρ ἐστιν ἕτερος ἑτέρου μᾶλλον ἄνθρωπος, ὥσπερ τὸ λευκὸν ἕτερον ἑτέρου μᾶλλόν ἐστι καὶ ἧττον λευκόν,[4]) καὶ καλὸν ἕτερον ἑτέρου μᾶλλον καλὸν καὶ ἧττον λέγεται. καὶ αὐτὸ δὲ αὐτοῦ μᾶλλον καὶ ἧττον λέγεται, οἷον τὸ σῶμα λευκὸν ὂν μᾶλλον λευκὸν εἶναι λέγεται νῦν ἢ πρότερον, καὶ θερμὸν ὂν μᾶλλον θερμὸν καὶ ἧττον λέγεται. ἡ δέ γε οὐσία οὐδὲν μᾶλλον καὶ ἧττον λέγεται· οὐδὲ γὰρ ἄνθρωπος μᾶλλον νῦν ἄνθρωπος ἢ πρότερον λέγεται, οὐδέ γε τῶν ἄλλων οὐδέν, ὅσα ἐστὶν οὐσίαι. ὥστε οὐκ ἂν ἐπιδέχοιτο ἡ οὐσία τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον.[5])

---

1) λέγω δὲ οὐχ ὅτι οὐσίας οὐκ ἔστι μᾶλλον οὐσία καὶ ἧττον οὐσία. Ar. ولست اقول انه ليس جوهر باكثر من جوهر فى انه جوهر legisse videtur, λέγω δὲ οὐχ ὅτι οὐσία οὐσίας οὐκ ἔστι μᾶλλον οὐσία, absunt verba καὶ ἧττον.

2) ἀλλ᾽ ὅτι ἑκάστη οὐσία τοῦθ᾽ ὅπερ ἐστίν, οὐ λέγεται μᾶλλον καὶ ἧττον. Ar. ἀλλὰ λέγω ὅτι لكنى اقول ان etc. verba ἑκάστη οὐσία τοῦθ᾽ ὅπερ ἐστίν, vertit ما هو فى جوهر جوهر „quod in substantia est substantia", quae verba arabica sensum quidem exprimunt verborum graecorum, omisit tamen noster vocem ἑκάστη, quae arabico vocabulo كل vertenda erat.

3) αὐτὴ ἡ οὐσία. Ar. هذا الجوهر fort. leg. αὕτη alii ἡ αὐτὴ οὐσία.

4) καὶ ἧττον λευκόν. Absunt verba καὶ ἧττον a versione arabica, itemque absunt haec verba in iis quae sequuntur μᾶλλον καὶ ἧττον καλόν, ubi Arabs tantum μᾶλλον καλόν.

5) Quae in Pacii Msto. addita sunt „οὐκ ἔστι δὲ οὐδὲ τοῦτο ἴδιον τῆς οὐσίας τὸ μὴ ἐπιδέχεσθαι αὐτὴν τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον· καὶ γὰρ τὸ ποσὸν οὐκ ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον, in arabica versione non leguntur.

οὐσίαν σημαίνει. [1]) ἐπὶ πλεῖον δὲ τῷ γένει ἢ τῷ εἴδει τὸν ἀφορισμὸν ποιεῖται· ὁ γὰρ ζῷον εἰπὼν ἐπὶ πλεῖον περιλαμβάνει ἢ ὁ τὸν ἄνθρωπον.

ὑπάρχει δὲ ταῖς οὐσίαις καὶ τὸ μηδὲν αὐταῖς ἐναντίον εἶναι. τῇ γὰρ πρώτῃ οὐσίᾳ τί ἂν εἴη ἐναντίον, οἷον τῷ τινὶ ἀνθρώπῳ ἢ τῷ τινὶ ζῴῳ; οὐδὲν γάρ ἐστιν ἐναντίον. οὐδέ γε τῷ ἀνθρώπῳ ἢ τῷ ζῴῳ οὐδέν ἐστιν ἐναντίον. [2])οὐκ ἴδιον δὲ τοῦτο τῆς οὐσίας, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἄλλων πολλῶν, οἷον ἐπὶ τοῦ ποσοῦ· τῷ γὰρ διπήχει ἢ τριπήχει [3]) οὐδέν ἐστιν ἐναντίον, οὐδὲ γε τοῖς δέκα, οὐδὲ τῶν τοιούτων οὐδενί, εἰ μή τις τὸ πολὺ τῷ ὀλίγῳ φαίη ἐναντίον εἶναι ἢ τὸ μέγα τῷ μικρῷ. τῶν δὲ ἀφωρισμένων ποσῶν οὐδὲν οὐδενὶ ἐναντίον ἐστίν. [4])

δοκεῖ δὲ ἡ οὐσία μὴ ἐπιδέχεσθαι τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον. λέγω δὲ οὐχ ὅτι οὐσία οὐσίας οὐκ ἔστι μᾶλλον οὐσία καὶ ἧττον οὐ-

1) ποιάν γάρ τινα οὐσίαν σημαίνει. Ar. انهما انما يدلان على جوهر ثاني ما δευτέραν γὰρ μόνον τινὰ οὐσίαν σημαίνει.

2) τῇ γὰρ πρώτῃ οὐσίᾳ τί ἂν εἴη ἐναντίον, οἷον τῷ τινὶ ἀνθρώπῳ ἢ τῷ τινὶ ζῴῳ; οὐδὲν γάρ ἐστιν ἐναντίον οὐδὲ γε τῷ ἀνθρώπῳ, ἢ τῷ ζῴῳ οὐδέν ἐστιν ἐναντίον. Arabs: فماذا ايضا الجوهر الاول كانسان ما فانه لا مضاد له وللانسان ايضا ولا للحيوان مضاد τῇ γὰρ πρώτῃ οὐσίᾳ, οἷον τῷ τινὶ ἀνθρώπῳ, οὐκ ἔστιν ἐναντίον, οὐδέ γε τῷ ἀνθρώπῳ οὐδὲ τῷ ζῴῳ ἐναντίον ἐστίν.

3) ἢ τριπήχει, absunt haec verba a versione arabica.

4) τῶν δὲ ἀφωρισμένων ποσῶν οὐδὲν οὐδενὶ ἐναντίον ἐστίν, Arabs لكن الكم المنفصل لا مضاد له τῷ δὲ ἀφωρισμένῳ ποσῷ οὐκ ἔστιν ἐναντίον, quod tamen pro certo ex verbis arabiois cognosci non potest; nam كم indeclinabile est et pluralem formam non admittit. Fortasse etiam legit τῷ δὲ διωρισμένῳ ποσῷ etc. Probabile enim videtur, nostrum, si legisset ἀφωρισμένῳ arabico potius vocabulo مقرور usum fuisse, ut supra, ad explicanda verba graeca ἀφορισμός et ἀφορίζειν arabicis utitur اقرار et قرر.

εἰδῶν καὶ κατὰ τῶν ἀτόμων κατηγοροῦνται. καὶ τὸν λόγον δὲ ἐπιδέχονται αἱ πρῶται οὐσίαι τὸν τῶν εἰδῶν καὶ τὸν τῶν γενῶν, καὶ τὸ εἶδος δὲ τὸν τοῦ γένους. 1) *ὅσα γὰρ κατὰ τοῦ κατηγορουμένου λέγεται, πάντα καὶ κατὰ τοῦ ὑποκειμένου ῥηθήσεται. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸν τῶν διαφορῶν λόγον* 2) *ἐπιδέχεται τὰ εἴδη καὶ τὰ ἄτομα. συνώνυμα δέ γε ἦν ὧν καὶ τοὔνομα κοινὸν καὶ ὁ λόγος ὁ αὐτός, ὥστε πάντα τὰ ἀπὸ τῶν οὐσιῶν καὶ τὰ ἀπὸ τῶν διαφορῶν συνωνύμως λέγεται.*

πᾶσα δὲ οὐσία δοκεῖ τόδε τι σημαίνειν. ἐπὶ μὲν οὖν τῶν πρώτων οὐσιῶν ἀναμφισβήτητον καὶ ἀληθές 3) *ἐστιν ὅτι τόδε τι σημαίνει· ἄτομον γὰρ καὶ ἓν ἀριθμῷ τὸ δηλούμενόν ἐστιν· ἐπὶ δὲ τῶν δευτέρων οὐσιῶν φαίνεται μὲν ὁμοίως τῷ σχήματι τῆς προσηγορίας τόδε τι σημαίνειν, ὅταν εἴπῃ ἄνθρωπον ἢ ζῷον,* 4) *οὐ μὴν ἀληθές γε,* 5) *ἀλλὰ μᾶλλον ποιόν τι σημαίνει· οὐ γάρ ἓν ἐστι τὸ ὑποκείμενον ὥσπερ ἡ πρώτη οὐσία, ἀλλὰ κατὰ πολλῶν ὁ ἄνθρωπος λέγεται καὶ τὸ ζῷον. οὐχ ἁπλῶς δὲ ποιόν τι σημαίνει, ὥσπερ τὸ λευκόν. οὐδὲν γὰρ ἄλλο σημαίνει τὸ λευκὸν ἀλλ' ἢ ποιόν. τὸ δὲ εἶδος καὶ τὸ γένος περὶ οὐσίαν τὸ ποιὸν ἀφορίζει· ποιὰν γάρ τινα*

---

1) *καὶ τὸ εἶδος δὲ τὸν τοῦ γένους* Ar. والنوع يقبل قول جنسه *καὶ τὸ εἶδος τὸν τοῦ αὐτοῦ γένους λόγον ἐπιδέχεται.*

2) *τῶν διαφορῶν λόγον.* Ar. قول فصولها *τῶν διαφορῶν αὐτῶν λόγον.*

3) *ἀναμφισβήτητον καὶ ἀληθές.* **Arabs haec verba inverso ordine legit** *ἀληθὲς καὶ ἀναμφ.*

4) *ὅταν εἴπῃ ἄνθρωπον ἢ ζῷον,* **alii** *ὅτ. εἴπ. ἄνθρωπον ἢ ζῷον* **Arabs** كقولك الانسان الحيوان *ὅταν εἴπῃ ὁ ἄνθρωπος, τὸ ζῷον* **vel** *ἄνθρ. ζῷον,* **articulum enim generis** (الجنس) **graeci non habent. Omisit autem Arabs conjunctionem** *ἢ.*

5) *οὐ μὴν ἀληθές* وليس ذلك حقا **legisse videtur** *οὐ μ. γ. ἀληθὲς τοῦτο.*

αὐτὰ φάσκειν εἶναι· οὐ γὰρ οὕτω τὰ ἐν ὑποκειμένῳ ἐλέγετο τὰ ὡς μέρη ὑπάρχοντα ἔν τινι. [1])

ὑπάρχει δὲ ταῖς οὐσίαις καὶ ταῖς διαφοραῖς τὸ πάντα συνωνύμως ἀπ' αὐτῶν λέγεσθαι. πᾶσαι γὰρ αἱ ἀπ' αὐτῶν κατηγορίαι ἤτοι κατὰ τῶν ἀτόμων κατηγοροῦνται ἢ κατὰ τῶν εἰδῶν. ἀπὸ μὲν γὰρ τῆς πρώτης οὐσίας [2]) οὐδεμία ἐστὶ κατηγορία· κατ' οὐδενὸς γὰρ ὑποκειμένου λέγεται· τῶν δὲ δευτέρων οὐσιῶν τὸ μὲν εἶδος κατὰ τοῦ ἀτόμου κατηγορεῖται, τὸ δὲ γένος καὶ κατὰ τοῦ εἴδους καὶ κατὰ τοῦ ἀτόμου. [3]) ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ διαφοραὶ κατὰ τῶν

---

legit ὁ τοῦ πεζοῦ κατηγορεῖται, nam participium (محمول) apodosin formans ad protasin a particula إِنْ dependentem praesens tempus definit. τοῦ ἀνθρώπου legisse videtur κατὰ τοῦ ἀνθρώπου.

1) οὐ γὰρ οὕτω τὰ ἐν ὑποκειμένῳ ἐλέγετο τὰ ὡς μέρη ὑπάρχοντα ἔν τινι. Versio antiqua (Venet. 1482) „quae tanquam partes insunt", quam secutus Buhlius τὰ ὡς μέρη in textum recepit, ut ante eum jam edd. Aldd. et Hild. fecerant. Alii autem, qui Pacium secuti sunt, Sylburg. et Casaubonus legunt ὡς τὰ μέρη. Arabs neque hanc neque illam lectionem ante oculos habuit, sed ὡς μέρη, sublato articulo et ut videtur, τὸ ἐν ὑποκειμένῳ et ὡς μέρος. لانّه لم يكن قول ما يقال في موضوع على هذا الطريق على انه في شيء كجزء منه „quoniam non est definitio (قول λόγος) ejus quod dicitur in subjecto, eo modo ut sit in re aliqua veluti pars ejus" vel, si vocabulum قول in primaria sua significatione accipere placet „quoniam id quod dicitur in subjecto, non eo modo dicitur ut sit in re aliqua veluti pars ejus" ὑπάρχοντα autem, quod verbi substantivi vim habet, Arabs non expressit.

2) ἀπὸ τῆς πρώτης οὐσίας, Ar. من الجواهر الأُوَل ἀπὸ τῶν πρώτων οὐσιῶν.

3) τὸ δὲ γένος καὶ κατὰ τοῦ εἴδους καὶ κατὰ τοῦ ἀτόμου ita etiam Arabs singularem legit. والجنس على النوع وعلى الشخص Vett. habent τῶν εἰδῶν — τῶν ἀτόμων.

γὰρ τοῦ ἀνθρώπου λόγον κατὰ τοῦ τινὸς ἀνθρώπου κατηγορήσεις, καὶ τὸν τοῦ ζῴου ὡσαύτως.[1]) ὥστε οὐκ ἂν εἴη ἡ οὐσία τῶν ἐν ὑποκειμένῳ. οὐκ ἴδιον δὲ τοῦτο τῆς οὐσίας, ἀλλὰ καὶ ἡ διαφορὰ τῶν μὴ ἐν ὑποκειμένῳ ἐστίν. τὸ γὰρ πεζὸν καὶ τὸ δίπουν καθ' ὑποκειμένου μὲν λέγεται τοῦ ἀνθρώπου[2]) ἐν ὑποκειμένῳ δὲ οὐκ ἔστιν· οὐ γὰρ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐστὶ τὸ δίπουν ἢ τὸ πεζόν.[3]) καὶ ὁ λόγος δὲ κατηγορεῖται ὁ τῆς διαφορᾶς, καθ' οὗ ἂν λέγηται ἡ διαφορά, οἷον εἰ τὸ πεζὸν κατὰ τοῦ ἀνθρώπου λέγεται, καὶ ὁ λόγος ὁ τοῦ πεζοῦ κατηγορηθήσεται τοῦ ἀνθρώπου[4]). πεζὸν γάρ ἐστιν ὁ ἄνθρωπος. μὴ ταραττέτω δὲ ἡμᾶς τὰ μέρη τῶν οὐσιῶν ὡς ἐν ὑποκειμένοις ὄντα τοῖς ὅλοις, μή ποτε ἀναγκασθῶμεν οὐκ οὐσίας

γος κατὰ τοῦ ὑποκειμένου. Arabs ordinem verborum ab editionibus probatum καὶ ὁ λόγος — καὶ τοὔνομα retinuit فانه يحمل على الموضوع قولها واسمها

1) καὶ τὸν τοῦ ζῴου ὡσαύτως, Arabs omissa voce ὡσαύτως verba καὶ τὸν τοῦ ζῴου λόγον وقول الحيّ cum antecedentibus conjungit.

2) τοῦ ἀνθρώπου ita etiam Arabs اى على الانسان alii habent τοῦ τινὸς ἀνθρ. Particula اى nihil est nisi conjunctio expletiva ab Arabe interprete addita.

3) οὐ γὰρ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐστὶ τὸ δίπουν, ἢ τὸ πεζόν. وذلك ان ذا الرجلين ليس هو فى الانسان ولا الماشى. Ex verbis arabicis cognosci non potest num legerit οὐδὲ γάρ, an cum aliis οὐ γάρ. Legit autem οὐδὲ τὸ πεζόν, cum edd. vulgg. nec ἢ τὸ πεζόν quod Pacius in textu Ammonii commentario interposito invenerat, neque οὐδὲ γὰρ ἐν ὑποκειμένῳ τῷ ἀνθρ. quam lectionem habet editio Isingriana.

4) οἷον εἰ τὸ πεζὸν κατὰ τοῦ ἀνθρ. λέγεται, καὶ ὁ λόγος ὁ τοῦ πεζοῦ κατηγορηθήσεται τοῦ ἀνθρώπου. مثال ذلك ان المشا ان كان يقال على الانسان فان قول المشا محمول على الانسان

γάρ τινα ἄνθρωπον ἐρεῖς γραμματικόν· οὐκοῦν καὶ ἄνθρωπον καὶ ζῷον γραμματικὸν ἐρεῖς. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. 1)

κοινὸν δὲ κατὰ πάσης οὐσίας τὸ μὴ ἐν ὑποκειμένῳ εἶναι. ἡ μὲν γὰρ πρώτη οὐσία οὔτε ἐν ὑποκειμένῳ ἐστὶν οὔτε καθ' ὑποκειμένου λέγεται· τῶν δὲ δευτέρων οὐσιῶν φανερὸν μὲν καὶ οὕτως ὅτι οὐκ εἰσὶν ἐν ὑποκειμένῳ. ὁ γὰρ ἄνθρωπος καθ' ὑποκειμένου μὲν τοῦ τινὸς ἀνθρώπου λέγεται, ἐν ὑποκειμένῳ δὲ οὐκ ἔστιν· 2) οὐ γὰρ ἐν τῷ τινὶ ἀνθρώπῳ ὁ ἄνθρωπός ἐστιν. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ζῷον καθ' ὑποκειμένου μὲν λέγεται τοῦ τινὸς ἀνθρώπου, 3) οὐκ ἔστι δὲ τὸ ζῷον ἐν τῷ τινὶ ἀνθρώπῳ. ἔτι δὲ τῶν ἐν ὑποκειμένῳ ὄντων τὸ μὲν ὄνομα οὐδὲν κωλύει κατηγορεῖσθαί ποτε τοῦ ὑποκειμένου, 4) τὸν δὲ λόγον ἀδύνατον. 5) τῶν δὲ δευτέρων οὐσιῶν κατηγορεῖται καὶ ὁ λόγος κατὰ τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοὔνομα· 6) τὸν

---

1) ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, **Arabs legit** τῶν ἄλλων τοιούτων,

وكذلك تجرى الامور فى سائر ما اشبهه

2) ὁ γὰρ ἄνθρωπος καθ' ὑποκειμένου μὲν τοῦ τινὸς ἀνθρώπου λέγεται, ἐν ὑποκειμένῳ δὲ οὐκ ἔστιν **addit Arabs** اى فيه **i. e. scilicet in eo (homine). Respicit enim pronomen tertiae personae** (فيه) **in** انسان ما **ut ipse noster indicavit signis et in utraque voci positis** فان الانسان يقال على موضوع اى على انسان ما وليس هو فى موضوع اى فيه.

3) τοῦ τινὸς ἀνθρώπου. **ar.** اى على انسان ما, κατὰ τοῦ. τ. ἀ.

4) ποτε τοῦ ὑποκειμένου. **ar.** على موضوع καθ' ὑποκειμένου.

5) τὸν δὲ λόγον ἀδύνατον, **addit Arabs verba** الى ان يحمل عليه. **Legit fortasse** ἀδύνατον κατηγορεῖσθαι κατ' αὐτοῦ, **magis tamen probabile videtur verba** الى ان **etc. explicationis et perspicuitatis causa ab eo addita esse.**

6) κατηγορεῖται καὶ ὁ λόγος κατὰ τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοὔνομα — **Pacius ex msto suo in margine notavit** κατηγορεῖται τοὔνομα καὶ ὁ λό-

ἄλλων [1]) ὅ τι ἂν ἀποδιδῷ τις, ἀλλοτρίως ἔσται ἀποδεδωκώς, οἷον λευκὸν ἢ τρέχει ἢ ὁτιοῦν τῶν τοιούτων ἀποδιδούς. ὥστε εἰκότως τῶν ἄλλων ταῦτα μόνα [2]) οὐσίαι λέγονται. ἔτι αἱ πρῶται οὐσίαι διὰ τὸ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ὑποκεῖσθαι [3]) κυριώτατα [4]) οὐσίαι λέγονται. ὡς δέ γε αἱ πρῶται οὐσίαι πρὸς τὰ ἄλλα πάντα ἔχουσιν, [5]) οὕτω τὰ εἴδη καὶ τὰ γένη [6]) τῶν πρώτων οὐσιῶν πρὸς τὰ λοιπὰ πάντα ἔχει· κατὰ τούτων γὰρ πάντα τὰ λοιπὰ κατηγορεῖται. τὸν

توفيته بانه حيّ „Et quum hominem eum esse explicaverit, evidentius id erit in monstrando in eum, quam explicatio ejus quod sit animal.“

1) τῶν δὲ ἄλλων — ἀποδεδωκώς, addunt nonnulli πάντων post ἄλλων, quod tamen jam Boëthius non expressit neque Arabs noster, qui vertit وان وفاه بشى مما سوى ذلك اىّ شىء كان كانت توفيته له غريبة مستنكرة „at vero sin explicaverit re aliqua praeter haec (quidcunque vero ceterorum in medium attuleris) explicatio hujus rei aliena erit et absurda.“ مستنكرة „absurda“ quod Arabs addit, in graecis exemplaribus non legitur.

2) δεύτεραι, quod nonnulli post μόνα inserunt. Arabs non legit.

3) καὶ τὰ ἄλλα πάντα κατὰ τούτων κατηγορεῖσθαι ἢ ἐν αὐταῖς εἶναι — quae verba Bekkerus post ὑποκεῖσθαι rejecit, Arabs legit, ita vertens وسائر الامور كلها محمولة عليها او موجودة فيها „et (quîa) ceterae res omnes iis attribuuntur, vel in iis insunt“.

4) κυριώτατα Arabs legisse videtur μάλιστα, vertit enim اولى واحقّ ut supra μάλιστα et μᾶλλον. κυριώτατα autem aliis in locis ubi occurrit vertere solet على – بالتحقق – اول بالتحقيق التحقيق

5) ὡς δὲ — πρὸς τὰ ἄλλα πάντα ἔχουσιν. Arabs πάντα non legisse videtur, vertit سائر الامور „res ceterae,“ omissa voce كلها. cf. autem infra τὰ λοιπὰ πάντα سائرالامور الاخر كلها.

6) τὰ εἴδη καὶ τὰ γένη, retinuit etiam Arabs hunc ordinem verborum. ed. Basil habet τὰ γένη καὶ τὰ εἴδη.

ρον ἑτέρου οὐσία ἐστίν· οὐδὲν γὰρ οἰκειότερον ἀποδώσεις[1]) *κατὰ τοῦ τινὸς ἀνθρώπου τὸν ἄνθρωπον ἀποδιδοὺς ἢ κατὰ τοῦ τινὸς ἵππου τὸν ἵππον. ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν πρώτων οὐσιῶν*[2]) *οὐδὲν μᾶλλον ἕτερον ἑτέρου οὐσία ἐστίν· οὐδὲν γὰρ μᾶλλον ὁ τὶς ἄνθρωπος οὐσία ἢ ὁ τὶς βοῦς.*

εἰκότως δὲ μετὰ τὰς πρώτας οὐσίας μόνα τῶν ἄλλων τὰ εἴδη καὶ τὰ γένη δεύτεραι οὐσίαι λέγονται· μόνα γὰρ δηλοῖ τὴν πρώτην οὐσίαν τῶν κατηγορουμένων. τὸν γάρ τινα ἄνθρωπον ἐὰν ἀποδιδῷ τις τί ἐστι, τὸ μὲν εἶδος ἢ τὸ γένος ἀποδιδοὺς οἰκείως ἀποδώσει καὶ γνωριμώτερον ποιήσει ἄνθρωπον ἢ ζῷον ἀποδιδούς[3])· *τῶν δ'*

---

1) *ἀποδώσεις* alii legunt *ἀποδώσει*, noster secundam personam legit ut ex suffixo secundae personae توفيتك elucet, ان كان ليس توفيتك في انسان ما „etenim non est explicatio tua de certo quodam homine“.

2) *ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν πρώτων οὐσιῶν.* Casaubonus et alii *ἐπὶ τῶν πρώτων.* Arabs وكذلك ليس الواحد من الجواهر الاول اولى من الآخر بان يوصف جوهرا „ita etiam non est una substantiarum primariarum magis (digna) quam alia, quae substantia dicatur.“ Praepositio مِنْ, non graecae praepositioni *ἐπί* respondet, sed genitivum partitivum potius exprimit vel ut grammatici arabici dicunt, partitioni (تبعيض) inservit, quam ob rem من للتبعيض eam appellant. Legisse tamen noster videtur *ἑτέρου οὐσία λέγεται,* non *οὐσία ἐστί*: vertit enim بان يوصف „ut describatur.“ Et paullo inferius verba *οὐδὲν γὰρ μᾶλλον ὁ τὶς ἄνθρωπος οὐσία ἢ ὁ τὶς βοῦς,* quae a nonnullis leguntur *οὐδὲν γ. μ. ὁ τ. ἄ. οὐσία ἐστιν ἢ ὁ τὶς βοῦς,* noster legit *οὐδ. γ. μ. ὁ τ. ἄ. οὐσία λέγεται* (بان يوصف جوهرا) *ἢ ὁ τὶς ἵππος* (او فرس ما).

3) *καὶ γνωριμώτερον ποιήσει ἄνθρωπον ἢ ζῷον ἀποδιδούς.* Haec verba quorum auctoritas a Buhlio in dubitationem vocatur, in editionibus quibusdam uncinis inclusa leguntur. Arabs ea vertit واذا وفاه بانه انسان كان ذلك ابين في الدلالة عليه من

δοὺς γνωριμώτερον ἂν ἀποδοίη ἄνθρωπον ἢ ζῷον ἀποδιδούς· τὸ μὲν γὰρ ἴδιον μᾶλλον τοῦ τινὸς ἀνθρώπου, τὸ δὲ κοινότερον. καὶ τὸ τὶ δένδρον ἀποδιδοὺς [1])· *γνωριμώτερον ἀποδώσει δένδρον ἀποδιδοὺς ἢ φυτόν. ἔτι αἱ πρῶται οὐσίαι διὰ τὸ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ὑποκεῖσθαι καὶ πάντα τὰ ἄλλα κατὰ τούτων κατηγορεῖσθαι ἢ ἐν αὐταῖς εἶναι διὰ τοῦτο μάλιστα οὐσίαι λέγονται.* [2]) *ὡς δέ γε αἱ πρῶται οὐσία πρὸς τὰ ἄλλα πάντα* [3]) *ἔχουσιν, οὕτω καὶ τὸ εἶδος πρὸς τὸ γένος ἔχει. ὑπόκειται γὰρ τὸ εἶδος τῷ γένει· τὰ μὲν γὰρ γένη κατὰ τῶν εἰδῶν κατηγορεῖται, τὰ δὲ εἴδη κατὰ τῶν γενῶν οὐκ ἀντιστρέφει. ὥστε καὶ ἐκ τούτων τὸ εἶδος τοῦ γένους μᾶλλον οὐσία.* [4]) *αὐτῶν δὲ τῶν εἰδῶν ὅσα* [5]) *μή ἐστι γένη, οὐδὲν μᾶλλον ἕτε-*

---

primariam verbi graeci significationum magis reddere studens quam sententiam.

1) *δένδρον ἀποδιδοὺς γνωριμώτερον ἀποδώσει,* Pacius, Casaubonus et alii, post *γνωριμώτερον* addunt *καὶ οἰκειότερον,* quae verba Arabs non habet.

2) *διὰ τοῦτο μάλιστα οὐσίαι λέγονται,* vocem *πρῶται,* quam nonnullae editiones post *οὐσίαι* habent, etiam Arabs omisit.

3) *πάντα* in editionibus quibusdam uncinis inclusum legitur, abfuit enim tum ab edd. Aldd. tum a cod. msto a Pacio collato, Arabs tamen legit hanc vocem vertens سائر الامور كلها.

4) *ὥστε καὶ ἐκ τούτων τὸ εἶδος τοῦ γένους μᾶλλον οὐσία* vertit Arabs فيجب من ذلك ايضا ان النوع اولى واحق بان يوصف جوهرا من الجنس „ita ut vel hinc appareat speciem magis describendam esse substantiam, (ita ut sit substantia)". Verba بان يوصف in graecis exemplaribus non leguntur. Probabile est nostrum post *οὐσία* addidisse *λέγεται,* vel *κατηγορεῖται.*

5) *Αὐτῶν δὲ τῶν εἰδῶν ὅσα* etc. *αὐτῶν* noster non expressit.

κατὰ ἀνθρώπου ὅλως. πάλιν τὸ χρῶμα ἐν σώματι· οὐκοῦν καὶ ἐν τινὶ σώματι ὅλως. ὥστε τὰ ἄλλα πάντα ἤτοι καθ' ὑποκειμένων λέγεται τῶν πρώτων οὐσιῶν ἢ ἐν ὑποκειμέναις αὐταῖς ἐστίν. μὴ οὐσῶν οὖν τῶν πρώτων οὐσιῶν ἀδύνατον τῶν ἄλλων τι εἶναι. [1])

τῶν δὲ δευτέρων οὐσιῶν μᾶλλον οὐσία τὸ εἶδος τοῦ γένους· ἔγγιον γὰρ τῆς πρώτης οὐσίας ἐστίν. ἐὰν γὰρ ἀποδιδῷ τις τὴν πρώτην οὐσίαν τί ἐστι, γνωριμώτερον καὶ οἰκειότερον ἀποδώσει [2]) τὸ εἶδος ἀποδιδοὺς ἤπερ τὸ γένος, οἷον τὸν τινὰ ἄνθρωπον ἀποδι-

---

κατηγορηθήσεται. Qua re opinor nostrum haec verba ita legisse, *οἷον τὸ ζῷον κατὰ τοῦ τινος ἀνθρώπου κατηγορεῖται, οὐκοῦν καὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ τινος ἀνθρώπου.*

1) *τῶν ἄλλων τὶ εἶναι.* Addit Arabs verba *πάντα γὰρ τὰ ἄλλα* etc. quae in editione Sylburgiana jam uncinis inclusa leguntur, a recentioribus autem rejecta sunt وذلك ان كل ما سواها فاما ان يكون على موضوعات اى يقال عليها واما فى موضوعات اى يقال فيها.

2) *Γνωριμώτερον καὶ οἰκειότερον ἀποδώσει* etc. edd. Aldd. aliaeque veteres habent *ἀποδοίη*. Nostrum cum vulg. *ἀποδώσει* legisse ex duobus praeteritis particulam إِن sequentibus apparet. cf. quae supra annotavimus ad Cp. I. In versione arabica haec verba ita leguntur: انّ موفّيا ان وفى الجوهر الاول ما هو كان اعطاؤه النوع اشدّ ملآمة وابين فى الدلالة عليه من اعطائه الجنس i. e. Nam explicaturus aliquis quum explicare vellet substantiam primariam, quid ea sit, explicatio ejus *τὸ* species (i. e. quod sit species) fortior erit ad concordantiam et evidentior in monstrando, quam explicatio ejus *τὸ* genus (i. e. quod sit genus). اعطاء nom. actionis IV. rad عطا dare, actionem dandi et donandi significat et idem valet ac توفية n. a. II. rad وفى, integer fuit, completus fuit, II. prorsus totumque dedit. Saepius noster graecum *ἀποδοῦναι* his verbis arabicis vertit, quae apud alios scriptores arabicos semper dandi significationem habent, nusquam autem explicandi;

ἀδύνατον, οἷον τὸ λευκὸν ἐν ὑποκειμένῳ ὂν τῷ σώματι κατηγορεῖται τοῦ ὑποκειμένου (λευκὸν γὰρ σῶμα λέγεται), ὁ δὲ λόγος ὁ τοῦ λευκοῦ [1]) οὐδέποτε κατὰ σώματος κατηγορηθήσεται. τὰ δ' ἄλλα πάντα ἤτοι καθ' ὑποκειμένων λέγεται τῶν πρώτων οὐσιῶν ἢ ἐν 'ποκειμέναις αὐταῖς ἐστίν. [2]) τοῦτο δὲ φανερὸν ἐκ τῶν καθ' ἕκαστα προχειριζομένων [3]) οἷον τὸ ζῷον κατὰ τοῦ ἀνθρώπου κατηγορεῖται· οὐκοῦν καὶ κατὰ τοῦ τινὸς ἀνθρώπου κατηγορηθήσεται [4]) τὸ ζῷον· εἰ γὰρ κατὰ μηδενὸς τῶν τινῶν ἀνθρώπων, οὐδὲ

---

1) *ὁ δὲ λόγος ὁ τοῦ λευκοῦ* قول الابيض. Legisse videtur *ὁ δὲ λόγος τοῦ λευκοῦ*, quam lectionem etiam Pacius e manuscripto suo notavit.

2) *ἤτοι καθ' ὑποκειμένων λέγεται — ἢ ἐν ὑποκειμέναις αὐταῖς ἐστιν.* Editt. Aldinn. et Hild. *καθ' ὑποκειμένου* et *ἐν ὑποκειμένῳ*, ita etiam infra, ubi haec verba repetuntur. Ammonius *ἤτοι καθ' ὑποκειμένων— ἢ ἐν ὑποκειμένῳ ἐστί.* Arabs cum vulg. utroque in loco pluralem legit, وكل ما سواها فامّا ان يكون على موضوعات اى يقال على الجواهر الاول وامّا ان يكون فى موضوعات اى يقال فيها „Omnia autem quae praeter haec sunt, vel de subjectis sunt, id est, dicuntur de substantiis primariis, vel in subjectis sunt, id est dicuntur de illis (sc. substantiis primariis).“

3) *τοῦτο δὲ φανερὸν ἐκ τῶν καθ' ἕκαστα προχειριζομένων.* Arabs legisse videtur *φαν. δ. τ. πρὸ τῶν καθ' ἕκαστα χειριζομένων* وذلك ظاهر من قبل التصفّح للجزويات „atque hoc elucet *ante* disquisitionem singularum partium.“

4) *Οὐκοῦν καὶ κατὰ τοῦ τινὸς ἀνθρώπου κατηγορηθήσεται* addiderunt Bekkerus et alii, *τὸ ζῷον*. Arabs vertit فهو ايضا على انسان ما „idem igitur etiam de certo quodam homine.“ Pronomen tertiae personae هو respicit quidem in الحى (*τὸ ζῷον*) nec tamen conjicere licet nostrum verba *τὸ ζῷον* legisse; pronomen enim illud in sermone arabico nullo modo abesse potest. Abest autem a versione arabica

λέγεται τοῦ τινὸς ἀνθρώπου, καὶ κατηγορεῖταί γε τοὔνομα [1])· τὸν γὰρ ἄνθρωπον τοῦ τινὸς ἀνθρώπου κατηγορήσεις· [2]) καὶ ὁ λόγος δὲ ὁ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τοῦ τινὸς ἀνθρώπου κατηγορηθήσεται· ὁ γάρ τις ἄνθρωπος καὶ ἄνθρωπός ἐστι καὶ ζῷον. ὥστε καὶ τοὔνομα καὶ ὁ λόγος κατὰ τοῦ ὑποκειμένου κατηγορηθήσεται. [3]) τῶν δ' ἐν ὑποκειμένῳ ὄντων ἐπὶ μὲν τῶν πλείστων οὔτε τοὔνομα οὔθ' ὁ λόγος κατηγορεῖται τοῦ ὑποκειμένου [4])· ἐπ' ἐνίων δὲ τοὔνομα μὲν οὐδὲν κωλύει κατηγορεῖσθαί ποτε τοῦ ὑποκειμένου, τὸν δὲ λόγον

اى quae iis verbis, quae hunc locum sequuntur eadem vi posita est, οἷον ἄνθρωπος καθ' ὑποκειμένου μὲν λέγεται τοῦ τινὸς ἀνθρώπου, ومثال ذلك ان الانسان يقال على موضوع اى على انسان ما „**velut homo dicitur de subjecto**, *nimirum* **de certo quodam homine**". Hoc loco etiam noster, ut supra, addit *κατὰ* ante *τοῦ τινὸς ἀνθρώπου*.

1) *καὶ κατηγορεῖταί γε καὶ τοὔνομα*, addit Arabs *κατ' αὐτοῦ* فاسمه يحمل عليه „et nomen ejus definitur de illo (scilicet subjecto)."

2) *τὸν γὰρ ἄνθρωπον τοῦ τινὸς ἀνθρώπου κατηγορήσεις*. Retinuit Arabs particulam *κατὰ*, quam Bekkerus rejecit. Vertit enim noster: على انسان ما.

3) *ὥστε κατηγορηθήσεται*. Pacius annotavit e msto suo *κατηγορεῖται*. Editio Hild. habet *ῥηθήσεται*, Arabs haud dubie legit *κατηγορηθήσεται*: vertit enim فيكون الاسم والقول يحملان.

4) *οὔτε τοὔνομα οὔθ' ὁ λόγος κατηγορεῖται τοῦ ὑποκειμένου* لا يحمل على الموضوع لا اسمها ولا حدها „**non definitur de subjecto neque nomen ejus, neque definitio ejus.**" Graecum vocabulum *λόγος*, quod alias arabico قول (verbum) reddidit, hoc loco vertit حدّ, (terminus, definitio). Legit autem etiam hoc loco *κατὰ τοῦ ὑποκειμένου*, ita etiam verba quae sequuntur *κατηγορεῖσθαι ποτε τοῦ ὑποκ.* et *κατηγορεῖται τοῦ ὑποκειμένου* legit *κατὰ τοῦ ὑποκειμένου*, semper vertens على الموضوع.

σίαι λέγονται, ἐν οἷς εἴδεσιν [1]) αἱ πρώτως οὐσίαι λεγόμεναι ὑπάρχουσι, ταῦτά τε καὶ τὰ τῶν εἰδῶν τούτων γένη, οἷον ὁ τὶς ἄνθρωπος ἐν εἴδει μὲν ὑπάρχει τῷ ἀνθρώπῳ, [2]) γένος δὲ τοῦ εἴδους ἐστὶ τὸ ζῷον· [3]) δεύτεραι οὖν αὗται λέγονται οὐσίαι, οἷον ὅ τε ἄνθρωπος καὶ τὸ ζῷον. φανερὸν δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων ὅτι τῶν καθ᾽ ὑποκειμένου λεγομένων ἀναγκαῖον καὶ τοὔνομα καὶ τὸν λόγον κατηγορεῖσθαι τοῦ ὑποκειμένου, [4]) οἷον ὁ ἄνθρωπος καθ᾽ ὑποκειμένου

---

1) *λέγονται, ἐν οἷς εἴδεσιν* etc. Casaubonus in margine notavit *λέγονται τὰ εἴδη ἐν οἷς*, versio arabica فهى الانواع التى فيها توجد الجواهر. cf. quae supra diximus de his verbis pag. 13.

2) *οἷον ὁ τὶς ἄνθρωπος ἐν εἴδει μὲν ὑπάρχει τῷ ἀνθρώπῳ.* A. مثال ذلك ان انسانا ما هو فى نوع اى فى الانسان, vocem *ὑπάρχει* quam aliis in locis arabico verbo وجد vertit, hoc quidem loco noster non expressit, sed quum *ὑπάρχει* hoc loco eandem fere significationem habeat quam verbum substantivum *ἐστι*, cui in lingua arabica pronomen tertiae personae respondet, non dubito quin etiam hoc loco *ὑπάρχει* legerit ac pronomine tertiae personae هو exprimere voluerit.

3) *γένος δὲ τοῦ εἴδους ἐστὶ τὸ ζῷον.* Ar. legisse videtur — *τοῦ εἴδους τούτου* وجنس هذا النوع etc. „genus autem hujus speciei“ etc.

4) *ἀναγκαῖον καὶ τοὔνομα καὶ τὸν λόγον κατηγορεῖσθαι τοῦ ὑποκειμένου* — فقد يجب ضرورة ان يحمل اسمها وقولها يقال على ذلك الموضوع „necesse est ut definiatur et nomen ejus et notio (*λόγος*) ejus, nimirum de subjecto illo.“ Legisse videtur ..... *κατηγορεῖσθαι,* [*λέγω δὲ*] *κατὰ τοῦ ὑποκειμένου τούτου.* Verbum يقال (dicitur) quod verto nimirum, saepius a nostro ita adhibetur ut conjunctioni inserviat, quum quae initito propositionis dicta erant, ob majorem perspicuitatem in fine repetantur, ut graecorum *λέγω*, nostrum, *ich meine nemlich,* et idem valet ac particula

4 τῶν κατὰ μηδεμίαν συμπλοκὴν λεγομένων ἕκαστον ἤτοι οὐσίαν σημαίνει ἢ ποσὸν ἢ ποιὸν ἢ πρός τι ἢ ποῦ ἢ ποτὲ ἢ κεῖσθαι ἢ ἔχειν ἢ ποιεῖν ἢ πάσχειν. ἔστι δὲ οὐσία μὲν ὡς τύπῳ εἰπεῖν οἷον ἄνθρωπος, ἵππος· ποσὸν δὲ οἷον δίπηχυ, τρίπηχυ·[1]) ποιὸν δὲ οἷον λευκόν, γραμματικόν· πρός τι δὲ οἷον διπλάσιον, ἥμισυ, μεῖζον·[2]) ποῦ δὲ οἷον ἐν Λυκείῳ, ἐν ἀγορᾷ· ποτὲ δὲ οἷον ἐχθές, πέρυσιν· κεῖσθαι δὲ οἷον ἀνάκειται, κάθηται· ἔχειν δὲ οἷον ὑποδέδεται, ὥπλισται. ποιεῖν δὲ οἷον τέμνει, καίει· πάσχειν δὲ οἷον τέμνεται, καίεται. ἕκαστον δὲ τῶν εἰρημένων αὐτὸ μὲν καθ' αὑτὸ ἐν οὐδεμιᾷ καταφάσει λέγεται ἢ ἀποφάσει, τῇ δὲ πρὸς ἄλληλα τούτων συμπλοκῇ κατάφασις ἢ ἀπόφασις γίνεται.[3]) ἅπασα γὰρ δοκεῖ κατάφασις καὶ ἀπόφασις ἤτοι ἀληθὴς ἢ ψευδὴς εἶναι· τῶν δὲ κατὰ μηδεμίαν συμπλοκὴν λεγομένων οὐδὲν οὔτε ἀληθὲς οὔτε ψεῦδός ἐστιν, οἷον ἄνθρωπος, λευκόν, τρέχει, νικᾷ.

5 οὐσία δέ ἐστιν ἡ κυριώτατά τε καὶ πρώτως καὶ μάλιστα λεγομένη, ἣ μήτε καθ' ὑποκειμένου τινὸς λέγεται μήτ' ἐν ὑποκειμένῳ τινί ἐστιν, οἷον ὁ τὶς ἄνθρωπως ἢ ὁ τὶς ἵππος.[4]) δεύτεραι δὲ οὐ-

---

subjecti“ legisse videtur ὥστε ὅσαι τοῦ κατηγορουμένου γένους διαφ. εισ. τοσ. κ. τοῦ ὑποκειμένου γένους διαφοραὶ ἔσονται.

1) τρίπηχυ, legit Arabs quae vox a quibusdam editionibus abest.

2) μεῖζον post ἥμισυ abest a versione arabica.

3) ἐν οὐδεμίᾳ καταφάσει λέγεται ἢ ἀποφάσει. — κατάφασις ἢ ἀπόφασις γίνεται. Fuerunt qui verba ἢ ἀποφάσει non legere vellent ut Ammonius ad h. l.: „τὰ πολλὰ τῶν βιβλίων καὶ δοκοῦντα καλῶς ἔχειν, οὐκ ἔχει τὸ „ἢ ἀποφάσει“ ἀλλὰ μόνον τὸ „ἐν οὐδεμίᾳ καταφάσει λέγεται.“ Arabs haec verba retinuit — تحدث الموجبة والسالبة فلم تقل بايجاب ولا بسلب

4) ἢ ὁ τὶς ἵππος Arabs legit καὶ ὁ τὶς ἵππος وفرس ما.

κατηγορεῖται, το δὲ ζῷον κατὰ τοῦ ἀνθρώπου· οὐκοῦν καὶ κατὰ τοῦ τινὸς ἀνθρώπου κατηγορηθήσεται τὸ ζῷον· ὁ γάρ τις ἄνθρωπός καὶ ἄνθρωπός ἐστι καὶ ζῷον. 3

τῶν ἑτερογενῶν [1]) *καὶ μὴ ὑπ᾽ ἄλληλα τεταγμένων ἕτεραι τῷ εἴδει* [2]) *καὶ αἱ διαφοραί, οἷον ζῴου καὶ ἐπιστήμης·* [3]) *ζῴου μὲν γὰρ διαφοραὶ τό τε πεζὸν καὶ τὸ δίπουν καὶ τὸ πτηνὸν καὶ τὸ ἔνυδρον, ἐπιστήμης δὲ οὐδεμία τούτων· οὐ γὰρ διαφέρει ἐπιστήμη ἐπιστήμης τῷ δίπους εἶναι. τῶν δέ γε ὑπ᾽ ἄλληλα γενῶν οὐδὲν κωλύει τὰς αὐτὰς διαφορὰς εἶναι· τὰ γὰρ ἐπάνω* [4]) *τῶν ὑπ᾽ αὐτὰ γενῶν κατηγορεῖται, ὥστε ὅσαι τοῦ κατηγορουμένου διαφοραί εἰσι, τοσαῦται καὶ τοῦ ὑποκειμένου ἔσονται.* [5])

---

1) *Τῶν ἑτερογενῶν*, ubi alii *ἑτέρων γενῶν* habent, Arabs vertit الاجناس المختلفة, diversorum generum (*τῶν ἑτέρων γενῶν*), ita etiam vetus interpres latinus (Venet. 1582) haec verba expressit.

2) *τῷ εἴδει.* Simplicius *σὺν τῷ εἴδει*, Arabs فى النوع, legisse videtur *ἐν τῷ εἴδει*.

3) *οἷον ζῴου καὶ ἐπιστήμης* etc. absunt haec verba a versione arabica, quae ita habet من ذلك ان فصول الحيوان كقولك المشاء والطير وذو الرجلين والسابح وفصول العلم etc. „Hujusmodi (sunt) differentiae animalis, velut (ut dicis) pedestre et avis et bipes atque differentiae scientiae etc.“ Arabs haec verba ita legisse videtur: *οἷον ζῴου μὲν διαφοραὶ τό τε πεζὸν καὶ τὸ πτηνὸν καὶ τὸ δίπουν καὶ τὸ ἔνυδρον καὶ ἐπιστήμης διαφοραὶ* etc.

4) *τὰ γὰρ ἐπάνω* addit Arabs *διαφοραὶ* فان الفصول التى هى اعلى „nam differentiae quae superiores sunt ordine, praedicuntur de etc.

5) *ὥστε ὅσαι τοῦ κατηγορουμένου διαφοραί εἰσι, τοσαῦται καὶ τοῦ ὑποκειμένου ἔσονται,* حتى يكون جميع فصول الجنس المحمول هى باعيانها فصول الجنس الموضوع „ut sint omnes differentiae generis definiti eaedem etiam differentiae generis

2 σώματι), καθ' ὑποκειμένου δὲ οὐδενὸς λέγεται· τὰ δὲ καθ' ὑποκειμένου τε λέγεται καὶ ἐν ὑποκειμένῳ ἐστίν, οἷον ἡ ἐπιστήμη ἐν ὑποκειμένῳ μέν ἐστι τῇ ψυχῇ, καθ' ὑποκειμένου δὲ λέγεται τῆς γραμματικῆς· τὰ δὲ οὔτ' ἐν ὑποκειμένῳ ἐστὶν οὔτε καθ' ὑποκειμένου τινὸς λέγεται, οἷον ὁ τὶς ἄνθρωπος καὶ ὁ τὶς ἵππος· οὐδὲν γὰρ τῶν τοιούτων οὔτε ἐν ὑποκειμένῳ ἐστὶν οὔτε καθ' ὑποκειμένου λέγεται. ἁπλῶς δὲ τὰ ἄτομα καὶ ἓν ἀριθμῷ κατ' οὐδενὸς ὑποκειμένου λέγεται, ἐν ὑποκειμένῳ δὲ ἔνια οὐδὲν κωλύει εἶναι·[1]) ἡ γάρ τις γραμματικὴ[2]) τῶν ἐν ὑποκειμένῳ μέν ἐστι, καθ' ὑποκειμένου δὲ οὐδενὸς λέγεται.

3 ὅταν ἕτερον καθ' ἑτέρου κατηγορῆται ὡς καθ' ὑποκειμένου, ὅσα κατὰ τοῦ κατηγορουμένου λέγεται, πάντα καὶ[3]) κατὰ τοῦ ὑποκειμένου ῥηθήσεται, οἷον ἄνθρωπος κατὰ τοῦ τινὸς ἀνθρώπου

---

significari possunt respectu, ita verba οὔτε καθ' ὑποκειμένου τινὸς λέγεται, vertit ولا يقال على موضوع et paullo inferius „ἡ γάρ τὶς γραμματική" فان كتابة, et saepius ita infra.

1) Ἐν ὑποκειμένῳ δὲ ἔνια οὐδὲν κωλύει εἶναι فليس مانع يمنع ان يكون بعضها موجودا فيه, ἐν αὐτῷ δὲ ἔνια etc. Pacius ex manu scripto suo notavit τούτων, ante ἔνια, quod utrum Arabs legerit an omiserit, ex voce بعضها cognosci non potest.

2) ἡ γάρ τις γραμματική, addit noster τῇ ψυχῇ, اى فى النفس quae ex loco antecedenti repetita videntur.

3) Ὅσα κατὰ τοῦ κατηγορουμένου λέγεται, πάντα καὶ etc. Pacius e codice suo manu scripto notavit λέγεται, πάντα καὶ etc. Ita quidem etiam Arabs legisse videtur qui haec verba ita vertit قيل كل ما يقال على المحمول على موضوع ايضا *omne* quod de praedicato dicitur, id etiam de subjecto dicitur. Quanquam id certe ex verbis arabicis non cognoscitur. Vix enim alio modo graecum ὅσα arabice exprimi potest nisi vocibus كل ما vel جميع ما cf. infra verba ὥστε ὅσαι τοῦ κατηγορουμένου etc.

2 τῶν ὄντων τὰ μὲν καθ᾽ ὑποκειμένου τινὸς λέγεται, ἐν ὑποκειμένῳ δὲ οὐδενί ἐστιν, οἷον ἄνθρωπος καθ᾽ ὑποκειμένου μὲν λέγεται τοῦ τινὸς ἀνθρώπου, ἐν ὑποκειμένῳ δὲ οὐδενί ἐστι· τὰ δὲ ἐν ὑποκειμένῳ μέν ἐστι, [1]) καθ᾽ ὑποκειμένου δὲ οὐδενὸς λέγεται (ἐν ὑποκειμένῳ δὲ λέγω, ὃ ἔν τινι μὴ ὡς μέρος ὑπάρχον ἀδύνατον χωρὶς εἶναι τοῦ ἐν ᾧ ἐστίν), οἷον ἡ τὶς γραμματικὴ ἐν ὑποκειμένῳ μέν ἐστι τῇ ψυχῇ, καθ᾽ ὑποκειμένου δ᾽ οὐδενὸς λέγεται, καὶ τὸ τὶ λευκὸν [2]) ἐν ὑποκειμένῳ μὲν τῷ σώματί ἐστιν (ἅπαν γὰρ χρῶμα ἐν

---

1) *οἷον ὁ ἄνθρωπος καθ᾽ ὑποκειμένου μὲν λέγεται τοῦ τινὸς ἀνθρώπου, ἐν ὑποκειμένῳ δὲ οὐδενί ἐστιν.* Arabs legit *οἷον ὁ ἄνθρωπος μὲν λέγεται κατὰ τοῦ τινος ἀνθρώπου ἐν ὑπ. δ. ἐστίν.* كقولك الانسان فقد يقال على انسان ما وليس البتة فى موضوع ما, nisi forte exciderunt verba: على موضوع اى post يقال inserenda.

2) *καὶ τὸ τὶ λευκόν.* Arabs legit *καὶ τὸ τὶ λευκόν* وبياض ما. *καὶ τουτὶ τὸ λευκόν* quod antiqui legunt arabice vertendum fuerat وهذا البياض. Pronomen ما ab arabicis grammaticis ما خاصّة appellatum, personam vel rem, cui adjungitur, incertam ponit, ut latinum q u i d, graecum *τι* nostrum *irgend*, *irgend etwas*, *irgend ein.* Eodem modo paullo superius verba *ἡ τὶς γραμματική* noster vertit نَحْوٌ مَا et verba quae sequuntur *ὁ τὶς ἄνθρωπος ἢ ὁ τὶς ἵππος*, ubi nonnulli legunt *καὶ ὁ τὶς ἵππος*, انسانٌ ما او فرسٌ ما et ita fere semper ubi in graecis *τὶς* vel *τὶ* articulo adjungitur. In codice Msto hoc loco et infra saepius legitur الانسان ما cum praefixo articulo, quem noster fortasse retinuit, ut ad verbum omnia quae in graecis leguntur exprimeret. Quum tamen in eo minime sibi constans sit et hic articuli usus arabicae linguae omnino repugnet, articulum et hoc loco et ubicunque haec verba iterum recurrunt, delendum censeo. Saepius autem noster ad graecum *τις* cum praecedenti articulo exprimendum hoc pronomine ما non utitur, sed solo nomine, sine articulo posito, quod eandem fere vim habet, nisi quod speciem in universum significet, nullo ad numerum rerum, quae eo

1 νυμα δὲ λέγεται ὧν τό τε ὄνομα κοινὸν καὶ ὁ κατὰ τοὔνομα λόγος τῆς οὐσίας ὁ αὐτός, οἷον ζῷον ὅ τε ἄνθρωπος καὶ ὁ βοῦς. ὁ γὰρ ἄνθρωπος καὶ ὁ βοῦς κοινῷ ὀνόματι προσαγορεύεται ζῷον, [1]) καὶ ὁ λόγος δὲ τῆς οὐσίας ὁ αὐτός· ἐὰν γὰρ ἀποδιδῷ τις τὸν ἑκατέρου λόγον, τί ἐστιν αὐτῶν ἑκατέρῳ τὸ ζῴῳ εἶναι, τὸν αὐτὸν λόγον ἀποδώσει. παρώνυμα δὲ λέγεται ὅσα ἀπό τινος διαφέροντα τῇ πτώσει τὴν κατὰ τοὔνομα προσηγορίαν ἔχει, οἷον ἀπὸ τῆς γραμματικῆς ὁ γραμματικὸς καὶ ἀπὸ τῆς ἀνδρείας ὁ ἀνδρεῖος.

2 τῶν λεγομένων τὰ μὲν κατὰ συμπλοκὴν λέγεται, τὰ δ' ἄνευ συμπλοκῆς. τὰ μὲν οὖν κατὰ συμπλοκὴν [2]) οἷον ἄνθρωπος τρέχει, ἄνθρωπος νικᾷ· τὰ δ' ἄνευ συμπλοκῆς οἷον ἄνθρωπος, βοῦς, τρέχει, νικᾷ. [3])

---

vel ut grammatici dicunt صِلَة, loco sunt ad vocem قول, quae subnexa nomini verbo futurae significationis subjecto inservienti aliam quam futuri temporis significationem habere non possunt. Dubitatio igitur nulla est nostrum his verbis futurum *ἀποδώσει* exprimere voluisse.

1) *„Ὁ γὰρ ἄνθρωπος καὶ ὁ βοῦς κοινῷ ὀνομάτι προσαγ.“* Antiqu. *Τούτων γὰρ ἑκάτερον κοινῷ ὀνόματι προσαγορεύεται ζῷον.* Arabs ante *κοινῷ* ex antecedentibus repetit verba *ὅ τε ἄνθρωπος καὶ ὁ βοῦς* — فان هذين اعنى الانسان والثور Nam uterque scilicet homo et bos.

2) *Τὰ μὲν οὖν κατὰ συμπλοκήν,* addit Arabs *λεγόμενα.* فالتى تقال بتاليف

3) *οἷον ἄνθρωπος τρέχει, ἄνθρωπος νικᾷ — οἷον ἄνθρωπος, βοῦς,* Arabs legit *οἷον ἄνθρ. τρέχ. βοῦς νικᾷ* كقولك الانسان يحضر الثور يغلب. والتى بغير تاليف كقولك الانسان الثور Verba الانسان et الثور in versione arabica articulum habent, ex quo tamen conjicere non licet, Arabem nostrum in exemplari suo graeco articulum legisse. Inservit enim articulus, quem grammatici لام الجنس appellant, ad indicandam totam speciem quae nomine quodam appelativo significatur.

δοὺς γνωριμώτερον ἂν ἀποδοίη ἄνθρωπον ἢ ζῷον ἀποδιδούς· τὸ μὲν γὰρ ἴδιον μᾶλλον τοῦ τινὸς ἀνθρώπου, τὸ δὲ κοινότερον. καὶ τὸ τὶ δένδρον ἀποδιδοὺς [1]) · *γνωριμώτερον ἀποδώσει δένδρον ἀποδιδοὺς ἢ φυτόν. ἔτι αἱ πρῶται οὐσίαι διὰ τὸ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ὑποκεῖσθαι καὶ πάντα τὰ ἄλλα κατὰ τούτων κατηγορεῖσθαι ἢ ἐν αὐταῖς εἶναι διὰ τοῦτο μάλιστα οὐσίαι λέγονται.* [2]) *ὡς δέ γε αἱ πρῶται οὐσία πρὸς τὰ ἄλλα πάντα* [3]) *ἔχουσιν, οὕτω καὶ τὸ εἶδος πρὸς τὸ γένος ἔχει. ὑπόκειται γὰρ τὸ εἶδος τῷ γένει· τὰ μὲν γὰρ γένη κατὰ τῶν εἰδῶν κατηγορεῖται, τὰ δὲ εἴδη κατὰ τῶν γενῶν οὐκ ἀντιστρέφει. ὥστε καὶ ἐκ τούτων τὸ εἶδος τοῦ γένους μᾶλλον οὐσία.* [4]) *αὐτῶν δὲ τῶν εἰδῶν ὅσα* [5]) *μή ἐστι γένη, οὐδὲν μᾶλλον ἕτε-*

---

primariam verbi graeci significationum magis reddere studens quam sententiam.

1) *δένδρον ἀποδιδοὺς γνωριμώτερον ἀποδώσει*, Pacius, Casaubonus et alii, post *γνωριμώτερον* addunt *καὶ οἰκειότερον*, quae verba Arabs non habet.

2) *διὰ τοῦτο μάλιστα οὐσίαι λέγονται*, vocem *πρῶται*, quam nonnullae editiones post *οὐσίαι* habent, etiam Arabs omisit.

3) *πάντα* in editionibus quibusdam uncinis inclusum legitur, abfuit enim tum ab edd. Aldd. tum a cod. msto a Pacio collato, Arabs tamen legit hanc vocem vertens سائر الامور كلها.

4) *ὥστε καὶ ἐκ τούτων τὸ εἶδος τοῦ γένους μᾶλλον οὐσία* vertit Arabs فيجب من ذلك ايضا ان النوع اولى واحق بان يوصف جوهرا من الجنس „ita ut vel hinc appareat speciem magis describendam esse substantiam, (ita ut sit substantia)“. Verba بان يوصف in graecis exemplaribus non leguntur. Probabile est nostrum post *οὐσία* addidisse *λέγεται*, vel *κατηγορεῖται*.

5) *Αὐτῶν δὲ τῶν εἰδῶν ὅσα* etc. *αὐτῶν* noster non expressit.

κατὰ ἀνθρώπου ὅλως. πάλιν τὸ χρῶμα ἐν σώματι· οὐκοῦν καὶ ἐν τινὶ σώματι ὅλως. ὥστε τὰ ἄλλα πάντα ἤτοι καθ' ὑποκειμένων λέγεται τῶν πρώτων οὐσιῶν ἢ ἐν ὑποκειμέναις αὐταῖς ἐστίν. μὴ οὐσῶν οὖν τῶν πρώτων οὐσιῶν ἀδύνατον τῶν ἄλλων τι εἶναι. [1])

τῶν δὲ δευτέρων οὐσιῶν μᾶλλον οὐσία τὸ εἶδος τοῦ γένους· ἔγγιον γὰρ τῆς πρώτης οὐσίας ἐστίν. ἐὰν γὰρ ἀποδιδῷ τις τὴν πρώτην οὐσίαν τί ἐστι, γνωριμώτερον καὶ οἰκειότερον ἀποδώσει [2]) *τὸ εἶδος ἀποδιδοὺς ἤπερ τὸ γένος, οἷον τὸν τινὰ ἄνθρωπον ἀποδι-*

κατηγορηθήσεται. Qua re opinor nostrum haec verba ita legisse, *οἷον τὸ ζῷον κατὰ τοῦ τινος ἀνθρώπου κατηγορεῖται, οὐκοῦν καὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ τινος ἀνθρώπου.*

1) *τῶν ἄλλων τὶ εἶναι.* Addit Arabs verba *πάντα γὰρ τὰ ἄλλα* etc. quae in editione Sylburgiana jam uncinis inclusa leguntur, a recentioribus autem rejecta sunt وذلك ان كل ما سواها فاما ان يكون على موضوعات اى يقال عليها واما فى موضوعات اى يقال فيها.

2) *Γνωριμώτερον καὶ οἰκειότερον ἀποδώσει* etc. edd. Aldd. aliaeque veteres habent *ἀποδοίη.* Nostrum cum vulg. *ἀποδώσει* legisse ex duobus praeteritis particulam إِن sequentibus apparet. cf. quae supra annotavimus ad Cp. I. In versione arabica haec verba ita leguntur: انّ موفّيا ان وفى الجوهر الاول ما هو كان اعطاؤه النوع اشدّ ملآمة وابين فى الدلالة عليه من اعطائه الجنس i. e. Nam explicaturus aliquis quum explicare vellet substantiam primariam, quid ea sit, explicatio ejus *τὸ* species (i. e. quod sit species) fortior erit ad concordantiam et evidentior in monstrando, quam explicatio ejus *τὸ* genus (i. e. quod sit genus). اعطاء nom. actionis IV. rad عطا dare, actionem dandi et donandi significat et idem valet ac توفية n. a. II. rad وفى, integer fuit, completus fuit, II. prorsus totumque dedit. Saepius noster graecum *ἀποδοῦναι* his verbis arabicis vertit, quae apud alios scriptores arabicos semper d a n d i significationem habent, nusquam autem e x p l i c a n d i;

ἀδύνατον, οἷον τὸ λευκὸν ἐν ὑποκειμένῳ ὂν τῷ σώματι κατηγορεῖται τοῦ ὑποκειμένου (λευκὸν γὰρ σῶμα λέγεται), ὁ δὲ λόγος ὁ τοῦ λευκοῦ [1]) οὐδέποτε κατὰ σώματος κατηγορηθήσεται. τὰ δ' ἄλλα πάντα ἤτοι καθ' ὑποκειμένων λέγεται τῶν πρώτων οὐσιῶν ἢ ἐν 'ποκειμέναις αὐταῖς ἐστίν. [2]) τοῦτο δὲ φανερὸν ἐκ τῶν καθ' ἕκαστα προχειριζομένων [3]) οἷον τὸ ζῷον κατὰ τοῦ ἀνθρώπου κατηγορεῖται· οὐκοῦν καὶ κατὰ τοῦ τινὸς ἀνθρώπου κατηγορηθήσεται [4]) τὸ ζῷον· εἰ γὰρ κατὰ μηδενὸς τῶν τινῶν ἀνθρώπων, οὐδὲ

---

1) ὁ δὲ λόγος ὁ τοῦ λευκοῦ قول الابيض. Legisse videtur ὁ δὲ λόγος τοῦ λευκοῦ, quam lectionem etiam Pacius e manuscripto suo notavit.

2) ἤτοι καθ' ὑποκειμένων λέγεται — ἢ ἐν ὑποκειμέναις αὐταῖς ἐστιν. Editt. Aldinn. et Hild. καθ' ὑποκειμένου et ἐν ὑποκειμένῳ, ita etiam infra, ubi haec verba repetuntur. Ammonius ἤτοι καθ' ὑποκειμένων — ἢ ἐν ὑποκειμένῳ ἐστί. Arabs cum vulg. utroque in loco pluralem legit, وكل ما سواها فامّا ان يكون على موضوعات اى يقال على الجواهر الاول وامّا ان يكون فى موضوعات اى يقال فيها „Omnia autem quae praeter haec sunt, vel de subjectis sunt, id est, dicuntur de substantiis primariis, vel in subjectis sunt, id est dicuntur de illis (sc. substantiis primariis)."

3) τοῦτο δὲ φανερὸν ἐκ τῶν καθ' ἕκαστα προχειριζομένων. Arabs legisse videtur φαν. δ. τ. πρὸ τῶν καθ' ἕκαστα χειριζομένων وذلك ظاهر من قبل التصفّح للجزويات „atque hoc elucet *ante* disquisitionem singularum partium."

4) Οὐκοῦν καὶ κατὰ τοῦ τινὸς ἀνθρώπου κατηγορηθήσεται addiderunt Bekkerus et alii, τὸ ζῷον. Arabs vertit فهو ايضا على انسان ما „idem igitur etiam de certo quodam homine." Pronomen tertiae personae هو respicit quidem in الحى (τὸ ζῶον) nec tamen conjicere licet nostrum verba τὸ ζῷον legisse; pronomen enim illud in sermone arabico nullo modo abesse potest. Abest autem a versione arabica

λέγεται τοῦ τινὸς ἀνθρώπου, καὶ κατηγορεῖταί γε τοὔνομα [1])· *τὸν γὰρ ἄνθρωπον τοῦ τινὸς ἀνθρώπου κατηγορήσεις·* [2]) *καὶ ὁ λόγος δὲ ὁ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τοῦ τινὸς ἀνθρώπου κατηγορηθήσεται· ὁ γάρ τις ἄνθρωπος καὶ ἄνθρωπός ἐστι καὶ ζῷον. ὥστε καὶ τοὔνομα καὶ ὁ λόγος κατὰ τοῦ ὑποκειμένου κατηγορηθήσεται.* [3]) *τῶν δ' ἐν ὑποκειμένῳ ὄντων ἐπὶ μὲν τῶν πλείστων οὔτε τοὔνομα οὔθ' ὁ λόγος κατηγορεῖται τοῦ ὑποκειμένου* [4])· *ἐπ' ἐνίων δὲ τοὔνομα μὲν οὐδὲν κωλύει κατηγορεῖσθαί ποτε τοῦ ὑποκειμένου, τὸν δὲ λόγον*

اى quae iis verbis, quae hunc locum sequuntur eadem vi posita est, *οἷον ἄνθρωπος καθ' ὑποκειμένου μὲν λέγεται τοῦ τινὸς ἀνθρώπου,* **ومثال ذلك ان الانسان يقال على موضوع اى على انسان ما „velut homo dicitur de subjecto, *nimirum* de certo quodam homine". Hoc loco etiam noster, ut supra, addit** *κατὰ* **ante** *τοῦ τινὸς ἀνθρώπου.*

1) *καὶ κατηγορεῖταί γε καὶ τοὔνομα,* **addit Arabs** *κατ' αὐτοῦ* **فاسمه يحمل عليه „et nomen ejus definitur de illo (scilicet subjecto)."**

2) *τὸν γὰρ ἄνθρωπον τοῦ τινὸς ἀνθρώπου κατηγορήσεις.* **Retinuit Arabs particulam** *κατὰ,* **quam Bekkerus rejecit. Vertit enim noster: على انسان ما**

3) *ὥστε κατηγορηθήσεται.* **Pacius annotavit e msto suo** *κατηγορεῖται.* **Editio Hild. habet** *ῥηθήσεται,* **Arabs haud dubie legit** *κατηγορηθήσεται:* **vertit enim فيكون الاسم والقول يحملان.**

4) *οὔτε τοὔνομα οὔθ' ὁ λόγος κατηγορεῖται τοῦ ὑποκειμένου* **لا يحمل على الموضوع لا اسمها ولا حدها „non definitur de subjecto neque nomen ejus, neque definitio ejus." Graecum vocabulum** *λόγος,* **quod alias arabico قول (verbum) reddidit, hoc loco vertit حدّ, (terminus, definitio). Legit autem etiam hoc loco** *κατὰ τοῦ ὑποκειμένου,* **ita etiam verba quae sequuntur** *κατηγορεῖσθαι ποτε τοῦ ὑποκ.* **et** *κατηγορεῖται τοῦ ὑποκειμένου* **legit** *κατὰ τοῦ ὑποκειμένου,* **semper vertens على الموضوع.**

σίαι λέγονται, ἐν οἷς εἴδεσιν [1]) αἱ πρώτως οὐσίαι λεγόμεναι ὑπάρχουσι, ταῦτά τε καὶ τὰ τῶν εἰδῶν τούτων γένη, οἷον ὁ τὶς ἄνθρωπος ἐν εἴδει μὲν ὑπάρχει τῷ ἀνθρώπῳ, [2]) γένος δὲ τοῦ εἴδους ἐστὶ τὸ ζῷον· [3]) δεύτεραι οὖν αὗται λέγονται οὐσίαι, οἷον ὅ τε ἄνθρωπος καὶ τὸ ζῷον. φανερὸν δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων ὅτι τῶν καθ' ὑποκειμένου λεγομένων ἀναγκαῖον καὶ τοὔνομα καὶ τὸν λόγον κατηγορεῖσθαι τοῦ ὑποκειμένου, [4]) οἷον ὁ ἄνθρωπος καθ' ὑποκειμένου

---

1) *λέγονται, ἐν οἷς εἴδεσιν* etc. Casaubonus in margine notavit *λέγονται τὰ εἴδη ἐν οἷς*, versio arabica فهى الانواع التى فيها توجد الجواهر. cf. quae supra diximus de his verbis pag. 13.

2) *οἷον ὁ τὶς ἄνθρωπος ἐν εἴδει μὲν ὑπάρχει τῷ ἀνθρώπῳ.* A. مثال ذلك ان انسانا ما هو فى نوع اى فى الانسان, vocem *ὑπάρχει* quam aliis in locis arabico verbo وجد vertit, hoc quidem loco noster non expressit, sed quum *ὑπάρχει* hoc loco eandem fere significationem habeat quam verbum substantivum *ἔστι*, cui in lingua arabica pronomen tertiae personae respondet, non dubito quin etiam hoc loco *ὑπάρχει* legerit ac pronomine tertiae personae هو exprimere voluerit.

3) *γένος δὲ τοῦ εἴδους ἐστὶ τὸ ζῷον.* Ar. legisse videtur — *τοῦ εἴδους τούτου* وجنس هذا النوع etc. „genus autem hujus speciei“ etc.

4) *ἀναγκαῖον καὶ τοὔνομα καὶ τὸν λόγον κατηγορεῖσθαι τοῦ ὑποκειμένου* — فقد يجب ضرورة ان يحمل اسمها وقولها يقال على ذلك الموضوع „necesse est ut definiatur et nomen ejus et notio (*λόγος*) ejus, nimirum de subjecto illo.“ Legisse videtur ..... *κατηγορεῖσθαι*, [*λέγω δὲ*] *κατὰ τοῦ ὑποκειμένου τούτου.* Verbum يقال (dicitur) quod verto nimirum, saepius a nostro ita adhibetur ut conjunctioni inserviat, quum quae initito propositionis dicta erant, ob majorem perspicuitatem in fine repetantur, ut graecorum *λέγω*, nostrum, *ich meine nemlich*, et idem valet ac particula

4 τῶν κατὰ μηδεμίαν συμπλοκὴν λεγομένων ἕκαστον ἤτοι οὐσίαν σημαίνει ἢ ποσὸν ἢ ποιὸν ἢ πρός τι ἢ ποῦ ἢ ποτὲ ἢ κεῖσθαι ἢ ἔχειν ἢ ποιεῖν ἢ πάσχειν. ἔστι δὲ οὐσία μὲν ὡς τύπῳ εἰπεῖν οἷον ἄνθρωπος, ἵππος· ποσὸν δὲ οἷον δίπηχυ, τρίπηχυ·[1]) ποιὸν δὲ οἷον λευκόν, γραμματικόν· πρός τι δὲ οἷον διπλάσιον, ἥμισυ, μεῖζον·[2]) ποῦ δὲ οἷον ἐν Λυκείῳ, ἐν ἀγορᾷ· ποτὲ δὲ οἷον ἐχθές, πέρυσιν· κεῖσθαι δὲ οἷον ἀνάκειται, κάθηται· ἔχειν δὲ οἷον ὑποδέδεται, ὥπλισται. ποιεῖν δὲ οἷον τέμνει, καίει· πάσχειν δὲ οἷον τέμνεται, καίεται. ἕκαστον δὲ τῶν εἰρημένων αὐτὸ μὲν καθ' αὐτὸ ἐν οὐδεμιᾷ καταφάσει λέγεται ἢ ἀποφάσει, τῇ δὲ πρὸς ἄλληλα τούτων συμπλοκῇ κατάφασις ἢ ἀπόφασις γίνεται.[3]) ἅπασα γὰρ δοκεῖ κατάφασις καὶ ἀπόφασις ἤτοι ἀληθὴς ἢ ψευδὴς εἶναι· τῶν δὲ κατὰ μηδεμίαν συμπλοκὴν λεγομένων οὐδὲν οὔτε ἀληθὲς οὔτε ψεῦδός ἐστιν, οἷον ἄνθρωπος, λευκόν, τρέχει, νικᾷ.

5 οὐσία δέ ἐστιν ἡ κυριώτατά τε καὶ πρώτως καὶ μάλιστα λεγομένη, ἣ μήτε καθ' ὑποκειμένου τινὸς λέγεται μήτ' ἐν ὑποκειμένῳ τινί ἐστιν, οἷον ὁ τὶς ἄνθρωπως ἢ ὁ τὶς ἵππος.[4]) δεύτεραι δὲ οὐ-

---

subjecti" **legisse videtur** *ὥστε ὅσαι τοῦ κατηγορουμένου γένους διαφ. εισ. τοσ. κ. τοῦ ὑποκειμένου γένους διαφοραὶ ἔσονται.*

1) *τρίπηχυ,* **legit Arabs quae vox a quibusdam editionibus abest.**

2) *μεῖζον* **post** *ἥμισυ* **abest a versione arabica.**

3) *ἐν οὐδεμίᾳ καταφάσει λέγεται ἢ ἀποφάσει. — κατάφασις ἢ ἀπόφασις γίνεται.* **Fuerunt qui verba** *ἢ ἀποφάσει* **non legere vellent ut Ammonius ad h. l.:** *„τὰ πολλὰ τῶν βιβλίων καὶ δοκοῦντα καλῶς ἔχειν, οὐκ ἔχει τὸ „ἢ ἀποφάσει" ἀλλὰ μόνον τὸ „ἐν οὐδεμίᾳ καταφάσει λέγεται."* **Arabs haec verba retinuit** — تحدث الموجبة والسالبة فلم تقل بايجاب ولا بسلب

4) *ἢ ὁ τὶς ἵππος* **Arabs legit** *καὶ ὁ τὶς ἵππος* وفرس ما.

κατηγορεῖται, το δὲ ζῷον κατὰ τοῦ ἀνθρώπου· οὐκοῦν καὶ κατὰ τοῦ τινὸς ἀνθρώπου κατηγορηθήσεται τὸ ζῷον· ὁ γάρ τις ἄνθρωπός καὶ ἄνθρωπός ἐστι καὶ ζῷον. 3

τῶν ἑτερογενῶν [1]) *καὶ μὴ ὑπ' ἄλληλα τεταγμένων ἕτεραι τῷ εἴδει* [2]) *καὶ αἱ διαφοραί, οἷον ζῴου καὶ ἐπιστήμης·* [3]) *ζῴου μὲν γὰρ διαφοραὶ τό τε πεζὸν καὶ τὸ δίπουν καὶ τὸ πτηνὸν καὶ τὸ ἔνυδρον, ἐπιστήμης δὲ οὐδεμία τούτων· οὐ γὰρ διαφέρει ἐπιστήμη ἐπιστήμης τῷ δίπους εἶναι. τῶν δέ γε ὑπ' ἄλληλα γενῶν οὐδὲν κωλύει τὰς αὐτὰς διαφορὰς εἶναι· τὰ γὰρ ἐπάνω* [4]) *τῶν ὑπ' αὐτὰ γενῶν κατηγορεῖται, ὥστε ὅσαι τοῦ κατηγορουμένου διαφοραί εἰσι, τοσαῦται καὶ τοῦ ὑποκειμένου ἔσονται.* [5])

---

1) *Τῶν ἑτερογενῶν*, ubi alii *ἑτέρων γενῶν* habent, Arabs vertit الاجناس المختلفة, diversorum generum (*τῶν ἑτέρων γενῶν*), ita etiam vetus interpres latinus (Venet. 1582) haec verba expressit.

2) *τῷ εἴδει.* Simplicius *σὺν τῷ εἴδει*, Arabs في النوع, legisse videtur *ἐν τῷ εἴδει.*

3) *οἷον ζῴου καὶ ἐπιστήμης* etc. absunt haec verba a versione arabica, quae ita habet من ذلك ان فصول الحيوان كقولك المشاء والطير وذو الرجلين والسابح وفصول العلم etc. „Hujusmodi (sunt) differentiae animalis, velut (ut dicis) pedestre et avis et bipes atque differentiae scientiae etc.“ Arabs haec verba ita legisse videtur: *οἷον ζῴου μὲν διαφοραὶ τό τε πεζὸν καὶ τὸ πτηνὸν καὶ τὸ δίπουν καὶ τὸ ἔνυδρον καὶ ἐπιστήμης διαφοραὶ* etc.

4) *τὰ γὰρ ἐπάνω* addit Arabs *διαφοραὶ* فان الفصول التي هي اعلى „nam differentiae quae superiores sunt ordine, praedicuntur de etc.

5) *ὥστε ὅσαι τοῦ κατηγορουμένου διαφοραί εἰσι, τοσαῦται καὶ τοῦ ὑποκειμένου ἔσονται,* حتى يكون جميع فصول الجنس المحمول هي باعيانها فصول الجنس الموضوع „ut sint omnes differentiae generis definiti eaedem etiam differentiae generis

2 σώματι, καθ' ὑποκειμένου δὲ οὐδενὸς λέγεται· τὰ δὲ καθ' ὑποκειμένου τε λέγεται καὶ ἐν ὑποκειμένῳ ἐστίν, οἷον ἡ ἐπιστήμη ἐν ὑποκειμένῳ μέν ἐστι τῇ ψυχῇ, καθ' ὑποκειμένου δὲ λέγεται τῆς γραμματικῆς· τὰ δὲ οὔτ' ἐν ὑποκειμένῳ ἐστὶν οὔτε καθ' ὑποκειμένου τινὸς λέγεται, οἷον ὁ τὶς ἄνθρωπος καὶ ὁ τὶς ἵππος· οὐδὲν γὰρ τῶν τοιούτων οὔτε ἐν ὑποκειμένῳ ἐστὶν οὔτε καθ' ὑποκειμένου λέγεται. ἁπλῶς δὲ τὰ ἄτομα καὶ ἓν ἀριθμῷ κατ' οὐδενὸς ὑποκειμένου λέγεται, ἐν ὑποκειμένῳ δὲ ἔνια οὐδὲν κωλύει εἶναι·[1]) ἡ γάρ τις γραμματικὴ[2]) τῶν ἐν ὑποκειμένῳ μέν ἐστι, καθ' ὑποκειμένου δὲ οὐδενὸς λέγεται.

3 ὅταν ἕτερον καθ' ἑτέρου κατηγορῆται ὡς καθ' ὑποκειμένου, ὅσα κατὰ τοῦ κατηγορουμένου λέγεται, πάντα καὶ[3]) κατὰ τοῦ ὑποκειμένου ῥηθήσεται, οἷον ἄνθρωπος κατὰ τοῦ τινὸς ἀνθρώπου

---

significari possunt respectu, ita verba οὔτε καθ' ὑποκειμένου τινὸς λέγεται, vertit ولا يقال على موضوع et paullo inferius „ἡ γάρ τις γραμματική“ فان كتابة, et saepius ita infra.

1) Ἐν ὑποκειμένῳ δὲ ἔνια οὐδὲν κωλύει εἶναι فليس مانع يمنع ان يكون بعضها موجودا فيه, ἐν αὐτῷ δὲ ἔνια etc. Pacius ex manu scripto suo notavit τούτων, ante ἔνια, quod utrum Arabs legerit an omiserit, ex voce بعضها cognosci non potest.

2) ἡ γάρ τις γραμματική, addit noster τῇ ψυχῇ, اى فى النفس quae ex loco antecedenti repetita videntur.

3) Ὅσα κατὰ τοῦ κατηγορουμένου λέγεται, πάντα καὶ etc. Pacius e codice suo manu scripto notavit λέγεται, πάντα καὶ etc. Ita quidem etiam Arabs legisse videtur qui haec verba ita vertit قيل كل ما يقال على المحمول على موضوع ايضا *omne* quod de praedicato dicitur, id etiam de subjecto dicitur. Quanquam id certe ex verbis arabicis non cognoscitur. Vix enim alio modo graecum ὅσα arabice exprimi potest nisi vocibus كل ما vel جميع ما cf. infra verba ὥστε ὅσαι τοῦ κατηγορουμένου etc.

τῶν ὄντων τὰ μὲν καθ' ὑποκειμένου τινὸς λέγεται, ἐν ὑποκειμένῳ δὲ οὐδενί ἐστιν, οἷον ἄνθρωπος καθ' ὑποκειμένου μὲν λέγεται τοῦ τινὸς ἀνθρώπου, ἐν ὑποκειμένῳ δὲ οὐδενί ἐστι· τὰ δὲ ἐν ὑποκειμένῳ μέν ἐστι, [1]) καθ' ὑποκειμένου δὲ οὐδενὸς λέγεται (ἐν ὑποκειμένῳ δὲ λέγω, ὃ ἔν τινι μὴ ὡς μέρος ὑπάρχον ἀδύνατον χωρὶς εἶναι τοῦ ἐν ᾧ ἐστίν), οἷον ἡ τὶς γραμματικὴ ἐν ὑποκειμένῳ μέν ἐστι τῇ ψυχῇ, καθ' ὑποκειμένου δ' οὐδενὸς λέγεται, καὶ τὸ τὶ λευκὸν [2]) ἐν ὑποκειμένῳ μὲν τῷ σώματί ἐστιν (ἅπαν γὰρ χρῶμα ἐν 2

---

1) οἷον ὁ ἄνθρωπος καθ' ὑποκειμένου μὲν λέγεται τοῦ τινὸς ἀνθρώπου, ἐν ὑποκειμένῳ δὲ οὐδενί ἐστιν. Arabs legit οἷον ὁ ἄνθρωπος μὲν λέγεται κατὰ τοῦ τινος ἀνθρώπου ἐν ὑπ. δ. ἐστίν. كقولك الانسان فقد يقال على انسان ما وليس البتة فى موضوع ما, nisi forte exciderunt verba: اى على موضوع post يقال inserenda.

2) καὶ τὸ τὶ λευκόν. Arabs legit καὶ τὸ τὶ λευκόν وبياض ما. καὶ τουτὶ τὸ λευκόν quod antiqui legunt arabice vertendum fuerat وهذا البياض. Pronomen ما ab arabicis grammaticis ما خاصّة appellatum, personam vel rem, cui adjungitur, incertam ponit, ut latinum quid, graecum τι nostrum *irgend*, *irgend etwas*, *irgend ein*. Eodem modo paullo superius verba ἡ τὶς γραμματική noster vertit نَحْوٌ مَا et verba quae sequuntur ὁ τὶς ἄνθρωπος ἢ ὁ τὶς ἵππος, ubi nonnulli legunt καὶ ὁ τὶς ἵππος, انسانٌ ما او فرسٌ ما et ita fere semper ubi in graecis τὶς vel τὶ articulo adjungitur. In codice Msto hoc loco et infra saepius legitur الانسان ما cum praefixo articulo, quem noster fortasse retinuit, ut ad verbum omnia quae in graecis leguntur exprimeret. Quum tamen in eo minime sibi constans sit et hic articuli usus arabicae linguae omnino repugnet, articulum et hoc loco et ubicunque haec verba iterum recurrunt, delendum censeo. Saepius autem noster ad graecum τις cum praecedenti articulo exprimendum hoc pronomine ما non utitur, sed solo nomine, sine articulo posito, quod eandem fere vim habet, nisi quod speciem in universum significet, nullo ad numerum rerum, quae eo

1 νυμα δὲ λέγεται ὧν τό τε ὄνομα κοινὸν καὶ ὁ κατὰ τοὔνομα λόγος τῆς οὐσίας ὁ αὐτός, οἷον ζῷον ὅ τε ἄνθρωπος καὶ ὁ βοῦς. ὁ γὰρ ἄνθρωπος καὶ ὁ βοῦς κοινῷ ὀνόματι προσαγορεύεται ζῷον, [1]) καὶ ὁ λόγος δὲ τῆς οὐσίας ὁ αὐτός· ἐὰν γὰρ ἀποδιδῷ τις τὸν ἑκατέρου λόγον, τί ἐστιν αὐτῶν ἑκατέρῳ τὸ ζῴῳ εἶναι, τὸν αὐτὸν λόγον ἀποδώσει. παρώνυμα δὲ λέγεται ὅσα ἀπό τινος διαφέροντα τῇ πτώσει τὴν κατὰ τοὔνομα προσηγορίαν ἔχει, οἷον ἀπὸ τῆς γραμματικῆς ὁ γραμματικὸς καὶ ἀπὸ τῆς ἀνδρείας ὁ ἀνδρεῖος.

2 τῶν λεγομένων τὰ μὲν κατὰ συμπλοκὴν λέγεται, τὰ δ' ἄνευ συμπλοκῆς. τὰ μὲν οὖν κατὰ συμπλοκὴν [2]) οἷον ἄνθρωπος τρέχει, ἄνθρωπος νικᾷ· τὰ δ' ἄνευ συμπλοκῆς οἷον ἄνθρωπος, βοῦς, τρέχει, νικᾷ. [3])

---

vel ut grammatici dicunt صلة, loco sunt ad vocem قول, quae subnexa nomini verbo futurae significationis subjecto inservienti aliam quam futuri temporis significationem habere non possunt. Dubitatio igitur nulla est nostrum his verbis futurum ἀποδώσει exprimere voluisse.

1) „Ὁ γὰρ ἄνθρωπος καὶ ὁ βοῦς κοινῷ ὀνόματι προσαγ." Antiqu. Τούτων γὰρ ἑκάτερον κοινῷ ὀνόματι προσαγορεύεται ζῷον. Arabs ante κοινῷ ex antecedentibus repetit verba ὅ τε ἄνθρωπος καὶ ὁ βοῦς — فان هذين اعنى الانسان والثور Nam uterque scilicet homo et bos.

2) Τὰ μὲν οὖν κατὰ συμπλοκήν, addit Arabs λεγόμενα. فالتى تقال بتاليف

3) οἷον ἄνθρωπος τρέχει, ἄνθρωπος νικᾷ — οἷον ἄνθρωπος, βοῦς, Arabs legit οἷον ἄνθρ. τρέχ. βοῦς νικᾷ كقولك الانسان يحضر الثور يغلب. والتى بغير تاليف كقولك الانسان الثور. Verba الانسان et الثور in versione arabica articulum habent, ex quo tamen conjicere non licet, Arabem nostrum in exemplari suo graeco articulum legisse. Inservit enim articulus, quem grammatici لام الجنس appellant, ad indicandam totam speciem quae nomine quodam appelativo significatur.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΙ.

Ὁμώνυμα λέγεται ὧν ὄνομα μόνον κοινόν, ὁ δὲ κατὰ τοὔνομα λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος, οἷον ζῷον ὅ τε ἄνθρωπος καὶ τὸ γεγραμμένον. τούτων γὰρ ὄνομα μόνον κοινόν, ὁ δὲ κατὰ τοὔνομα λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος· ἂν γάρ τις ἀποδιδῷ τί ἐστιν αὐτῶν ἑκατέρῳ τὸ ζῴῳ εἶναι, ἴδιον ἑκατέρου λόγον ἀποδώσει.[1]) συνώ-

---

De verbis *κατὰ τοὔνομα* et *τῆς οὐσίας* quae in hoc primo capite saepius reperiuntur, supra jam dictum est, nostrum ea cum Porphyrio in textum recepisse.

1) *λόγον ἀποδώσει.* cod. Mstus a Pacio collatus habet *ἀποδίδωσι*, versio nostra وذلك ان موفيا ان وفى فى كل واحد منهما ما معنى انه حيوان كان القول الذى يوفى فى كل واحد منهما خاصّا له „Daturus enim si daret de unoquoque eorum quid significet quod sit vivum, verbum quod datur de unoquoque eorum proprium ei erit. Differt quidem paullulum haec versio a verbis graecis, apodosis enim, *ἴδιον ἑκατέρου λόγον ἀποδώσει*“ continetur verbis كان القول, ita ut verbum regens non sit يوفّى ut in graecis *ἀποδώσει*, sed كان (erit) quod in perfecto quidem positum significationem tamen habet temporis futuri. In correlativis enim enuntiationibus quae a particula إن incipiunt, futurum tempus non alio modo exprimi potest nisi verbo in perfecto posito. Verba الذى يوفّى enuntiationis attributivae,

Noster Ammonium sequi videtur; vertit enim ita فاما الموصوفة بانها جواهر ثوان فهى الانواع التى فيها توجد الجواهر الموصوفة بانها أوّل i. e. „quod autem attinet ad substantias quae secundariae describuntur, species eae sunt, in quibus inveniuntur substantiae quae primariae describuntur.“ Si legisset „*τὰ εἴδη ἐν οἷς*, verbum *λέγονται* ad subjectum *τὰ εἴδη* referenti, non ad *οὐσίαι*, arabice ei vertendum erat فاما الانواع التى فيها توجد الموصوفة بانها اول يقال انها الجواهر الثوانى „quod autem attinet ad species in quibus inveniuntur species quae describuntur primariae, eae dicuntur substantiae primariae.“ Noster autem verbum *λέγονται* cum subjecto *δεύτεραι οὐσίαι* conjungit et apodosin conjunctione ف cum prononomine, vim verbi substantivi habente inducit, quod fieri nullo modo potuit si legisset *τὰ εἴδη ἐν οἷς*. Nulla igitur est dubitatio quin Ammonii lectionem *ἐν οἷς εἴδεσιν* exprimere voluerit, verba enim arabica non significant — dicuntur species in quibus, ut vertit Boëthius Severinus, sed „sunt species.“

Cap. VI. In codd. mss post verba *καὶ τὸ ἧττον* addita leguntur verba: *οὐκ ἔστι δὲ οὐδὲ τοῦτο ἴδιον τῆς οὐσίας, τὸ μὴ ἐπιδέχεσθαι αὐτὴν τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον καὶ γὰρ τὸ πόσον οὐκ ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον*, quae ab Ammonio in textu non reperta fuisse eo elucet, quod explicat cur Aristoteles hanc rem silentio praetermiserit. Etiam ab Arabe nostro haec verba in textu non reperta sunt. [a])

Plura hic addere exempla versionis nostrae cum Ammonii textu consensus, inutile videtur, quia semper infra in annotationibus ad eadem redeundum erit.

---

a) Ammonins haec habet. *Διὰ τί δὲ μὴ ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἰδίων ἔλεγε πρὸς τῷ τέλει, οὐκ ἴδιον δὲ τοῦτο τῆς οὐσίας; ἔδειξε δὲ μικρῷ πρότερον, μήτε τῇ οὐσίᾳ, μήτε τῷ ποσῷ ὑπάρχειν τὶ ἐναντίον ἡμῖν κατέλειψε τοῦτο συναγαγεῖν, καὶ προσυπακοῦσαι, ὅτι οὐ μόνῃ οὐσίᾳ ὑπάρχει τὸ μὴ ἐπιδέχεσθαι τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον, ἀλλὰ καὶ τῷ ποσῷ.*

in linguam suam converterunt.[a]) Inter omnes autem illos graecos interpretes summa in oriente auctoritas erat Porphyrii,[b]) cujus Isagoge etiam hodie in oriente unicum logices compendium est quo in scholis utuntur.[c]) Porphyrii textum ex Simplicii tantum et Ammonii commentariis novimus, ex magna autem versionis nostrae cum Ammonii textu et Porphyrii, ubi qui eum explanaverunt ejus lectionem servarunt, elucet Arabem nostrum aut Porphyrii textum ante oculos habuisse aut qui hunc sequutus est, Ammonii. In primo statim libri capite ab interprete nostro recepta videmus verba *κατὰ τοὔνομα* et *τῆς οὐσίας*, de quibus apud veteres Aristotelis scholiastis multum est disputatum, recipiendane sint an rejicienda quaeque Porphyrium legi voluisse, Simplicius docet. Cp. VI. Ammonius habet, *ἐν οἷς εἴδεσιν*, alii autem *τὰ εἴδη ἐν οἷς*.

---

a) Commentatores Aristotelis quos in syriacam et arabicam linguam conversos scriptores Arabici commemorant, vir doctissimus Wenrich enumerat in libro saepius citato pag. 273. sqq. — *Alexandrum Aphrodisiensem* verterunt Abu Baschar Mata, Ebn Naëma, Jahja ben Adi, Isaac ben Honein, Ibrahim ben Abdullah. Abu Ruh Assabi, Kosta ben Luca, Abu Othman Damaski, Honein ben Ishak aliique. *Porphyrium* verterunt syriace Athanasius Baladensis et Honain ben Ishak, Gregorius Barhebraeus, arabice Athiruddin Albaheri, Ibrahim Almostabscheri, Abu Othman Damaski, Mohammed ben Ishak, Ishak ben Honein, Porphyrii isagogen commentariis arabicis illustrarunt, Abulchair Alhasan ben Sowar, Alfarabi, Athiruddin Mofaddal ben Omar Alabheri, Dchmemaluddin Abu Mohammed Abdullah ben Joseph ben Hescham, Mohammed ben Hamza Alfanari et Averoes. Porphyrii isagogen in compendium redegerunt Abulabbas Ahmed ben Mohammed Sarachsensis et Mowaffekuddin Abdullalif Bagdady, atque *Arrazi*. Isagogen versibus arabicis in T desinentibus expressit *Ibrahim Almostabascheri*, unde carmen *Tajjah* dictum. *Ammonium* verterunt Isaac ben Honein et Jahja ben Adi. Praeter illos in syriacum et arabicum sermonem conversi sunt Themistius. cf. Wenrich. p. 286. Syrianus. ibid. pag. 287. Proclus. ibid. p. 288. Jamblichus. ibid. p. 298.

b) Cf. Abulpharag. hist. dynast. p. 285. Casiri. p. 185.

c) Prodiit nuper e prelis, quos Turcarum imperator Scutari habet, versio arabica cum commentario in usum scholarum, inscripta در النجيع et تعليقات درّ النجيع فى ايساغوجى impr. anno 1235. Hedschrae i. e. p. Chr. 1820. 1. vol. 4 pagg. 183.

tuit verborum graecorum ordinem servarent, vocabulorum derivationem imitarentur, ipsas particulas exprimerent et quam accuratissimam textus graeci imaginem, quasi in speculo exhiberent. Eadem sermonis graeci imitatio conspicua est in versione Syriaca categoriarum quam Codex No. 161 bibliothecae regiae Parisiensis exhibet, ubi λόγος syriaco vocabulo ܡܠܬܐ verbum, redditum legitur, ἀποδιδόναι syriaco ܝܗܒ dare, aliaque ejusmodi. Versiones illas multis in locis maximâ laborare obscuritate et difficultate, ita ut saepius arehetypi sensus vix cognoscatur, versiones autem arabicas ex iisdem profectas saepissime falli, verba tantum syriaca non textum graecum reddentes, per se patet. Nostra autem versio semper fere verba graeca ita reddit, ut sententia eorum quanquam non sine difficultate intelligatur, ut vix dubitatio sit, interpretem graecum textum ante oculos habuisse. De lectione autem, quam in vertendo secutus sit, saepissime certum judicium non est. Maxima enim est differentia inter linguam graecam et arabicam, quae non solum ordinem vocabulorum a graeca longe diversum habet sed particulis etiam verborumque temporibus ac modis, quibus illa abundat, omnino caret, singularem cum plurali, masculinum cum feminino, accusativum cum nominativo conjungit et longissimis atque difficilimis tantum ambagibus ad sententiam verborum graecorum exprimendam pervenit. Nihilo minus tamen versio haec non ad emendandum solum textum graecum sed etiam ad historiam et textus et studii Aristotelici cognoscendum vel maxime utilis erit. Quanquam de levioribus quibusdam, in quibus codices discrepant non ubique exacte judicari potest, legeritne Arabs an omiserit particulam aliquam aliaque ejusmodi, in gravioribus tamen de quibus apud veteres Aristotelis interpretes jam diu dissensio erat semper fere lectio quam sequutus est in vertendo, sine difficultate cognoscitur.

Syros et Arabes in interpretando Aristotele eos praesertim secutos fuisse interpretes graecos qui et ipsi in Oriente vixerunt, non solum ex eo conjici licet quod facillime eos ad manum habere potuerunt, sed etiam quod commentarios eorum

Omitto alia quae eodem modo a radicibus arabicis derivantur, quo Aristotelis verba graeca a vocibus graecis, quarum significatio primaria arabicae radicis significationi respondet quaeque a philosophis et grammaticis arabicis ex antiquissimis illis Aristotelis versionibus, archetypis graecis ad verbum adaequatis, recepta, non intelligi possunt nisi post institutam comparationem derivationis eorum cum derivatione vocum graecarum, quibus respondent. Ita a verbo وَضَعَ ponere derivatur وَضْعٌ ponendi actio, quo vocabulo noster exprimit graecum θέσις (situs). Ab eadem radice derivatur مَوْضُوعٌ positum, apud nostrum ὑποκείμενον, subjectum.

Negari quidem non potest, exempla quae attulimus sola, nisi accedant alia argumenta, versionis ex exemplari graeco originem non probare; facile enim graecismi per syriacas in arabicas versiones transire potuerunt. Erant enim et illae, ut supra jam vidimus, ita ad verbum factae, ut quantum fieri po-

---

comment. ad Harir. consess. pag. 2. البيان هو الفصاحة وهى خلوص الكلام عن التعقيد ومعنى تعقيد هو ان لا يكون اللفظ ظاهر الدلالة على المعنى المراد واصل الفصاحة من الفَصّح وهو اللبن الذى اخذت عنه الرغوة i. e. *El beyân* idem significat quod *el fazâchat*, quod est puritas sermonis ab obscuritate (تعقيد) *Taakît* (obscuritas) autem est, si vox sensum qui postulatur non perspicue exprimit, originem habet el fazâchat ab *el fazch* id est lac a spuma purificatum. Eadem fere explicatio legitur in Lexico arabico القاموس inscripto. الفصح والفصاحة البيان فصُح ككرُم فهو فصيح وفصح من الفصحاء وفِصاح وفُصُح وهى فصيحة من فصاح وفصائح وفَصُح الاعجمى ككرُم تكلّم بالعربية وفهم عنه اوكان عربيًّا فازداد فصاحةً كفصّح وافصح تكلّم بالفصاحة ... وافصح اللبَنُ ذهبت رغوته كفصّح او انقطع اللبأ عنه. — فصيح igitur non est grammaticus, sed disertus.

ذلك إنْ وفّى انسانا ما ما هو كان إعطاؤه إنّه إنسان ابين فى الدلالة عليه من إعطائه انّه حى وإنْ وفّى شجرة ما ما هى كان إعطاؤه شجرة ابين فى الدلالة عليها من إعطائه انّه نبت quae ad verbum conversa vix intelliguntur, ita enim sonant: Nam si daturus aliquis daret, substantiam primariam quid sit, ejus actio dandi speciem fortior erit concordantiam et evidentior in monstrando quam ejus actio dandi genus. exemplum hujus, si quis daret hominem aliquem quid sit, ejus actio dandi quod sit homo evidentior erit quam ejus actio dandi quod sit vivum, et si quis daret arborem aliquam quid sit, actio ejus dandi arborem evidentior erit in monstrando quam actio ejus dandi quod sit planta. *Γραμματική* saepius a nostro vertitur كتابة, quod quidem vocis graecae derivationi similem habet derivationem a radice كتب (scribere), significatione autem longe differt; non enim grammaticam significat, sed actionem scribendi, descriptionem et scripturam; quod quidem exemplum quemadmodum alia quae dedimus probat nostrum interpretem graeca non ad verbum solum sed ad litteram reddere voluisse. [a])

---

a) Caret lingua arabica vocabulo quod totam in se contineat significationem verbi graeci *γραμματική*, nam نَحْوٌ quod vulgo vertitur grammatica, est, „Scientia regularum quibus cognoscuntur rationes compositionum (in sermone) arabicarum; et doctrinam de mutandis in fine vocibus spectat et indeclinibilitatem et alia ejusmodi;" ita in libro, inscripto كتاب تعريفات „liber definitionum" نحو explicatum legitur النحو هو علم بقوانين يعرف بها احوال التركيب العربية من الاعراب والبناء وغيرها.

Semel noster, statim ab initio *γραμματική* vertit فصاحة et *γραμματικός* فصيح. فصاحة autem non est grammatica sed „perspicuitas et ab obscuritate purus dicendi modus" et idem valet ac بيان. cf. De Sacy,

igitur et particulam ما ponere non potuit nisi qui archetypum graecum ante oculos habebat. [a])

Graecum vocabulum *λόγος* quod in hoc libro saepe notionis, explicationis, definitionis significationem habet, noster semper vertit arabico vocabulo قول (verbum), quod primariam quidem vocabuli graeci significationem exprimit, definitionem autem et notionem significare non potest. cf. cp. I. *ὁ δὲ λόγος τῆς οὐσίας* قول الجوهر i. e verbum substantiae. cp. VII. *τῶν ἐν ὑποκειμένῳ ὄντων τὸ μὲν ὄνομα οὐδὲν κωλύει κατηγορεῖσθαί ποτε τοῦ ὑποκειμένου· τὸν δὲ λόγον ἀδύνατον.* واما قولها فلا سبيل, verbum autem ejus quod attinet id nullo modo fieri potest; ibid. *τῶν δὲ δευτέρων οὐσιῶν κατηγορεῖται καὶ ὁ λόγος κατὰ τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοὔνομα* فاما الجواهر الثواني فانه يحمل على الموضوع قولها واسمها i. e. at substantiarum secundariarum et verbum explicatur secundum positum (i. e. subjectum) et nomen. ibid., *καὶ τὸν λόγον δὲ ἐπιδέχονται αἱ πρῶται οὐσίαι τὸ τῶν εἰδῶν* والجواهر الأوّل تقبل قول انواعها i. e. et substantiae primariae verbum accipiunt formarum suarum. *Ἀποδιδόναι*, reddere, persolvere, explicare, noster fere semper verbis arabicis وفّى et اعطى reddit, et *ἀπόδωσις* اعطاء dandi actio, donatio, quae primariam quidem verbi graeci, dandi significationem habent, nusquam tamen apud scriptores arabicos explicandi et definiendi significatione reperiuntur. Cf. cp. I. *ἐὰν δὲ ἀποδιδῷ τις.* وان موفيا ان وفّى „daturus enim aliquis si daret" cp. VII. *ἐὰν γὰρ ἀποδιδῷ τις τὴν πρώτην οὐσίαν τί ἐστι — δένδρον ἀποδιδοὺς ἢ φυτόν·* وذلك إنّ موفّيا إنْ وفّى الجوهر الأوّل ما هو كان إعْطَاؤُهُ النوع . اشدّ ملأمة وابين فى الدلالة عليه من اعطائه الجنس مثال

a) cf. quae annotavi infra ad verba *καὶ τουτὶ τὸ λευκόν.*

Versionis autem nostrae auctor si filius est, eam ad exemplar graecum factam esse probabilitate non caret. Nam Isaacum graecae linguae non solum gnarum fuisse sed etiam libros graecos convertisse non solum scriptores arabici testantur [a]), sed etiam illud demonstrat, quod plures libros in arabicum sermonem convertit, quorum nulla erat versio Syricaca. Ex syriaco autem eos tantum libros in arabicum sermonem convertisse videtur, quos pater in syriacum sermonem transtulerat [b]). Nulla autem erat Categoriarum patris versio syriaca, ad quam confugeret. Vix igitur credibile est aliam vetustiorem versionem syriacam eum adhibuisse, sed graecum potius Aristotelis textum, quod etiam versionis oratio hellenismis inquinata probare videtur. Cujus quidem rei exempla quaedam nobis addere liceat, e quibus optime et vertendi ejus ratio et versionis ad emendandum textum graecum utilitas cognoscatur.

In codice msto. versionis nostrae saepius legitur الانسان ما ubi textus graecus habet ὁ τὶς ἄνθρωπος. Articulus autem ante nomen substantivum cum particula ما [ما خاصة] conjunctum, locum habere nullo modo potest neque in mentem venire potuit interpreti ex syriaco exemplari vertenti. Syri enim neque articulum habent neque particulam qua eodem modo ad exprimendum graecum τις uti possint. Articulum

---

a) Ibn Challik. fasc. I. p. 118. كان يعرب كتب الحكمة التى بلغة اليونانيين الى اللغة العربية et Ebn Abi Oseibea in Honeini vita a Wenrico citatus. (p. 17.)

نقل اسحاق من الكتب اليونانيّة الى اللغة العربية كتبا كثيرة الّا ان جلّ عنايته كانت مصروفة الى نقل الكتب الحكمية مثل كتب ارسطوطاليس وغيره من الحكمآء.

b) De interpretatione; de generatione et corruptione; metaphysicam. *Alexandri Aphrodisiensis* in librum de auscultat. ejusd. comment. in libr. de generat. et corruptione.

tuit, ut ignotorum et incertorum auctorum versiones celeberrimis illis interpretibus adscriberentur. Quod quidem revera factum esse libris a Hobeischo, Honeini nepote conversis, testatur Abulpharagius pag. 266. Isaaci quidem filii versio arabica Categoriarum nusquam commemoratur sed patris tantum Honeini. Vix tamen dubium nobis videtur, versionem illam aut a Honeino non factam esse nisi adhibito filio aut per errorem ei attributam a scriptoribus arabicis, qui nimia similitudine nominis filii *(Ishak ben Honein)* cum patris *(Honein ben Ishak)* in errorem inducti facile patrem cum filio commutare potuerunt.

Themistii commentarium in Aristotelis de anima libros. *Ammonii* commentarium in Aristotelis topicorum libros IV priores.

Vitam Isaaci descripsit Ibn Challican. ed. Wüstenf. fasc. I. pag. 117. sq. qui de eo testatur plures eum libros philosophiam tranctantes vertisse quam artem medicam tractantes. كان اوجه عصره فى علم الطب وكان يلحق بابيه فى النقل وفى معرفته باللغة وفصاحته فيها وكان يعرّب كتب الحكمة التى بلغة اليونانيين الى العربية كما كان ينقل ابوه الّا الذى يوجد من تعريبه فى كتب الحكمة من كتب ارسطوطاليس وغيره اكثر بما يوجد من تعريبه· لكتب الطبّ

Apud eundem Ibn Challic. pag. 918 invenies derivationem cognominis العبادى.

والعبادى هذه النسبة الى عباد الحيرة وهم عدة بطون من قبايل شتى نزلوا الحيرة وكانوا نصارى ينسب اليهم خلق كثير منهم عدى بن زيد العبادى الشاعر المشهور وغيره قال الثعلبى فى تفسيره فى سورة المؤمنين فى قوله تعالى فقالوا انؤمن لبشرين مثلنا وقومها لنا عابدون اى مطيعون متذللون والعرب تسمّى كل من دان لملك عابدًا له ومن ذلك قيل لاهل الحيرة العِباد لانهم كانوا اهل طاعة لملوك العجم.

bicum sermonem convertit socio adhibito filio Isaaco. Versiones tamen quae a duumviris illis confectae dicuntur maximam partem interciderunt et paucae quae adhuc exstant, in bibliothecarum scriniis latent. Fortasse etiam nonnullae iis falso attribuuntur a scriptoribus arabicis. Facile enim fieri po-

---

Menelai sphaerica. *Apollonii* de astrologia apotelesmatica. *Galeni* de medicorum sectis; de arte medica; de pulsu; de elementis; de temperamentis; de facultatibus naturalibus; de morborum causis et symptomatibus, de febrium differentiis; de diebus criticis; de temperamenti inaequalis vitio; de medicamentis simplicibus; de morborum crisibus; de medicamentis certis; de alimentorum facultatibus; de ossibus; de dissectione nervorum et de urinâ; de curatione ad Glaucomen; de anatomia, de morborum internorum cognitione, de anatomiae differentiis; de Hippocratis scientia anatomica; de voce; de optima constitutione; de semine; de septimestri partu; de marasmo; de attenuante victus ratione; de membrorum facultatibus; de victus ratione in morbis acutis ex Hippocratis sententia quod optimus medicus sit quoque philosophus; de genuinis Hippocratis libris; de demonstratione; comment. in Platonis Timaeum; quod primus motor non moveatur; in Logicam isagoge; de medici tentatione; ad Thrasybulum liber; de clysteribus et dolore colico. *Alexandri Aphrodisiensis* de visione, de sensu et sensibile; de materiae a genere differentia. *Artemidori* de somniorum interpretatione. *Oribasii* ad filium suum libri. *Pauli Aeginetae* de medicina syntagma.

3. Commentariis illustravit. Hippocratis aphorismos; universa Hippocratis scripta; Aristotelis de stellis labentibus; Galeni de sanitate tuenda libros.

4. Scripsit isagogen in Galeni artem parvam; catalogum librorum Galeni; librum categoriarum ad Themistii mentem.

Filii ejus Isaaci versiones Wenrich pag. XXXIII enumerat hasce:

1. SYRIACE vertit. *Aristotelis* topica partemque analyticorum priorum et posteriorum; de anima libros.

2. ARABICE vertit. *Platonis* sophisten. *Aristotelis* de interpretatione; de generatione et corruptione; metaphysicorum libros α'—λ'; de plantis. *Euclidis* elementa; data; optica; de proportionibus. *Ptolemaei* almagestum. *Galeni* de demonstratione, commentariorum in Platonis Timaeum libros III. priores; quod primus motor non moveatur, de Erasistrati in morbis curandis deliberatione, commentarium in Aristotelis de interpretatione librum. *Alexandri Aphrodisiensis* in Aristotelis topicorum libros IV. posteriores commentarium; ejusd. commentarium in Aristotelis de generatione et corruptione librum. *Porphyrii* commentarios in Aristotelis ethicam.

Saïd Honein ben Isaak el ibadi, vulgo Honeinus medicus appellatus, [a]) natione Syrus, non minus eruditione quam filius insignis et diligentissimus scriptorum graecorum interpres, quorum et ipse solus haud paucos tam in syriacum quam in ara-

a) ابو سعيد حنين بن اسحق العبادى الطبيب. Wenrich. p. 96 haec de vita ejus narrat. „Inclaruit Honainus, quem omnes uno ore principem interpretum Syrorum atque Arabicorum praedicant, medio seculo nono, imperante Almotawakkelo Chalifâ, apud quem medici primarii munere fungebatur. Genus duxit ab Ebadiis, Christionorum familia, e diversis tribubus locisque conflatâ, quae prope Hiram, Mesopotamiae urbem, castella quaedam tenebat, nomenque a cultu Dei traxerat; Arabibus enim cultores, sive servi Dei عباد (ebad) dicuntur. Bagdadi Joanne, filio Masaweihi, vulgo Mesue, praeceptore usus, litterarum studiis semet tradidit. Postea Graeciam petivit, linguae graecae addiscendae causâ; inde reversus, Basoram sese contulit, quo in loco linguae Arabicae maxime operam navabat. Sedem deinde Bagdadi fixit, vertendisque in Syriacum Arabicumque sermonem Graecorum scriptis magnam existimationem adeptus est. E vita excessit Honainus anno Hedschrae 260." Secutus est Vir doctissimus Wenrich, in definiendo, quo e vitâ excesserit, anno Honainus, Dschemaleddinum, quocum et Herbelotius in bibliotheca orient. consentit. Contra Reiskins in observationibus Germanicae Herbelotii versione adjectis, Honeinum anno Hêdschrae 264, post Chr. 877, obiise contendit; cum Dschemaleddino consentit etiam Ibn Challikan „مات يوم الثلاثا لبست خلون من صفر سنة ٢٦٠„ obiit die martis vigesimo quarto mensis Zafar anni 260" (Ibn Chall. ed. Wüstenfeld. fasc II. pag. 160.) cf. Abulfarag. hist. dyn. p. 263. 264. Libros a Honeino conversos enumerat *Wenrich*. pag. XXXI. 1) VERSIONES SYRIACAE. *Aristotelis* de interpretatione analyticarum priorum et posteriorum pars. — de generatione et corruptione; de anima; metaphysicorum librum λ' *Galleni* commentarii in Hippocratis Aphorismos. comment in Hippocratis epidemiorum lib. II. de optima constitutione lib. *Alexandri Aphrondisiensis* comment. in Aristot. de auscult. phys. lib. II. comment. in Arist. lib. de generat. et corruptione. — *Porphyrii* isagoge. *Nicolai* summa philosophiae Aristoteleae. *Oribasii* collectionis medicinalis libb. LXX.

2) VERSIONES ARABICAE. *Hippocratis* epidemiorum libri; prognostica; aphorismi; de aëre; de aquis et locis; de natura hominis; jusjurandum; de adfectionibus; de medici officina. *Platonis* politia; de legibus. *Aristotelis* categoriae; de auscultatione physica; ethica. *Archimedis* de sphaera et cylindro, cum Eutocii commentariis. *Autolyci* de sphaera mota.

Collatum est cum illo exemplar libri autographum Isae ben Zaraae, qui id descripsit ex exemplari Jahjae (ben) Adi, descripto ex codice principe autographo[a]) Isaaci ben Honein. Et consensit. Laus sit deo propter gratiam suam. finis.

Quae si recte intelligo, versionis auctor non est *Isa ben Zaraa*, sed *Isaacus ben Honein*, clarissimus aetatis suae medicus. Vixit *Abu Jacub Isaak ben Honein ben Isaak el Ibadi et-tabib* [medicus Ibadiensis] ابو يعقوب اسحق بن حنين بن اسحق العبادى الطبيب tertio aerae Muhammedanorum seculo. Diem supremum obiit mense Rebi' el achar anni 298 vel secundum alios 299. Pater ejus erat clarissimus ille Abu

---

عدى بن حميد بن زكريّا النكريتى Christianus, Jacobitarum sectae addictus, propter insignem logices peritiem المنطقى i. e. dialecticus appellatus est. Mortuus est anno post Chr. nat. 973, ut narrat Abulpharagius hist. dynast. pag. 317. et 209. Praeceptore usus est celeberrimo Abu nasr Alfarabi. Multos ille libros et ipse vertit et ab aliis conversos correxit. Versiones ejus enumerat *Wenrich*, vir doctissimus, pag. XXXII. hos. „Platonis de legibus tractatum. Aristotelis categorias, analytica priora, topica, de sophist. elenchis, poëticam, de anima, metaphysicorum librum μ'. Theophrasti de moribus; de metaphysica et de meteoris. Alexandri Aphrodisiensis de sophisticis elenchis, de poëta; commentarium in secundum Aristotelis de auscult. phys. librum;, commentarium in Aristotelis topicorum libros IV posteriores; commentarium in Arist. de meteoris libros. Themistii commentarium in Aristotelis de coelo et mundo. Ammonii commentarium in Aristotelis topicorum libros IV priores. Costi de agricultura opus. — Commentario illustravit Aristotelis topica; auscultationis physicae librum I. Alexandri Aphrod. tractatum de differentia inte rgenus et materiam."

a) Verbis المنقولة من etc. hoc loco non versionem significari sed transscriptionem, ex annotationibus quibusdam in margine codicis manu scripti ab Al Hasano ben Sowar, ut videtur, additis elucet. Cap. VII. in textu legitur مضا ubi in margine هكذا فى دوستور بخط اسحق مضا بالف i. e. ita in codice autographo Isaaci مضا, litterâ Aliph scriptum. cap. X. in textu المضادة in margine: فى الدسنور بخط اسحق المضاف والذى يجب ان يكون المضادة على ما انبناه.

Versionis nostrae auctor, in recensione codicis quem descripsimus appellatur *Isa ben Zaraa* [a]) qui ex syriaca versione hunc librum in arabicum sermonem convertisse dicitur. [b]) Doctus catalogi auctor, unde hauserit nescio; in fine versionis enim haec leguntur: تم كتاب ارسطوطالوس المسمّى قاطيغوريا اى المقولات وصحه [leg: وصحّحه] الحسن بن سوار من نسخة يحيى التى بخطه وهى التى قابل بها الدستور الذى بخط اسحق الناقل * عوسل [leg: قوبل] به نسخة كتاب من خط عيسى بن اسحق بن زرعة نسخها ايضا من نسخة يحيى [ابن] عدى المنقولة من دستور الاصل [leg: الدستور الاصلى] الذى بخط اسحورحس [leg: اسحق بن حنين] فكان موافقا * والحمد لله على انعامه * تم i. e. Finis libri Aristotelis qui dicitur Categoriae id est dictiones.

Correxit illum Alhasan ben Sowar [c]) ad exemplar autographum Jahjae [d]) idem quocum comparavit ille (Jahja) codicem autographum Isaaci translatoris.

---

a) *Wenrich* in libro laudato pag. 131 haec habet. Ex Syrica categoriarum versione prodiit Arabica Isae filii Zaraae translatio, cujus exemplum obviam est in biblioth. reg. Paris. cod. DCCCLXXXII. A. Vixit Abu Ali Isa ben Zaraa, ابو على عيسى بن زرعة, Bagdadi, quarto Hedschrae seculo. Jacobitarum sectae addictus philosophiae studiis vertendisque e Syriaco in Arabicum sermonem libris magnam laudem consequutus est. Diem obiit supremum anno Hedschrae 398.

b) Vide appendicem tomi I. catalogi codd. mss. bibl. reg. p. 455.

c) Abulchair Alhasan ben Sowar, in Arabicum sermonem vertit Aristotelis ethicam; de meteoris; Theophrasti quaestiones; commentario illustravit Porphyrii isagogen. Wenrich. p. XXVII. 284. 300. 302.

d) Jahja, haud dubie idem est qui paullo infra appellatur Jahja Adi, celeberrimus Jahja ben Adi ben Hamid ben Zacharia, Takritensis يحيى بن.

quos **Honeinus**, ejusque filius **Isaacus**, qui etiam syriacas versiones confecerunt, maxime excelluerunt.[a])

Versiones illas et syriacas et arabicas in emendando textu graeco magno esse usu, non facile quisquam negabit; vetustiores enim sunt antiquissimis codicibus graecis, qui ad nostra pervenerunt tempora. De primis quidem illis versionibus syriacis, quibus Arabes ad studium Aristotelis eumque in arabicum sermonem convertendum utebantur, nihil constat quales fuerint, quum vel interciderint vel in bibliothecarum scriniis lateant. Etsi vero accuratissimas eas fuisse ex vertendi ratione aliorum librorum conjicere licet, accuratissima imprimis novi Testamenti versione, vix tamen credibile est, arabicas ex illis profectas versiones eandem in vertendo fidem servasse, praesertim in locis obscurioribus ac difficilioribus, quae frequentissima sunt in Aristotelis scriptis. Ea enim erat vertendi ratio apud doctos orientis viros, ut quoad ejus fieri potuit, verbum verbo redderent et omne genus figuratae quoque elocutionis conservarent, verborum magis quam sensus curiosi, unde factum, ut saepissime ambiguitates non possent evitari nisi insertis in textum explicationibus, quae ne pro Aristotelis verbis habeantur et in textum graecum recipiantur, vel maxime cavendum est. In arabicis autem versionibus iis quae e syriacis originem habent, ejusmodi explicationes saepius reperiuntur quam in syriacis e quibus profluxerunt, quippe quae non syriacas tantum explicationes in textum reciperent sed novas etiam addere solerent. Antequam igitur ad versionem cum textu graeco comparandam eumque emendandum adeamus, ante omnia nobis probe perpendendum erit, num ex syriaca versione prodierit ea qua utimur versio arabica an ad ipsum graecum archetypum facta sit.

---

a) De versionibus Aristotelis optime disseruit vir doctissimus *Jo. Ge. Wenrich* in libro de auctorum graecorum versionibus et commentariis, Syriacis, Arabicis Armeniacis Persicisque etc. pag. 126. sqq.

Constat inter viros doctos Aristotelis studium jam longe ante Arabum imperium in oriente floruisse, non apud graecos solum sed etiam apud barbaros populos, in Syria nimirum et Perside, ubi in academiis, quae Edessae, Nesibi et Gandisaporae erant, Christiani doctores, Nestorianorum sectae addicti, Aristotelis libris in institutione utebantur. Medio jam seculo quinto Cumas et Probus, academiae Edessenae doctores, adhibito socio Hibâ, ecclesiae Edessenae antistite, Aristotelis scripta e graeco in syriacum sermonem converterunt. Nestorianos in interpretando Aristotele sequuti sunt Jacobitae, quorum patriarchae, Athanasius II. et Jacobus, Edessae episcopus, septimo post Christum seculo, dialecticos Aristotelis libros in syriacam linguam transtulerunt. [a]) Jam quum Arabes, imperatoribus e gente Abbasidarum, litteras graecas et philosophiam Aristotelicam colere inciperent, utebantur praeceptoribus imprimis doctis illis Christianis et Nestorianorum et Jacobitarum sectae addictis, eorumque versionibus, quo factum est ut arabicae versiones Aristotelis magnam partem e syriacis profectae sint, quanquam non defuerunt, qui ex archetypo graeco in arabicum sermonem ea verterent, inter

---

a) Quibusnam Aristotelis libris in institutione potissimum usi fuerint, discas ex *Barhebraeo*, qui ex Aristotelis libris praeprimis categorias de interpretatione, analytica, topica, de sophisticis elenchis, poëticam, rhetoricam et de physica auscultatione libros in scholis tradendos praecipit. cf. Assemani bibl. or. tom. III. pars II, p. 938.

f. Topica. Lib. I — VII. auctore *Abu Othman Seid ben Yakub Dimeschki.* Lib. VIII. auctore *Ibrahim ben Abdallah.*

Codex chartaceus est et singuli libri a variis librariis vario tempore exarati. Categorias non multum post initium seculi quinti aerae Muhammedanorum exaratas esse probabile fit potissimum scripturâ litterarumque formâ, ad Cuficarum litterarum similitudinem accedente, quae legi quidem quanquam non sine difficultate possunt, quum punctis quae diacritica dicuntur omnino fere sint destitutae, quae quidem in editione mea ad evitandas ambiguitates omnia apposui, alia autem signa, quae in libris et manu et typis exaratis ad majorem perspicuitatem addita inveniuntur, omittenda putavi, tum quia liber meus non ad tironum usum destinatus est, tum ne typothetae laborem et libri pretium nimis augerem.

Scripsi in academia Rostochiensi mense Januario MDCCCXLVI.

tionis, qua Orientis populi medii aevi temporibus excelluerunt. Categorias autem elegi, non quia magis ceteris Aristotelis scriptis vitiis laborant, quae nonnisi veterum versionum ope emendari possint, sed quia putavi, de versionum arabicarum pretio atque utilitate ad emendandum textum graecum tum optimum fore judicium, quum institueretur comparatio cum libro cujus textus graecus reliquis minus dubius est, tum vero etiam quia hic liber prae ceteris praeparat libros Aristotelis dialecticos et philosophiam apud Arabes excultam.

Quum in eorum inprimis usum comparationem instituerem, qui arabice nesciunt, eas etiam mihi respiciendas putavi versionis a textu discrepantias, quae non ex varia lectione sed ex vario linguae arabicae a lingua graeca ingenio profectae videntur. Consilium enim erat, criticis versionum arabicarum naturam atque indolem monstrare, qua cognita ipsi de earum ad textus graecos restituendos utilitate judicare possent. Iis in locis in quibus dubium mihi esse visum est, quam lectionem Arabs ante oculos habuerit, verba arabica latine reddidi, ita tamen, ut, quantum fieri potuit, verborum arabicorum ordinem retinerem.

Codex bibliothecae Regiae Parisiensis, ex quo haec descripsi, numerum fert DCCCLXXXII. A. Aristotelis libros continet hos:

a. De Sophisticis Elenchis et de arte rhetorica.

b. De arte poëtica et Analytica priora, auctore *Jahja ben Adi*.

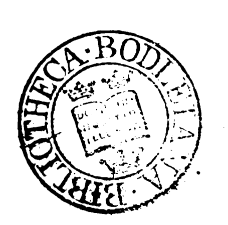
c. Categorias, auctore *Ishac ben Honein*.

d. De interpretatione, auctore *Ishac ben Honein*.

e. Analytica posteriora, auctore *Abu Baschar Mata*.

PRAEFATIO.

Quum Lutetiae essem et in bibliotheca Regia codices manuscriptos evolverem, incidi in Aristotelis quosdam libros in arabicum sermonem conversos. Qua inscriptione commotus — semper enim id optaveram, ut principis hujus philosophorum versionem aliquam arabicam ipse inspicere possem — describere nonnulla constitui, quae post reditum in patriam viris litterarum orientalium peritis atque litterarum graecarum cultoribus proponerem, quorum inprimis interesse putabam habere versionem, cujus ope textum graecum haud paucis in locis corruptum emendare possent, eamque dignissimam quae ad tale opus adhibeatur, quum omnes graecos operum Aristotelis codices manuscriptos vetustate longe superet. In emendandis enim libris antiquis nihil est omittendum, quod difficile illud negotium aliquo modo juvare potest, quare scriptorum graecorum versiones qualescunque criticis nequaquam spernendae sunt atque negligendae. Orientalium autem litterarum cultoribus non minus utile fore speravi et jucundum, specimen versionis arabicae ejus philosophi, qui pater est non solum philosophiae apud Arabes studii, sed omnis scientiae atque erudi-

TYPIS CAROLI TAUCHNITII.

ARISTOTELIS

CATEGORIAE

GRAECE

CUM VERSIONE ARABICA

ISAACI HONEINI FILII

ET

VARIIS LECTIONIBUS TEXTUS GRAECI E VERSIONE ARABICA DUCTIS.

EDIDIT

JULIUS THEODORUS ZENKER, Dr.

LIPSIAE,

SUMTIBUS GUIL. ENGELMANN.

1846.

